YÖN

HAFTALIK GAZETE

TÜRKİYE'DE MASONLARIN MEYDAN MUHAREBESİ

Yıl: 4 - Sayı: 138 19 KASIM 1965 125 Kuruş

BASINDAN

ÇALTI

Atma, Avcıoğlu Din kardeşiyiz...

Dr. Hikmet KIVILCIMLI

Japonya'yı -pek yerinde olmasa bile,- Derebeylikten modern kapitalizme geçirenlerin, bir kaç savaşçıl kişi (Samuray) olduğu rivayet edilir. Yön dergisinin sayılı sivil sosyalist Samuraylarından Doğan Avcıoğlu, lütfedip alçak gönüllük göstermiş. Çaltı gibi küçük bir dergide, Yön'e karşı yöneltilen eleştirime karşılık veriyor. Bu, ulular ülkemizde başlı başına bir terakki (Çaltıyı küçümsemiyoruz, Biz küçüklerdeniz. Ve Çaltı Samsun'da çıkar. Samsun; Mustafa Kemalin zafere erdiği gündenberi Milli Kurtuluşa ilk adımın atıldığı toprak ününü kazanmıştır. Belki Avcıoğlu da, Türkiye sosyalizminin Mustafa Kemali olmak için Samsun'a «Tenezzül» etmiştir. Bir ufak takılmıya göre kendisi: 27 Mayısı haber alır almaz, Paristen Sosyalizmi koltuğu altına kaptığı gibi «Türkiye'de Başbakan olmıya böyle azm-ü-rezm ile göçmüş. Yadırgamadık. Tersine neçe ünlü başbakanları Avcıoğullarımızın tüylerine değişmeyiz; en sunturlu başbakanları onların ayaklarına layık sağlam ayakkabı dahi saymayız, bize kalsa. Şaka etmiyoruz: her Parise giden Avcıoğullarımız gibi gelseydiler, elbet şu mutsuz yurdun yüzü azıcık olsun gülerdi.)

Avcıoğlu, Çaltı dergisine olgun ve çok bilen ve ağır başlı ağabey uslubü ile şu us ve öğüdü veriyor:

«Sosyalistler arasındaki tartışmaları sevinçle karşılıyoruz. Yeter ki, tartışmalarda taraflar birbirlerine söylemediklerini söyletmesinler, yapmadıklarını yaptırmasınlar.» (Ç. 11 Ekim 1965)

Bu tek sözde iki güzel kanı var ki, güzel oldukları kadar doğru uygulanmayı da isterler. Konunun ayrıntılarından çok, metodolojisi üzerine konuşacağız:

1—Yön dergisi «Sosyalistler arasındaki tartışmaları sevinçle karşılıyor» mu? Soru daha söylenirken çatallaşıyor, Çatalın birincisi: «Yön dergisinin kimleri «Sosyalist» saydığına bağlıdır. Çatalın ikincisi: hangi «Tartışma» ları sevdiğine bağlıdır.

Örneğin, «Devletçiliğimiz» kaldırılıp «Sosyalizm» yerine geçirildi mi «Sosyalist» ler de, sosyalizm de bir çeşit kapalı tarikat gösterisi olur. Yön'ün beğenmediği «Sosyalist» olamaz. Sosyalistler «Kapıkulları» ile karışır. «Tartışma» delik deşik devletçilik teknesi içinde sosyal Umman denizine açılıp inci avcılığı yapmıya doğru yönelir.

2 — Avcıoğlu: «Taraflar, birbirlerine söylemediklerini söyletmesinler, yapmadıklarını yaptırmasınlar.» diyor. Evet. Ama, burada dahi gene konu çatallaşıyor. Çatalın birincisi: Tarafların birbirine söylemedikleri halde, demek istedikleri olabilir. Hele bizde, bütün sosyal ve politik kişi, akım ve partilerin ağızlarından ve ellerinden çıkmamış ne sözler ve işler vardır ki: söylediklerinden ve yaptıklarından çok daha söylenmiş ve yapılmışça ortadadır. Çatalın ikincisi: Tarafların söyledikleri ve yaptıkları kişisel çaplarıyla belirli sübjektif ölçülerle kalınırsa, tarafların kendi ahbap çavuş meclislerinde birbirlerinin ayıplarını örtmiyedek soysuzlaşabilir. Asıl daha önemli olan davranış: olayların söylemedikleri varmış gibi göstermemek ve gerçek ile gerçekçiği ayırtlamaktır. Yoksa, kerameti kendinden menkul «Sosyalizmimiz», her derde deva ebe gömeci «Devletçiliğimiz» den de beter, tarihsel ve sosyal kökleri havada bir Tûbâ ağacına döner; milletin dehşetle açılmış gözleri önünde çığ gibi büyüyen «Kadrolar» ile onları ülküleştiren «Sosyalistler» «Âhlarla dolaplar» şiiri kadar kimsenin anlamadığı Divan Edebiyatına döner; bütün «tartışma» lar. «herkesi kör, alemi sersem sanan» Kadroculuk kadrilinin çıkmazına doğru yönelir.

Onun için Avcıoğullarımızın soyut formüllerine değil, onları somutça nasıl uyguladıklarına dikkat edelim. Olayları teker teker ele alırken içtenliğini yitirmiyen Avcıoğlu «ideoloji» yapmıya girişince «pek ürkütücü bir Yön terimini kullanalım:» «Sorumsuz» kalıyor. Örneğin, en dramatik yazısında diyor ki: «Özellikle az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan yeni birer gelişme tipi, marksist, leninistler gibi öteki sosyalistleri de fenersiz yakalamıştır.» Ve bu «söylediklerini» ispat için alt alta şu iki cümleyi dizeliyor:

(Yön. 14 Mayıs 1965)

Birinci cümle: «Marksist teorisyenler, son yıllara kadar Milli Kurtuluş hareketlerini küçümsemekte devam etmişlerdir.»

İkinci cümle: «Gerçi teorisyenler, emperyalizme karşı olmaları dolayısı ile milli kurtuluş hareketlerine önem vermekteydiler.»

Teorisyenler «Önem» verdikleri şeyi nerede, nasıl «Küçümsemişlerdir?.» Avcıoğlu, teorisyenlerin «söylediklerinden» bir tek satır anmıyor. Buna karşılık, başka ülkelerin ilkokul çocukları bile bir hakikati biliyorlar: «Teorisyenler» 19 uncu yüzyıl sonundan beri; serbest rekabetçi Kapitalizmin tekelci emperyalizme döndüğünü açıklamışlardır. Emperyalizmle birlikte Toplum karekteristiğinde temelli değişmeler olmuştur.

1 — Yirminci yüzyıl dünyasına bir tek toplum biçimi kapitalizm düzeni şartsız kayıtsız egemen olmuştur. Emperyalizm bir dünya padişahlığı gibidir: içinde ayrı ayrı derebeğiler gibi, sürüyle bağımsızlığına toz kondurmayan devletler birbirleriyle çatışırlar da. Ama, kapitalist düzene uydukları ölçüde, Emperyalizmin hegemonyası altında yaşarlar. Nitekim bugün, Emperyalizmden daha Enternasyonalcı kimse kalmamıştır. Sözde «Milliyetçi» geçinen ırkçılar, faşistler: Hitleri ve Musoliniyi, yahut Consonu gördüler mi, tavuk gibi altına yatmıya hazır kozmopolit millet düşmanı kesilirler. Bir vakitler, namusun fukarada kaldığı gibi şimdi de gerek verlik yalnız işçi sınıfı ve halkta gerçekten kalmıştır. Egemen sınıf ve zümrelerin milliyetçiliği de, yurtseverliği de iğreti ve göstermekliktir. Emperyalistler (kendi çıkarları için kullanamadıkları) her gerçek milliyetçi ve yurtsever harekete karşı kanlı saldırılar yağdırmaktadırlar. Onun için, emperyalist köleliğine ve uşaklığına çanak açmıyan: En ufak sanayie, işçiye sahip olmıyan bazı Afrika ülkeleri, sosyalizme sıçrama çabası içindedirler. (Yön) daha önce Mustafa Kemal Paşa da, Kuvayımilliyeci savaşa girerken: Emperyalizmi ve Kapitalizmi» bir numaralı düşman olarak göstermişti.

2 — Neden, bunca ileri Emperyalist ülkeler dururken, geri, sömürge ülkelerde sosyalizm öncelik kazandı? Bilimsel Sosyalizmin genel teorisi bunun karşılığını çoktan vermiştir. Emperyalizmin bütün dünyayı bitişik kablar içindeki su gibi dengeleştirince, öyle bir Toplumun bütün ekonomi ve politika krizleri (Buhranlar, Harpler, İhtilâller) toplumun duvarları en sağlam yerlerinde değil, en çürük yerlerinde patlak verecekti, ve veriyor. Emperyalist Dünyanın kriz patlatacak en zayıf noktaları: yarattığı başlıca üç büyük zıtlıkların en çok yüklü bulunduğu ülkelerdir. Emperyalizmin üç büyük zıtlığı şunlardır:

a) Anavatanlarda (Sömürgeci ülkelerde): İşçi - İşveren zıtlığı: İşçi sınıfının sosyal Devrimlerini yaratır; b) Anavatanlarla geri sömürge, yarı sömürge ülkeler arasındaki zıtlıklar: Milli Kurtuluş savaşlarını yaratır; c) Emperyalist Devletlerin kendi aralarındaki zıtlıklar: Cihan savaşlarını yaratır. Bu üç zıtlık ve sonuçları birbirinden ayrılmaksızın ve önemce biri ötekisinden aşağı kalmaksızın karşılıklı münasebet halindedirler. Ancak Kadrocu sahtekârlık, bu üç zıtlığı birbirinden ayırıp, ikinciyi birinciye karşı göstererek, ikinciyi kendileri keşfetmiş gibi Patent dolandırıcıbğına ve yalnız Türkiye'de kalkabilirler. Hakikatte, Yön ideologlarının ve Kadrocu kalpazanların iddia ettikleri gibi emperyalist zıtlıklar 2 değil 3. tür: (Emperyalist arası zıtlıklar) da (işçi işveren arası) ve (Anavatan - Sömürgeler arası) zıtlıklar kadar gerçek ve önemlidir. Bu 3 zıtlığı birbirinden ayırdığımız gün, üçü de anlamsızlaşır. Bunu kavramak için ne Karl Kautski müstehaselerine, ne taze bitmiş Oscar Langelere lüzum yok. Teori ortada apaçıktır. Belki Avcıoğulları 3 büyük modern toplum zıtlıklarından işçi - işveren arasındakini birinci, Anavatan- Sömürgeler (İleri-geri ülkeler) arasındakini ikinci saymayı yadırgıyorlar. Bu sıra, gerçekler arasındaki objektif ve konkret münasebetlerin kendi hiyerarşisidir. Elbet. her 3 Cihan Emperyalist zıtlığının ilk kör düğümü «işçi - İşveren» zıtlığıdır ve ötekiler bundan kaynak almıştır. İleri Kapitalistler ülke Anavatanlarında «işçi - işveren» zıtlığı bulunmasaydı: o Anavurtların dış pazar ve ham madde uğrunda geri ülkeleri sömürge yapmaları zaruret olmazdı. Dolayısiyle, rakip Anavatan Empeiryalist devletleri arasında sömürge ve pazar paylaşma uğruna Emperyalistler arası Cihan savaşları patlak vermezdi. Modern emperyalist zıtlıklarının kökü: işçi - işveren zıtlığından yola çıkmıştır. Bunu öyle görmemek, olaylar arasındaki sebep -netice determinizmini inkâr etmek olur Ama, bunu böyle görmek, yani tarihçe ilk sebep işçi işveren zıtlıkları demek, öteki zıtlıkları küçümsemek midir?

Bu, tıpkı, Anavatan - Sömürge zıtlığı yanında Emperyalistler arası rekabeti Cihan savaşlarını önemsiz saymıya benzer. Yeryüzünün şirâzesini bozan, en büyük İmparatorlukları bir varmış, bir yokmuşa çeviren, yenmiş ve yenilmiş emperyalistleri sırtüstü düşüren, Dünyanın önce altıda birini, sonra yarısını sosyalizme atlatan sömürge ve yarı-sömürge Asya, Afrika, Amerika ülkelerini toptan ayaklandırıp Milli Kurtuluşa iten Cihan Savaşlarını hiçe saymıya benzer. Bu, ana-baba önce gelir denildi mi, çocukları yok sayıldı demiye benzer. Avcıoğullarımız, kadrocu palavralara çok yakından baka baka gözlerini kamaştırmadıkları vakit, kendileri yer yüzünde aynı hiyerarşiyi pekiyi farkediyorlar ve diyorlar ki: Sovyetler Birliği olmasaydı, Süveyş kanalını millileştiren Nâsır rejimi çoktan yıkılmış ve Mısır yarısömürge durumuna düşmüştü. Arap dünyasında Amerikanın bir ileri karakolu durumunda bulunan ufak İsrail bunun için yeterdi.» «Yön, Keza». Nitekim Birinci Dünya Savaşı sonunda İngiliz - Fransız-Amerikan Epmeryalistleri, Türkiye halkının kuvayı milliyeti gücünü yok etmekte: Emperyalizmin» Bir ileri karakolu durumunda bulunan ufak Yunanistan'ı yeter» saymıştı. Öyleyse, bu pehriz ne? Öteki «İdeoloji» turşuları ne?

Şimdi «Fenersiz gezen» kim? İdeoloji kusmuklarına Çankeysek Çininden Hitler Almanyasından, Kral Faruk Mısırından, Mikado Japonyasından aldığı «Takdiredici tahlil» diplomalarını Yön dergisinin göğsünde teşhir ettirenler mi? Hitler nerede? Çankayşek, Faruk nerede? Bari o kadarcığını Yön düşünemez mi?
Kadrocu karganın kılavuzluğunu ciddiye alırsa Yön dergisi uluorta:

«Marksist leninistler de dahil, bütün sosyalistler bu yeni gelişmeyi aydınlatacak genel bir teoriden yoksundurlar» «Yön, Keza».

diyor Bu iddia hiç değilse Yön Devletçiliğinin afaroz ettiği sosyalistlere «söylemediklerini söyletmek, söylediklerini söyletmemek,» değil midir? İnşallah bile bile atmıyorsunuzdur, Avcıoğullarımız.

★

YÖN'ün CEVABI

Sosyalistler arasındaki tartışmaları sevinçle karşılamaktaysak da, Dr. Hikmet Kıvılcımlı stili tartışmaları, sosyalistlerin sevinç verici bulacaklarından emin değiliz. Sayın Kıvılcımlı'nın iddialarını bir iki kelimeyle cevaplandıralım:

1 YÖN'ün kadroculuğu kaba bir yakıştırmadır. Zaman zaman ileri sürülen bu mesnetsiz iddiayı 4 Temmuz 1962 tarihli 29 sayılı YÖN'de kesinlikle reddetmiş ve Kadroculuğun tenkidini yapmıştık. Ne var ki Dr. Kıvılcımlı da önce bir şeyler vehmedip, sonra o vehimleri cevaplandırma alışkanlığından kurtulamamıştır. Behice Boran vazdı diye YÖN nasıl Borancı olmamışsa, Şevket Süreyya Aydemir yazdı diye Aydemirci elbette olmamıştır.

2 Doğan Avcıoğlu, 27 Mayıstan çok önce, 1955 yılında Paristen dönmüş ve Menderes yönetimine karşı en ön safta mücadele edenler arasında bulunmuştur. Bugün çok beğenilen Anayasanın hazırlanmasında da karınca kaderince emeği geçmiştir.

3 Dr. Kıvılcımlı, son 15-20 yıldır büyük önem kazanan millî kurtuluş hareketleri meselesini, müptediler için 40 yıl önce yazılmış marksist el kitaplarından, bir sonuca vardırmadığı aktarmalarla aydınlatmaya çalışıyor. Üç temel zıddiyetin varlığını sıralamak, meseleyi çözmeye yetmez. Sosyalist teori, millî kurtuluş hareketlerine «önem» verdiği halde, bunların imkânlarını «küçümsemiştir.» Uzun süre sanılmıştır ki, sömürge ve yarı sömürgeler, ancak anavtandaki işçi - işveren zıtlığı çözüldükten sonra kurtulacaktır. Gerçekte, beklenilenin tam aksi olmuştur. Yine uzun süre inanılmıştır ki, burjuva liderliğindeki millî kurtuluş hareketlerinin başarıya ulaşması mümkün değildir. Bu düşünce de yanlış çıkmış, burjuva liderliğindeki bazı kurtuluş hareketleri, çağımızın değişen şartlarında, diyalektik bir zorunlulukla sosyalizme doğru yönelebilmiştir. Bütün bunlar sosyalist teori için yeni meselelerdir. Tamamen sosyalist teorinin çerçevesinde kalmak şartıyla, çağımızda millî kurtuluş hareketlerini kapsayan genel bir teori, bu meseleleri yakından izleven ünlü düşünürlerin de kabul ettiği üzere, henüz teorisyenini beklemektedir.

Kurucuları : Cemal Reşit Eyüboğlu
HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 18/8 Yenişehir — ANKARA
Telefon: 17 69 69 — İstanbul Bürosu (Satış - İlân ve Abone İşleri): Molla Fenari Sok No. 32 Cağaloğlu — İstanbul Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu 816 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLÂN : Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır İlân ve reklâmların yayınlanmamasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

BAKIŞ

OKUTMADIKLARIMIZ

Bir toplum, eğitim işlerine ayrılmış bina bulamıyacak kadar yoksulluktan kıvranıyorsa, elinde yeteri kadar öğretici ve yetiştirici yoksa, o toplumdaki yüksek öğrenim kurumlarının kapılarında zaman zaman boynu bükük bir kalabalığın yığılıp kalması bir dereceye kadar normal sayılabilir. Ama, o toplumda bu bahanelerin hiçbiri ciddi olarak ileri sürülemiyorsa, iktidarı kullanan sorumluların yüzleri kızarmalıdır.

Türkiye'de bugün, üniversite kapılarına birikip kalmış kalabalıklar karşısına çıkıp bu bahanelerden bahsetmek mümkün değildir. Yüksek öğrenim kurumlarının elindeki binalar, akıllıca bir düzenlemeyle, bütün ihtiyacı karşılar da artar bile. Milyonlarca liralık beton yığınları, yılın beşte ikisinde veya açık oldukları günlerin yarısında, işçisiz ve ham maddesiz fabrikalar gibi bomboş ve ıssız durmaktadır. Öğreticilerin sayıca yetersizliği de körükörüne tekrarlanan bir kliseden ibaret. Öğretim faaliyetleri haftada birkaç saati aşmayan, hattâ hiç ders vermeksizin *koskoca aylar* geçiren insanlar da var üniversite topluluğu içinde. Bunların bir kısmı böyle bir durumdan yakınır ve kendilerine öğrenciyle daha fazla meşgul olmak imkânının verilmesini isterken, bir kısmı da bilimsel araştırmalarını veya toplum işleriyle uğraşma görevlerini ileri sürerek rahatlarını bozmağa hiç yanaşmaz. Tıpkı bina *konusunda olduğu gibi*, burada da yapılması gerekli olan akıllıca bir düzenlemeden ve bunu yürütecek iyi niyetten ibarettir.

Bir toplum, eğitimini kendi kalkınma amaçlarına göre plânlamışsa, bu amaçlara uygun olarak belli alanlarda, belli işler için, belli sayıda insan yetiştirmeğe karar vermişse, o toplumun bazı kimselere bazı öğrenim kapılarını kapatması ve onları başka eğitim kapılarına doğru itmesi yine özürlü sayılabilir. Hattâ böylesine zorlama bir ayarlayış, bazı toplumlar için haklı ve gerekli de olur. Ama o toplumun belli öğrenim kurumlarına giriş için tesbit ettiği kontenjanlar, böyle uzun vâdeli amaçlara göre değil de, eldeki binaların neredeyse metreküp ölçüsüne ve sıra sayısına göre ortaya konmuşsa, o toplumu yöneten sorumluların kapıları önündeki kalabalıklar karşısına yüzleri kızarmadan çıkamamaları gerekir.

DÜZENSİZLİĞIN ŞAŞIRTTIKLARI

Üniversitelerarası Giriş Sınavı Komisyonu'nun 14 Kasım 1965 tarihli bildirisi, bu yıl sınavlara girenler arasında, zaten üniversite öğrencisi olmalarına rağmen sırf fakülte ve okul değiştirmek amacıyla yeniden başvuran adayların hayli çok olduğunu ortaya koyuyor. Eğitimi belli amaçlara doğru yöneltmek isteyen herhangi bir kontenjan sisteminde, kendi isteklerine bağlı olmıyarak şu veya bu yöne çevrilmiş olan insanların daha sonra alandan alana kayma eğilimi göstermelerini bir dereceye kadar normal saymak mümkün. Ama Türkiye'de bugün fakülteden fakülteye, okuldan okula kayma eğilimleri böylesine bilinçli bir yöneltiş çabasının tabiî tepkileri olmaktan çok uzak. Tam tersine, öğrencileri bulundukları yerlerde huzursuz eden şey, gelecek bakımından kendi körpe kafalarında bile kolaylıkla sezinleyebildikleri ihtiyaçlar ile onlara rastgele verilmiş olan okuma imkânları arasında tam bir bağlantı kuramamaktır. Bu bağlantı, resmî makamlarca, geleceğin ihtiyaçları şöyle dursun, bugünkü ihtiyaçlar bakımından da kurulabilmiş değil. Adliye koridorları avukat kalabalığından geçilmeyen bir toplumda, *hukuk fakültelerine ayrılan öğrenci* kontenjanları binlerle ölçülmekte, doktor, mühendis veya teknisyen yetiştiren kurumların kapılarında «gizli» yığılmalar olmaktadır. Görünürde bu yığılmalar sanki bütün kapılar önündeymiş gibi. Yüksek öğrenime girmek isteyenler son yılarda o derece büyük bir panik içindedirler ki, onlar için ilk ağızda önemli olan, *isteklerine veya gelecekteki* ihtiyaçlara uygun bir yere girmek değil, her ne pahasına olursa olsun, «girmek» tir. Böyle olunca, kontenjanı büyük, girişi nisbeten kolay yerlere hücum daha da artmakta, kalkınma amaçlarıyla eğitim imkânları arasındaki ilgisizlik büsbütün belirli hâle gelmektedir.

Üniversite, ne yazık ki, bu konuda kendine düşen görevi yerine getirip amaçlarla imkânlar arasındaki bağlantıyı kuramamıştır. Aslında, düşünce özgürlüğü ve serbest eğitim açısından alınması gereken özerklik, yanlış bir anlayışla, devlet bütçesinden verilmiş paraları rahatça kullanıp kaprislere göre ve plânsız hareket edebilmek şeklinde anlaşılmıştır. Gerçi, üniversite özerkliğine rağmen, devletin elinde, yüksek öğrenimi şu veya bu yöne çevirebilecek malî imkânlar ve gerekli kaldıraçlar hâlâ vardır. Ama, burada da tehlike, aynı imkânların ve kaldıraçların bilinçli bir yüksek öğrenim politikası için değil, düşünce özgürlüğünü ve iktidardakilerin işine gelmeyen serbest eğitimi boğmak için kullanılmasıdır. Mesele, burada da, dönüp dolaşıp iktidarın temel niteliğine dayanıyor. İktidarların halktan yana iktidarlar olacağına kesin şekilde inanmadıkça, herhangi bir düzenleme tedbirini gönül rahatlığıyla söyliyemiyor insan. Bu kısır döngü de böylece sürüp gidiyor.

DERİNDEKİ FACİA

Üniversite kapılarındaki yığılma, aslında, bütün eğitim dâvamızın daha somutlaşmış ve sembolik bir görüntüsü. Gerçek facia, çok daha erken ve çok daha derinlerde başlamaktadır. Parlayabilecek zekâları olduğu hâlde, ilkokul yüzü görmedikleri için dağ başlarında çoban kalıp kaybolanlar, ailelerinin imkânları elvermediği için ma*halle bakkalının yanında çırak du*ranlar, geçim güçlüğü dolayısıyla lise diplomasıyla yetinip küçük memur olmak zorunluluğuna katlananlar, yüzbinlik, milyonluk gösteri yürüyüşleri hâlinde gözlerinizin önünden geçip toplumun yüzüne tükürmüyorlar mı? Beceriksizliğimizin, vurdum duymazlığımızın halktan kopuk yönetimler peşinde *sürüklenişimizin* en büyük *günahı* onlara karşı.

Bu yıl, daha önceki yıllarda olduğu gibi, üniversite kapılarında takılıp kalanlar, eğer yedi-sekiz bin lirayı bir araya getirebilirlerse, kendilerine daha yukarı seviyedeki «eğitim tüccarı» nın, yani özel yüksek okul işleticilerinin kucağında bulacaklardır. Türkiye'deki iktidarlar, kendi yetersizlikleri ve halktan uzak kalışları yüzünden, eğitim alanında bile zorla milyoner yetiştirmeyi başarabilmişlerdir.

AÇILMASI GEREKEN KAPILAR

Elyordamıyla bulduğumuz geçici çareleri bile yavaş yavaş bırakmışız eğitim alanında. 1945 ten önce çok daha geniş şekilde uygulanan «devlet adına parasız yatılı öğrenci okutma» yolu, nüfus artışına oranla gitgide daralan bir ölçüde uygulanmış. Beş yıllık plân, bu konuda yeni bir canlanma ve artışı öngörmekteydi. Ama, bu konuda da plân amaçlarının bir hayli gerisinde kalınmıştır.

Üniversitelerarası giriş sınavı usulü, varlıksız aile çocuklarının Ekim ayını büyük şehirlerdeki yarışma maratonuyla geçirmelerini ve lüzumsuz masraflara girmelerini önlemiştir ama, öte yandan da, mekanik kolaylık ve mutlak adalet sağlamak endişesiyle, onlar aleyhine işleyebilecek durumlar da yaratmıştır. Testlerde sorulan soruların özel okul ve büyük şehir çocuklarına prim veren tercüme kokularından, çevresel etkilerden arınması daha hayli zaman alacak. Ama, nekadar çaba gösterilirse gösterilsin, ellerinde olmayan koşullardan ötürü kötü yetişmiş insanlarla iyi yetişmişleri aynı elekten geçirmenin ortaya çıkaracağı «görünmez adaletsizlik» herhalde bu safhada ortadan kaldırılamıyacak. Üniversiteler, bu toplum kurbanlarına belli kontenjanlar tanımak ve onları yetiştirici sınıflarda gerçek üniversite eğitimine hazırlamak görevini olsun yüklenmelidir.

Üniversitelerarası Giriş Sınavı Komisyonu'nun bildirisi, sınavlara katılanlar arasında 7 043 kişinin üniversiteyi bitirme yaşının üstünde olduğunu gösteriyor. Bunların «paso meraklısı», «asker kaçağı» falan olduğunu söylemek meseleyi kolay tarafından almak olur. Rakamlar, üniversite seviyesinde de bir «yetişkinlerin *eğitimi» meselesinin* varlığını ortaya koyuyor. Çalışan ve aile geçindiren insanlara da, gece üniversiteleri yoluyla yüksek öğrenim verebilmek, eğitim alanında onlara karşı toplumca işlediğimiz günahları biraz hafifletebilir. Sorumlular, yalnız beğenmedikleri sosyalist ülkelerde değil, Batı Avrupa'da bile beton yığınlarının gece geç *saatlere kadar ışıldadığını*, nasırlı ellerin oralarda kitap sayfaları çevirdiğini unutmamalıdırlar.

Ama diyeceksiniz ki, bütün bunları yapmak için halka inanmak, halktan gelecek taze kanı aydınlık ufuklara yönelmiş bir Türkiye için asıl itici güç saymak gerekir. Yoksa, kurulu düzendeki aksaklıkların yıllar yılı sürüp gitmesinde sayısız faydalar görenler açısından mesele çok basit: onlar için, fakir halkın çocuğunu imam-hatip okuluna, kendi oğlunu da Avrupaya yolladıktan sonra, eğitim dâvası halledilmiş olur.

Mümtaz Soysal

MEMURLARA OYNANMAK İSTENEN OYUN

Memur maaşlarına dokunmadan milletvekili ödeneklerine zam yapmanın çareleri aranıyor!...

Demirel iktidarının programında, Devlet Memurları Kanununun maaş hükümlerini yürürlüğe koymak yönünde hiçbir açık vaadin bulunmaması, sayısı yarım milyona yaklaşan büyük bir memur kütlesini endişeye düşürmüştür. *Gerçi,* Devlet Memurları Kanunu sadece iktisadi devlet teşekküllerinin ve mahalli idarelerin memurları dışında kalanları kapsamaktadır ama, mali hükümlerin yürürlüğe sokulmaması ihtimali, maaş kaynakları ne olursa olsun, bütün kamu görevlilerini umutsuzluğa sevketmektedir. Gerçekten tıpkı Devlet Memurları Kanunu gibi, önümüzdeki aylarda parlâmentoya sevkedilecek olan İktisadi Devlet Teşekkülleri Memurları Kanunu ile Mahalli İdareler Memurları Kanunu tasarıları da, memurluğa giriş, terfi, disiplin gibi konulardaki hukuki düzenlemelerin yanında, *asıl önemli bir nokta* olarak, liyakate dayanan bir maaş rejimi getirmek amacını gütmektedir. Maaş rejimiyle ilgili bu hükümler yürürlüğe konulmadıkça, yapılan öbür düzenlemeler geçim sıkıntısı içinde bulunan memurlar bakımından pek birşey ifade etmemektedir.

Yeni hükûmet, geçen dönemde Devlet Memurları Kanunu tasarısının yüksek memur maaşlarıyla mebus maaşları arasında kurulan bağlantı sayesinde süratle çıkarıldığını gayet iyi bilmekte, memur maaşlarını artırmadan mebus maaşlarını arttırarak parlâmento üyelerini de tatmin etmenin çarelerini düşünmektedir. *Programda* bu çarelerin neler olacağını belirten bazı belirtilere rastlamak mümkündür. Gerçekten, memur maaşlarından hiç bahsetmeyen program, Askerî Personel Kanununun mutlaka çıkarılacağını ve üniversite öğretim üyelerinin maddî durumlarının mutlaka düzeltileceğini söylemektedir. Böylece, yüksek subayların ve kıdemli profesörlerin arttırılmış maaşlarını «en yüksek devlet memuru» maaşı olarak almak ve bu yoldan Anayasa metnini ihlâl etmeden mebus maaşlarını yükseltmek imkânı bulunacaktır.

Mebus maaşlarını bu şekilde arttırırken, memur maaşlarında önemli bir değişikliği önlemenin yolları da düşünülmektedir. Şimdilik en muhtemel gözüken bahane, gerekli sınıflandırmanın yapılamamış ve sınıf tüzüklerinin hazırlanamamış olması bahanesidir. Bilindiği gibi, Devlet Memurları Kanunu, doğrudan doğruya sınıflandırma yapmamakta ve bu işi Devlet Personel Dairesinin kurumlarca ortaklaşa hazırlayacağı tüzüklere bırakmaktadır. Bu, istendiği *zaman istenildiği* kadar uzatılabilecek muazzam bir iştir; ama, niyet ettikten sonra, sınıflandırmayı hızlandırıp bir an önce bazı metinler tesbit etmek, gerekli rötuşları sonraya bırakarak mali hükümleri hemen yürürlüğe sokmak da mümkündür. Şimdilik hükûmetin tercih ettiği yol, birinci yoldur. İşlerin çabuklaştırılması için ne Devlet Personel Dairesine gerekli direktif verilmiş, ne de kurumların sınıflandırma işinde *daha hızlı bir işbirliği* göstermeleri için kendilerine uyarma yapılmıştır. Hükûmet, bir bakıma, işlerin yavaşlığından memnun gözükmektedir, çünki, böylece, Mart ayında, sınıflandırmanın henüz yapılmadığını söyleyip mali hükümleri yürürlüğe sokmamak mümkün olacaktır. Fakat, genel memnuniyetsizliği önlemek için, maaşlara küçük bir yüzde oranında sembolik zam yapmak ve bugünkü adaletsizlikleri olduğu gibi devam ettirmek yoluna da gidilebilir. Oysa, Devlet Memurları Kanunundan beklenen şey, maaşlara üstünkörü bir zam getirmesi değil, memur kütlesi içinde «eşit işe, eşit ücret» ilkesini kurabilmesi ve memurları gördükleri işlerin ağırlığına uygun bir refah seviyesine ulaştırabilmesiydi.

Asma Köprü ve Morrison!

Devlet Memurları Kanunu ile asgari geçim indirimlerinin uygulanmasını dahi erteleme yollarını arayan Demirel İktidarı, *ilk iş olarak, 1960'tan önce* Menderes Basınının sayfalarını süsleyen İstanbul'un asma köprü meselesini ihya etti. Köprünün o tarihlerde bir Amerikan firmasına projesi dahi yaptırılmıştı. Ama meseleye, uydurma temel atma törenlerinin düzenlendiği bir dönemde, sadece bir seçim oyunu olarak bakılmaktaydı.

Şimdi öyle görünür ki, asma köprü işi ciddî olarak ele alınmaktadır. Başbakan Demirel, ünlü Morrison firmasının temsilciliğini yaptığı günlerde, işi icabı, asma köprü meselesi ile ilgilenmiştir. Zira Morrison firması, asma köprü işine taliptir ve *ihaleyi alabilmek için* büyük imkânlara sahiptir. Daha fol yok, yumurta yok iken, Morrison firması, temsilcisi Demirel'in de tavassutu ile, Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı Nezih Devres'i Portekiz'e davet etmiş ve ona Morrison'un Portekiz'de inşa ettiği köprüyü göstermişti. Ereğli Demir - Çelik tesislerinin demir kazık işini başarıyla yürüten Morrison firmasının asma köprü ile yakından ilgilenmesi, Menderes döneminden miras kalan bu meselenin artık olumlu yola girdiğine inanmamız için yeter nedendir. Zira Morrison firması, tuttuğunu koparmakla ün kazanmıştır.

Senatör dostumuz Javits!

New York Senatörü Javits'in yurdumuza gelebilmesi, doğrusu büyük bir cür'ettir. Bol sayıda Rum seçmeni olan Senatör, geçen yılki Amerikan seçimleri sırasında, Rum oyu toplama *amacıyla Türkiyeye ver yansın* etmişti. Javits'in hezeyanları o zaman Türk basınına da aksetmişti. Ama «Hafızai beşer nisyan ile malûldür» kanunu işledi ve Senatör, Türk - Yunan dostluğunun kurtarıcısı rolünde Türkiyeye geldi! Senatörün elindeki bal kâsesi, «Size turist yollayacağız, Türk - Yunan ortak projelerinde teknik yardım yapacağız» gibi pek külfetli olmıyan tatlı vaadlardır. Buna karşılık, Türkiye ve Yunanistan yeniden sarmaş - dolaş olacaklar ve Kıbrıs meselesine bir çözüm yolu bulacaklardır. Rum dostu Senatör Javits'in Kıbrıs meselesinde bir cins arabuluculuk *misyonu ile geldiği* anlaşılmaktadır. Senatöre Atina'da «Turistlere ve projelere evet, ama Kıbrıs meselesini bununla karıştırmayın, o iş ayrı» denilmiştir. Rum seçmenlerinin ağır baskısı altında bulunan Senatör de, Atina'nın pek hoşuna gitmiyecek tekliflerle ortaya çıkmak gafletini elbette göstermiyecektir. Rum seçmenlerine hesap vermek zorunda bulunan Senatör, ister istemez Türkiye'nin sırtından Atina'yı tatmine çalışacaktır.

Javits gibi Rumlardan yana *olduğunu* açıkça belirtmiş bir kişinin Türk - Yunan dostluğunu tamir ile görevlendirilmesi büyük bir gaflettir ve açıkça Türkiyeye hakarettir.

Rum dostu Amerikalı Senatör, «Demirel ile karşılaştığım zaman niye bu zaferi (seçimler) kazandığını anladım. Türkiye için büyük işler yapacak kabiliyette bir insan, gerçekten değerli, beni etkiledi» diyerek, Başbakana da hizmet etmiş olmadı.

Şecaat arzeden Amerikalılar

Amerikan makamlarının Türk toprakları üzerinde nasıl bir saltanat kurdukları YÖN'ün işçi ücretleriyle ilgili bir yayını dolayısiyle açıkça ortaya çıktı. 29 Ekim 1965 tarihli sayımızda, 1950'den 1964 yılına gelinceye kadar, *Amerikan Askerî* Yardım Heyetine bağlı işyerlerinde çalışan Türk işçilerine ve memurlarına yürürlükteki Türk kanunlarınca emredilen pazar ve bayram tatili ücretlerinin ödenmediğini, kurulan hakem heyetinin bu şekilde birikmiş ücretlerin 30 Haziran 1964'e kadar başvuracak olanlara ödenmesine karar verdiğini, ama «kurnaz ve çirkin» Amerikalıların bu kararı kimseye duyurmadıklarını ve böylece hak sahiplerinin haklarını yaktıklarını yazmıştık. Bu yayın üzerine, Ankaradaki Amerikan Haberler Merkezinin gayretkeş Tanıtma Müdürü William H. Anthony, bütün Türk basınına 11 Kasım 1965 tarihli bir sirküler göndermiş ve *dolambaçlı* ifadelerle sözü «Amerikan makamları nezdinde haklarını arayanların istekleri karşılanıyor» demeğe getirmiştir. Bazı günlük gazeteler de, bu mektuba bakıp «Amerikan işyerlerinde çalışan işçiler birikmiş ücretlerini alacaklar» diye başlık atmağa kadar gitmişlerdi. Yardım gibi gösterilen buğdaylar ve Türkiye'ye zorla satılan soya yağları karşılığında Türk parası olarak birikmiş «karşılık fonları», Amerikan propaganda makamlarına bol masraflı çalışmalar yapmak, lüks kâğıtlar üzerine sirküler basıp dağıtmak, Türk milletinin Atatürk sevgisini bile âlet *ederek gösterişli sergiler* açmak imkânı verebilir ama, bu fakir halkın sırtından çıkarılmış paraların balçığıyla güneş sıvanmaz. İşte misali: Bu sayıda, Ankara'daki TUSLOG karargâhının hak sahiplerinden birinin *müracaatı üzerine bu* Kasım ayı içinde verdiği cevabın klişesini yayınlıyoruz. Müracaat sahibini CIA'nın hışmından korumak için gerekli yerlerini kapattığımız bu mektubun tercümesi aynen şöyledir:

BİRLEŞİK DEVLETLER
HAVA KUVVETLERİ
(USAFE) 30. TUSLOG
MÜFREZESİ
Karargâhı
Atatürk Bulvarı, 229
Kavaklıdere, Ankara

Konu: İtiraza cevap

Mr ....
Yenişehir, Ankara

1. .... tarihli mektubunuzun karşılığıdır.

2. İşçilerin hak talepleri için nihaî tarihin 30 Haziran 1964 olduğunu ve bu tarihten sonra hiçbir müracaatın dairemizce kabul edilmediğini bildiririz.

3. Hak talebiyle ilgili mektubunuz hiçbir işleme tâbi tutulmadan ilişikte size iade edilmektedir.

Saygılarımla
JAMES D.THRASHER
Sivil Personel Müdürü.

Dahası var: Amerikan makamları, hiç kimseye resmen *duyurulmamış bir tarih olan* 30 Haziran 1964'den sonra müracaat edenlere paralarını vermemekle kalmamışlar, tesadüfen o tarihten önce müracaat ede-

Çetin Altan

DEMİR KARABORSASI MESELESİ

İsimleri Açıklıyoruz :

Çetin Altan'ın demir karaborsası meselesini Meclis kürsüsünden ortaya atması, sık sık görülen bu olayın önem kazanmasına yol açtı. Başbakan Demirel, mücerret iddialarla yetinilmeyip *isim verilmesini istiyordu.* Başbakanın bu isteğini yerine getirerek, uzun süredir dedikodusu yapılan ciddî bir iddiayı doğruluk derecesinin tesbitini Hükûmete bırakarak açıklıyoruz:

İnşaatın ham maddesi sayılan yuvarlak inşaat demirinin kilosu, 1964 Haziranında 140-170 kuruştur. Bu demirin tek önemli imalâtçısı Karabük, 10 kuruş zam yaptığından fiyat Mart 1965'de 150-175 kuruştur. Haziran 1965'de, fiyat yükselişini gerektirecek nedenler yokken demirin kilosu 210-240 kuruşa fırlamıştır. Üç ayda yüzde 50 fiyat artışı vardır. Bu, bazı *açıkgöz firmaların* üç ayda 20-30 milyon lira açıktan kazanç sağlaması demektir.

Hikâye Nisan'da başladı. Karabük'ün elinde başlayan inşaat mevsimi ihtiyacını karşılayacak ölçüde demir stoku var (35 bin ton civarında). Satış fiyatı ise fabrikada 160, demir tüccarında 165-170 kuruş kadar. Yani her şey normal. Derken bir takım «tesadüfler» biribirini kovalamaya başlıyor: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Genel Müdürü, Sanayi Bakanı Ali Nail Erdem'e çıkıp «Beyefendi, diyor, elimizdeki stokları eritmemiz gerek, ne yapalım?» Bakan, mesele ile meşgul olacağını söylüyor. Aslında Nisan'da stok eritme diye bir meselenin olmaması gerekmektedir. Karabük, her halde nakit sıkıntısı dolayısiyle bu yola gitmiştir.

Aynı günlerde Sıtkı Akın, Osman Düşüngel, Burhan Balkanlı adlı üç demir tüccarı bir araya gelerek, 3 milyon lira para topluyorlar. Sonra Y. K. Bankasından 5 milyon kredi alıp *ellerindeki parayı 8 milyon* liraya çıkarıyorlar. Ancak banka krediyi şu şartla veriyor: Normal faizin ve ödemenin dışında, bu kredi sayesinde sağlanacak kârın yüzde 25'i bankanın olacak... Banka, ayrıca kredinin kullanış şeklinin ve mal satımının da kontrol yetkisini üzerine alıyor.

8 milyonu sağlayan Sıtkı Akın, Osman Düşüngel ve Burhan Balkanlı üçlüsü, Bakan - Genel Müdür görüşmesini izleyen günlerde, Karabük Satış Müdürünün karşısına çıkıyorlar.

«İşte 8 milyon lira, karşılığında 5 bin ton inşaat demiri istiyoruz» *diyorlar. Muamele* tamamlanıp mukavele imzalanıyor. Üç tüccarın satış müdürüne ayrı bir teklifi daha var. Gelecek 4 ay için, siparişten vazgeçme hakları mahfuz kalmak şartıyla, beşer bin ton demirin kendilerine ayrılmasını istiyorlar! Satış müdürü, bu apaçık karaborsa teklifini reddediyor.

Bir çırpıda 8 milyon liralık mal alınması, demir piyasasında alışılmış iş değildir. Bu sebeple, üç işbilir tüccarın davranışı, öteki büyük tüccarları da harekete geçiyor. Tatlı karaborsa kârları ümidiyle, herkes fabrikaya üşüşüyor ve Mayıs ortalarında Karabük'te demir kalmıyor.

Kilosu ortalama 160 kuruştan alınan 30-35 bin ton demir ise piyasada 225-240 kuruştan satılmaya başlıyor. Böylece normal olarak yüzde 10 ile çalışan toptancıların kârı bir çırpıda yüzde 50'yi aşıyor. 35 bin ton demirde açıktan sağlanan kazanç, asgarî bir hesapla 20-25 milyon liradır.

Demir karaborsası daha eski yıllarda da görülmüş, fakat hükûmetler Doğu Blokundan acele demir ithal ederek fiyatları geriletme yoluna gitmişlerdir. Ne var ki bu yıl, ithalât gecikmiştir. Doğu Blokundan demir ithalinde bir cins tekel durumuna sahip bulunan Transtürk, demiri bu yıl nedense Temmuz yerine 15 Eylül'de getirtmeyi uygun bulmuştur.

Karabük'teki üretim artışı da nedense gecikmiştir. Kontine tâbir *edilen ek tesis, Genel* Müdürün üç ay önce belirttiğine göre, Temmuz başında işletmeye girecekti. Tesisler işlerse üretim artacak, fiyatlar düşecekti. Fakat, tesisin işletmeye açılış tarihi de, Transtürk ithalâtı gibi, Eylüle kalmıştır.

Karaborsa iddiası kısaca bundan ibarettir. Şimdi Demirel'in meseleye el koyarak, gerçekleri en kısa zamanda ortaya çıkarmasını beklemekteyiz.

Kavaklidere, Ankara

Notification of Claim Action

Yenisehir, Ankara

1. Reference is made to your letter dated . . .

2. This is to notify you that 30 June 1964 was the cut off date in accepting the employee claims, and after this date no claims are being accepted by our office.

3. Your letter on claims is herewith returned without action.

Sincerely yours,

JAMES W. THRASHER
Civilian Personnel Officer

Amerikan Hava Kuvvetlerinin Ankara Tuslog Karargâhının işçi ücretleriyle ilgili müracaatları kabul etmediğini gösteren resmi belge.

bilmiş olanlara da ancak bir «ikrar belgesi» imzalatmak suretiyle para vermişlerdir. Bu belgede, verilen paranın vaktiyle haksız olarak ödenmemiş olan ücretlerin karşılığı değil, sadece «bir muhasebe hatası sonucu birikmiş olan miktar» olduğu belirtilmektedir.

Artık tam bir propaganda yuvası haline gelmiş olan Amerikan Haberler Merkezi, Amerikan işverenlerinin haksız davranışlarını savunurken, 1 Temmuz 1964'den önceki devreye ait ücret itirazlarını güya incelemek için meydana *getirilen* «Ücret İtirazlarını İnceleme Komisyonu»nun bile «lütfen» kurulduğunu sıkılmadan ifade etmektedir. Mister Anthony şöyle diyor: «Hükümranlık doktrini çerçevesi dahilinde, Amerikan Silâhlı Kuvvetleri, Ücret İtirazlarını İnceleme Komisyonu kurmak hususunda bir kanuni mecburiyet altında değildi. Bu, Amerikan Silâhlı Kuvvetlerinin, Türk işçilerine eşit*lik ve adalet sağlamak üzere gö*nüllü olarak giriştiği bir teşebbüstür.»

Türk işçilerinin adalet ve eşitlik endişelerini böylece gönülden kopma bir dostlukla karşılayan Amerikan makamlarına «şükran» borcumuzu ödedikten sonra, gelelim meselenin aslına. 1 Temmuz 1964'ten beri, Amerikan Hava Kuvvetleri ile yine Amerikan Tumpane Şirketi arasında imzalanan bir anlaşmaya göre, Türkiye'deki Amerikan Silâhlı Kuvvetlerinin bütün Türk işçileri artık Tumpane şirketi tarafından işe alınmakta ve bugün Türk işçileri Amerikalı işvereni Türk mahkemelerinde dâva edip dâvaların kararını bağlatabilmektedirler. Oysa, 30 Haziran 1964'e gelinceye kadar, Türkiye'deki Amerikan üslerindeki işveren doğrudan doğruya Amerikan [illegible]. Türkiye'deki sağcı çevreler, sahte bir milliyetçilikle, Türkiye'deki Amerikan üslerinin Türk egemenliği altında bulunduğunu iddia ede dursunlar, buralardaki iş ihtilâflarından dolayı işveren aleyhine açılan dâvalarda alınmış ilâmları infaz etmek imkânı yoktu. Amerikan Silâhlı Kuvvetleri, Türk işçilerinin meşru haklarını ortaya koyan mahkeme ilâmları karşısında kendi egemenlik dokunulmazlıklarının kalkanı arkasına sığınmaktaydılar.

Mister Anthony'ye bakarsanız o devreye ait itirazlar şimdi «lütfen» birer birer incelenmekteymiş. Oysa, Mister Thrasher'in klişesini yayınladığımız mektubu, *kapıların halâ utanmadan* nasıl hak sahiplerinin suratına kapatıldığını açıkça göstermektedir. Çirkin Amerikalıyı milyonluk propaganda masraflarının pudrası bile güzelleştiremiyor.

•

AMERİKAN ÜSLERİ MESELESİ

TİP Genel Başkanı Aybar, «Türkiye'de 35 milyon metre kare vatan toprağı Amerikan işgalindedir.» dediği zaman Büyük Millet Meclisinde kopan fırtına Meclis içinde dinmiş gibi görülmekteyse de Meclis dışında ve özellikle günlük basında bu mesele şimdiye kadar alışılmamış bir açıklıkla konuşulmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan, TİP'in Meclise girmesinin halktan saklanan gerçeklerin ortaya dökülmesinde yararlı olacağı konusundaki tahminlerin ne kadar doğru olduğu daha ilk konuşmalarla belli olmuştur.

İddia karşısında, *Başbakan* Demirel Türkiye'deki üslerin NATO Andlaşması gereğince bu örgütün emrine verilmiş olduğunu iddia etmiş, YTP lideri Alican da, hükümetin yaptığı açıklamadan sonra TİP sözcülerinin sözlerinin «memleket menfaatleriyle bağdaşmıyacak şekilde yalanları» kapsadığını ileri sürmüştür.

Kamu oyundan gizlenen bu meselenin esasını parlâmento üyelerinden *çoğunun bilmediği* anlaşılmaktadır.

«Askeri üsler, NATO, Amerikalılar» denince, bunların hepsi bir ve aynı şeyler sanılmakta, hepsi birbirine karıştırılmakta, bu karışıklık belirli çevrelerin işine geldiği için, bir aydınlatma çabası gösterilmemektedir.

Oysa bugün parlâmentoda bulunan ve «İşgal» sözü üzerine Meclis kürsüsüne yürüyen mil*letvekillerinin hemen hemen* yarısı alelâde vatandaşlar iken, bu yılın Nisan ayında, bu meselelerle ilgili olarak Senatör Sadi Koçaş, bir yazılı soru ile Dışişleri Bakanlığından Amerikan üsleri hakkında bilgi istemişti. (Milletvekillerini kınamak mümkün değil. Çünkü 15 Kasım *1965 günlü Milliyet'te çıkan bir* haberde «İkili anlaşmalar arasında bulunan ve egemenlik haklarımızı rencide ettiği ileri sürülen anlaşmaların hangileri olduğunun bilinmediğini, gözden geçirme sırasında bu hususun ortaya çıkacağını belirten Dışişleri vetkilileri» nden söz edilmektedir.) 10 Ekim'den önce de milletvekili olanların kolayca hatırlıyacakları gibi, içinde bol bol (işgal) sözü geçen so*runun metni şöyle idi:*

1 — Türkiye'de muhtelif anlaşmalara dahil olduğumuz ittifak grupları üyelerinden veya münhasıran ikili anlaşmalara istinaden, çeşitli maksatlarla arazi işgal eden yabancı devlet veya müessese var mıdır?

2 — Varsa, bunlar hangi dev*let veya müesseselerdir?*

3 — Nerelerde, ne miktar arazi işgal edilmektedir? Üzerinde ne gibi daimî tesisler var dır?

4 — Bu işgal hangi anlaşma esaslarına istinat etmektedir?

5 — İşgal edilen arazi devlete mi, şahıslara mı aittir. Şahıslara ait iken sırf bu maksatla istimlâk edilmiş arazi var mıdır? Varsa devlet bu istimlâkler için ne ödemiştir?

***6 — Muamelesi bitmemiş,* halen devam eden istimlâk işleri var mıdır?**

7 — Her tesis, üs veya çeşitli işgalerin kuruluş maksadı nedir?

8 — Bu tesislerin her biri kimin idaresindedir? Kimin kontrolündedir? Türk makamlarının kontrol hakkı olmayan tesis var mıdır?

9 — Türkiye'nin bu tesislerden menfaati nedir?

10 — Tesisi kuran devlet veya müessesenin menfaatleri nelerdir?

11 — Bu işgaller dolayısiyle devlete veya şahıslara kira ödenmekte midir? Ödeniyorsa miktarı nelerdir? Ödenmiyorsa bu istisnanın sebebi nedir?

Senatör Koçaş, çeşitli ısrarlar sonunda, sorusunun cevabını istemekten vazgeçirilmiştir. Ama bu sorular, kimlerin yalan, kimlerin doğru söylediği-

Montaj Rezaleti

Otomontajın kârlı bir ithalâttan başka bir şey olmadığını *defalarca yazdık.* Şimdi yeni bir örnek veriyoruz:

Verdi Limited Şirketinin CJ-5 model Jeep için devlet kurumlarına yaptığı teklif şöyledir: Gerekli Jeep aksamının ithali için 1485,83 dolar ödiyeceksiniz. Ayrıca yer*li malzeme ve montaj işçi*liği için Verdi, 14 bin 800 lira alacaktır.

Halbuki aynı Jeep'in ser*best piyasadan 1800 dolara* ithali mümkündür. Böylece, gümrük hariç 16 bin 200 liralık bir Jeep'e, Verdi montajı yoluyla 28 bin 165 lira ödeyeceksiniz. Bunun adı da sanayileşme ve döviz tasarrufudur!

İsmet Paşa, Rejimi ve Ötesi

İsmet Paşalı CHP. Genel Başkanlığından çekilecek midir?

Seçimlerden önce, Cumhuriyet Genel Yayın Müdürü Evcet Güresin bu yolda bir soruyu İnönü'ye yöneltmiştir. Evcet Güres'in açıkladığına göre İsmet İnönü seçimlerden sonra *çekilmeyi düşünmüyor değildi.* Ancak seçim sonuçlarının kötü olması halinde ne yapacaktı? Paşa'yı asıl düşündüren bu idi. *Zira CHP.yi zor durumda bıra*kıp çekilmek zor zamanlarda vazifeyi bırakmamak itiyadına ve inadına sahip İsmet Paşanın ilkelerine sığmazdı.

Seçim korkulan biçimde sonuçlandı. Halk Partisi yirmi yıldan beri tutturduğu ölçülerin altına düşerek kesin bir yenilgiye uğradı. Dünyanın her yanında böyle sonuçlardan sonra siyasi partilerin içi karışır. Yanlış yenilgi sebepleri aranmaz, suçu ödetmek için kelle de aranır. Karşılıklı ithamlar parti içindeki çatışmaları kuvvetlendirerek su yüzüne çıkarır.

İsmet Paşa ile Halk Partisinin ilişikleri şüphesiz başka partilerle liderleri arasındaki münasebetlere benzemez. İsmet Paşanın parti içindeki ve dışındaki söz götürmez ağırlığı, Halk Partisi içindeki itişmeleri Paşanın altındaki bir seviyede bırakmıştır. Buna rağmen çok partili rejim tecrübesinin yirminci yılında, şimdiye kadar bir tek seçim kazanamamış CHP.nin uğradığı ağır yenilgi suçlamaları İsmet Paşaya kadar uzattı. Esasen Halk Partisi içindeki muhafazakâr çevreler ortanın solu hikâyesinden hiç hoşlanmamışlardı. Parti içindeki kişisel rekabetlerde,» çok ortanın solu prensibi üstünde konan «ürütüler seçim sonrasında dikkatleri CHP.yi çevir*di.*

CHP. acaba ortanın solu diye tanımladığı yoldan dönecek mi idi?

Sağduyu sahibi kişiler Halk Partisi ile Adalet Partisini terazinin aynı kafesine koymak gafletinde bulunmuyorladı. İ*nönü'nün partisi, petroldan* madenlere, vergi açıklamasından servet beyanına kadar Adalet partisinden ayrılan bir tutum takınmıştı. Dış politikada bağımsızlığa doğru ilk adımların hazırlığını gerçekleştirmişti. Bütün bunları görmemek için memleket aydınlarının ya realiteyi değerlendirmekten yoksun, ya da saplantılar için de olmaları gerekti. Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkede em*peryalizme* karşı *mücadelenin* ağır koşullarını değerlendiren aydınların Halk Partisi içindeki gelişmeleri ilgiyle izlédikleri muhakkaktı.

Bu hafta içinde CHP. gençleriyle yaptığı sohbette İsmet Paşa kesin konuştu. Ve daha önceki konuşmalarını tamamlıyarak girilen yoldan dönülmiyeceğini açıkladı. Parti olarak görüşlerini ortaya koymuşlardı. Ama doğru'lar halka anlatılmamıştı. CHP.nin haklı olduğu zamanla ortaya çıkacaktı. Nitekim 1954'de ortaya konulan petrol görüşü aradan an*cak on yıl geçtikten sonra* benimsenmiş ağırlık kazanmıştı. İnönü gelecekte haklı çıkacaklarına inanıyordu. Az gelişmiş bir ülke ancak devletçilikle kalkınırdı. Ve diyordu ki Paşa:

«CHP, ben varken de yokken de prensiplerini başarıya ulaştıracak değerli bir insan hazinesine sahiptir.»

Halk Partisinin yönü seçilmişti. Ancak İsmet Paşa ile rejim arasındaki ilişikler ne olacaktır?

Bu soruların cevabını vermek için çok daha gerilere gitmek gerekir. 1920'lerde İsmet *Paşa Malatyada verdiği bir nu*tukta şöyle konuşmakta idi:

«...İktisadî vaziyetimiz, genel olarak memleketi geçindirecek ve vatandaşları hazineye borçlarını ödetecek bir haldedir.

Şimdi diğer bir suale cevap vereyim: Bu iktisadî vaziyet bollaşmaksızın hep böyle mi devam edecek? Ve biz zengin milletler gibi kendi memleketimizi imar edemiyecek miyiz? Bu suale hesaplı adamların riyazi kanaatiyle sağlam olarak cevap vereceğim. Bizim iktisadî vaziyetimiz bundan sonra *hergün biraz daha bollaşacak* ve biz memleketimizi en zengin memleketler derecesinde imar edebileceğiz.»

O günden bugüne kadar kırk yıl geçmişti. Kırk yıl millet hayatında önemli bir zamandır. Ama maalesef Türkiye «zengin milletler gibi imar e**dilmiş»** bir ülke değildir. **Bu konuda 1945'ten bu yana geçen yirmi yıl, kaçırılmış fırsatların en büyüğü olarak tarihe *geçecektir. Türkiye tam yirmi* yıl yüzeydeki meselelerle uğraşmış, ve temel meseleleri tamamiyle bir yana bırakmıştır. Siyasi parti itişmeleri ön plâna geçmiş, parlâmentoculuk geri unsurların memleket içinde hâkimiyet kurma ve sürdürme aracı olmuştur.**

Her seçim dönemi ve her seçim sonucu, muhafazakârların yeni bir zaferini tescil etmiştir. Cılız reform dilekleri, *muhafazakâr* kuvvetlerin oy sandıklarında ağır basmasıyla yürürlüğe girememiştir. 27 Mayıs 1960 devrimiyle yürürlüğe konmak istenen reform fikirleri ise 10 Ekim 1965 seçimleri ile tamamen tasfiye edilmiş; iktidar, çoğunluğu kazanmasını başaran muhafazakâr kuvvetlerin tam eğemenliği altına girmiştir.

Böylece İsmet Paşa yirmi yıldan beri bozulduğu yerde tamir ettiği parlâmentoculuğun gericileri iktidara getirmekten başka bir işe yaramadığını tesbit etmiş bulunuyor.

İsmet Paşanın Halk Partisi Genel Başkanlığından çekilmesi bir anlam taşıyacaktır. O da şudur: Eğer parlâmentoculuk *İsmet Paşa ağırlığını koymadan* dengede duruyorsa duracaktır.

İsmet Paşanın buhran anında ortaya ağırlığını koyması ve bu ağırlığın her seferinde muhafazakâr güçlere yeni imkânlar yaratması belki parlâmentoculuk hesabına bir başarı ama Türkiye hesabına bir kayıp olmuştur.

Oysa milli kurtuluş Savaşının unutulmaz Garp Cephesi Kumandanı ve Atatürk devrimlerinin İsmet Paşası herhalde bunu istemiydu. Yirmi yıl toplumun en geri unsurlarının yönettiği bir rejim değildi özlediği... Ancak *en ufak bir reform fikrine direnenlerin* yirmi yıl sonra İsmet Paşadan iktidarı devralması da İnönü'yü *unutsuzluğa sürüklemiş görün*müyor. Ne var ki 1965 seçimleri İsmet Paşanın ilk defa partiye sağlam bir yön vermek istemesi çabasını kaydediyor ve ilk defadır ki İsmet Paşa temel meseleleri yüzeydeki meselelerden çok daha önemle alıyor. Bütün bunlar 1965 Türkiyesinde politik çekişmeleri bir rejim davası haline getirecek olanları gelecekte bekliyen olayları işaret etmektedir. *1950'de gelenler* 27 Mayıs'a vardıkları zaman bütün dâva bir rejim dâvası gibi gözükmüştü. Bugün iktidara geçenlerin aynı yolu tuttukları takdirde varacakları sonuç Türkiyeyi rejim dâvasından ötede kapılara getirmiş olacaktır.

Bunun içindir ki iktidara geçenlerin Anayasaya aşırı bir saygıyla davranmaları önce kendileri için elzemdir. Türkiyede bugün Anayasaya en saygılı cephe devrimciler cephesidir Ve şüphesiz ki bu saygı karşı taraftan gelecek saygısızlığı da yoketmek anlamında bir *saygıdır.*

İlhan Selçuk

Gerçek Saygısı

SÖZ ESKİYOR

Fethi Naci

Hep böyle oluyor artık: Türkiye'nin temel bir meselesi alınıyor ele. Diyelim toprak reformu. Günlerce yazılıyor, konuşuluyor, tartışılıyor. Toprağın bölünüşü şöyledir, topraksız köylü ailelerinin sayısı şu kadardır, tarımdan sağlanan gelirin bölünüşü şöyledir.. Sonra, toprak reformunun sosyal ve politik etkileri: toprak ağalarının politik nüfuzlarına son vermek... Sonra, «Anayasa diyor ki» ler...

Ve toprak meselesine en küçük bir çözüm getirmeden başlıyor yabancı sermaye tartışmaları. Yabancı sermayenin artık az gelişmiş ülkelere değil, gelişmiş ülkelere yatırımlar yaptığını, az gelişmiş ülkelere sadece kapkaççı yabancı sermayenin geldiğini anlatmağa çalışıyorsunuz. Sermaye birikimindeki yetersizlikten söz açarak yabancı sermayeyi çağıranlara yabancı sermayenin yapacağı kâr transferleri yüzünden millî sermaye birikiminin büsbütün güçleşeceğini göstermeğe çalışıyorsunuz. Yabancı sermayenin sanayileşmemizi nasıl önlediğinden, montaj rezaletlerinden söz ediyorsunuz. Ayrıca, yabancı sermayenin millî ekonomi politikamıza istediği yönü vermeye çalıştığını, Türkiye'yi kapitalist kalkınma yoluna zorladığını açıklıyorsunuz. Kendi öz kaynaklarımıza dört elle sarılmaktan başka çıkar yol olmadığını belirtmeye çabalıyorsunuz..

Sonra, bakıyorsunuz, yabancı sermaye meselesi bırakılmış bir yana, vergi adaletinden söz ediliyor. Az kazanandan az, çok kazanandan çok... Vasıtalı vergilerin oranını azaltıp, vasıtasız vergilerin oranını yükseltmek...

Sonra, bağımsız dış politika. Sonra, eğitim meselesi. Sonra, sanayileşme meselesi. Sonra, işsizlik meselesi. Sonra, Ortak Pazar meselesi...

Sonra, tekrar toprak reformu. Sonra, tekrar yabancı sermaye. Sonra, tekrar vergi adaleti...

Ve bakıyorsunuz zamanla sözler eskimeye, gerçekliklerini, canlılıklarını yitirmeye başlamış. «Topraksız köylüler..» Cevap: «E, anladık birader!»

Söz, ancak kitlelere nüfuz ettiği zaman maddi bir güç haline gelir. Oysa 20 milyonu halâ okuma yazma bilmeyen ve halâ feodal kalıntıların ideolojik hâkimiyetinin ağır bastığı dar çevrelerde yaşayan kitlelere söz ulaşamıyor, yazı ulaşamıyor. Geniş kitleler halâ, Hıfzı Topuz'un bir yazısında değindiği gibi, «şifahî haberleşme»nin etkisinde. Ve haberleşmenin bu çeşidi, açık bir şey, sadece statükonun korunmasına yarıyor.

Söz, gitmesi gerekene gidemiyor; bunun için maddî bir güç haline gelemiyor, eyleme dönüşemiyor.

Bu geri düzenin değişmesini sözün etkisine bırakıyoruz; ama kapıların çoktan tutulduğunu, o kapılardan bizim sözümüzün değil, ancak bugün hâkim durumda bulunan sosyal kuvvetlerin sözünün geçebileceğini görmek istemiyoruz.

İki yazı, üç nutukla her şeyin birden değişmesini bekleyen yok. Beklediğimiz, sözün gerçek sahibine ulaşmasını engelleyen «duman perdesi»nin kaldırılması için bize uygun, bize göre yeni yollar aramak, bulmak...

Yoksa, söyler söyler siz de bıkarsınız söylediklerinizden, sizi dinleyen bir avuç insan da!...

nin belli olması için halâ cevaplarını beklemektedir.

Gene geçmişte, NATO konusunda söylenen bazı sözleri hatırlatmakta fayda vardır. YÖN'ün 2 Ekim 1964 tarihli sayısında İlhami Soysal'ın o zamanki Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar'la yaptığı konuşmada Sancar aynen şöyle demişti: «NATO ilgililerine Türkiye'nin bir peyk olmadığını öğreteceğiz.. Ortak savunma sisteminde eşit söz hakkı istiyoruz.. Askerin çoğunu biz verelim, eziyetin çoğunu biz çekelim, en yakın tehlike bizim kapımızda dursun, sonra da biz Paris'te oturanların, Londra'da oturanların kararını bekleyelim, olmaz böyle şey. Ortaklığın da, ortak hareketin de bir hududu, bir haddi vardır.»

Gene geçmişte, yarbay Morisson'un bir gazinodan içkili olarak çıkıp 13 Türk erini çiğnemesi ve bir erimizin de ölmesiyle sonuçlanan kazayı yapması, sonra da bunun «vazife sırasında» yapıldığını gösteren ve Tuslog kumandanı tarafından düzenlenen belge ile Türk mahkemelerinden yakayı kurtarması gibi olayların birikmesi ve bunların halk oyunda haklı olarak büyük bir tepki uyandırması üzerine Millî Birlik Komitesi zamanında, yargı yetkimizi kısıtlayan bu imtiyazlı duruma son verilmesi için teşebbüslerde bulunulmuştu. Daha sonra İnönü hükûmetlerinin de ısrarlı taleplerine rağmen Amerikalılar bu imtiyazlarından vazgeçmemişlerdir.

MESELENİN ÜÇ YANI

«Üsler, NATO, Amerikalılar» derken üç ayrı meseleyi birbirinden ayırmak gerekir.

Bunlardan biri, Amerikalılara verdiğimiz adlî kapitülâsyondur.

Londra'da kabul edilen bir anlaşmaya göre NATO üyesi memleketler arasında, bu memleketlerden birine mensup personel bir başka memlekette, görev sırasında, bir suç işlediği zaman, bu personelin yargılanması kendi memleketinin makamları tarafından yapılacak ve bu personele suçu işlediği ülkenin kanunları değil, kendi ülkesinin kanunları uygulanacaktı. Ama bu personelin suç işlerken görevli olup olmadığını kim tâyin edecektir? Amerika, bu konuda kararın Amerikan askerî makamları tarafından verilmesini istemiş, bunun için bütün NATO üyesi memleketleri tazyik etmiş, fakat böyle yüz kızartıcı bir durumu sadece Türkiye kabul etmiştir!

Ayrıca, Türkiye'deki Amerikan üslerinde çalışan Türk işçilerinin İş Kanunundan doğan haklarının verilmemesi karşısında Sendikaların yaptıkları müracaatları yetkililer bu üslerin Amerika Birleşik Devletleri toprağı olduğunu ileri sürerek reddetmekte, buralarda Türk kanunlarının geçmeyeceğini söylemektedirler. Bu yüzden, yabancı üslerde çalışan işçilerimiz, yabancı bir devlete karşı cebrî icra uygulanamıyacağı için, A.B.D.'yi dâva ederek Türk mahkemelerinden aldıkları ilâmları infaz ettirememişlerdir. Gerçi sonradan hükûmetin ve Türk-İş'in aracılığı, sonucunda A.B.D., Türk işçilerinin alacaklarını ödemeyi kabul etmiştir; fakat bunu Türk mahkemelerinin verdikleri kararlara saygı göstererek değil, kendilerinin kurdukları bir komisyonun verdiği karara uyarak yapmıştır.

IKILI ANLAŞMALAR

Meselenin ikinci yanı, «IKILI ANLAŞMALAR»a dayanarak, Amerika'nın Türkiye'de kurduğu askerî üslerdir. TİP'in Meclisteki konuşmasından sonra, bu konuda, meseleyi yakından bilenler günlük basında açıklamalara başlamışlardır. AKŞAM'da emekli general Celâl Erikan, «Amerikan üsleri üzerine» başlıklı yazısında «Bu çeşit ikili Anlaşmaların gözden geçirilmesi bir ihtiyaçtır.» diyor. Gene AKŞAM'da, müstafi kurmay subay İsmail Hakkı Oğuz, «Nato üsleri değil, Amerikan üsleri» başlıklı yazısında, TİP'in iddiasına karşı Başbakan'ın ileri sürdüğü düşüncelerin gerçeklerle igisli olmadığını açık seçik bir şekilde gözler önüne seriyor:

«Başbakanın iddiasına göre, Türkiyede toplam olarak 35 milyon metre kareye varan üs arazisi NATO Andlaşması gereğince bu örgütün emrine verilmiş olmaktadır. Bu ifade karşısında TİP sözcüsünün beyanı yalan oluyor. Biz asıl bu konudaki Hükûmet beyanının gerçekle bir ilişkisi olmadığını söyleyeceğiz. Türk toprakları üstündeki yabancı askerî üslerden bir kaçı müstesna, hiç biri NATO Örgütü tasarrufunda değildir. Bunlardan pek büyük bir kısmı Amerikan Hükûmetiyle yapılan ve Meclisten bile geçirilmeyen ikili anlaşmalar gereğince bu devletin tasarrufuna bırakılmıştır. Bu satırların yazarı, NATO Örgütü içinde, Amerikan Yardım Örgütü içinde çalışmış bir eski kurmay subay sıfatiyle bu gerçeğin kamu oyuna açıklanmasını bir vicdan borcu telâkki etmiştir.

...Biz burada, bir NATO subayının bu üslere girme hakkına sahip olup olmadığını soruyoruz. Türk subayları dahil hiç bir NATO subayı, gerekli gizli tezkiyeyi haiz olsa bile, bu üslere girme hakkından yoksundur. Bunlar NATO tasarrufunda olsaydı, böyle bir yasağın gereği kalır mıydı?

Bu üslerin pek çoğu NATO ile ilgisi olmayan TUSLOG adındaki kuruluşa bağlıdır ve bu kuruluş ulusal bir Amerikan kurumudur.»

Öyleyse Demirel bu üsleri niçin NATO üsleri olarak göstermek istiyor?

Amerika Birleşik Devleteri ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılmış olan ve Amerika'nın topraklarımız üzerinde üsler kurmasına imkân sağlayan ikili anlaşmaların NATO'ya ek bir anlaşma şeklinde gösterilmek istenilmesinin sebebi, Devletler hukuku ve ulusal hukukumuz bakımından muteber sayılamıyacak olan bu anlaşmalara hukukî bir görünüş verebilmek isteğidir. Gerçekten, eski ve yeni Anayasalarımıza göre, yabancı devletlerle yapılacak anlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bir kanunla onanması şarttır. Aksi takdirde bu anlaşmalar hukuken bağlayıcı bir nitelik taşımazlar. Oysa, Amerika'ya Türkiye toprakları üzerinde üs olarak kullanılmak üzere bazı arazinin terkine imkân veren anlaşmalar hiç bir zaman Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçmemiştir. Hattâ bu anlaşmaların bir kısmı Bakanlar Kurulundan bile geçmemiş, Dışişleri Bakanlıkları arasında teati edilmiş memorandumlarla yetinilmiştir. Hukuk alanında Bakanlar Kurulunun ve hattâ Bakanlıkların kararnameler ve tüzüklerle bazı hususları düzenlemeleri mümkündür, ne var ki bunlar, va genel kanunlarla tanınmış yetkilere dayanır, ya da belirli kanunların verdiği açık yetkilere. Burada böyle bir durumun olmadığı aşikârdır.

Ayrıca, Türkiye toprakları üzerinde üsler kurması için Amerika'ya bazı toprakların terkedilmesinin bir «anlaşma»ya dayandığını ileri sürmek de, gerçekte, şeklî bir savunma olmaktan öteye geçemez. Çünkü bir devletin başka bir devlet yararına egemenlik haklarından vazgeçmesi, ister zor yolu ile olsun, ister rıza ile olsun, her zaman bir anlaşmaya dayanmaktadır. Başlangıçta hukukla ilgisi olmayan işgal ve fiilî müdahaleler bile sonradan bir «anlaşma» ile sonuçlanmaktadır. 1918'de Türkiye böyle bir «anlaşma» ile bölüşülmüştü! Bunun için «anlaşma»dan söz etmenin fazla önemi yoktur. Devletler hukuku bakımından önemli olan, devletler arasında hak eşitliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesidir. Bu bakımdan, asıl üzerinde durulması gereken nokta, Türkiye topraklarından bir kısmını yabancı bir devlete bırakırken hukuk eşitliği şartlarına uygun olarak mı hareket etmiştir? Lehine toprak terkettiği memleketin baskısı olmuş mudur? Ve bu toprak terki ulusal çıkarlara uygun mudur? İkili anlaşmalarda hak eşitliğine, eşit şartlara dayanılmadığı apaçık ortadadır. Bu anlaşmaların asıl büyük tehlikesi, Amerika'ya, bu anlaşmalardan doğan haklarını «silâh» zoru ile korumak hakkını vermesidir. Amerika, ikili anlaşmalara dayanarak, bu anlaşmaların kendisine sağladığı hak ve imtiyazları korumak için, Türkiye'ye karşı zor kullanmak hakkına sahip bulunmaktadır. Meclis kürsüsünde konuşan TİP sözcüsünün üzerine yürüyenlerin bu gerçekleri bilmelerinde ve millî haysiyetimize uygun çözüm yolunu bir an önce bulmalarında büyük faydalar vardır.

NATO İLE İLİŞKİLER

Meselenin üçüncü yanı NATO ile ilişkilerdir.

Yabancılarla olan askerî ilişkiler hep NATO çerçevesinde gösterilmekte, sonra da NATO'nun savunmamız bakımından önemi sayılıp dökülmektedir. Gerçek durum nedir? Bu konu son derece ilgi çekicidir. MİLLİYET gazetesinde çıkan «Millî Savunmamız» başlıklı yazısı son derece ilgi çekicidir. iMllî Savunma meselesini millî kalkınma meselesi ile birlikte ele alan Orhan Erkanlı şöyle demektedir:

«Silâhlı Kuvvetlerimizin er mevcudunu büyük ölçüde azaltmak bir zarurettir. Zira bir ordunun muharebe gücünün sayıdan ziyade kumanda heyeti eğitim, teçhizat ve silah gücü gibi faktörlere tâbi olduğu malûmdur. Çok sayıda asker beslemek çok kuvvetli olmak demek değildir. Hattâ bâzı haller de zaafa düşmek demektir.»

«Unüversite mezunlarından gayrısının er olarak hizmet göreceği dikkate alınırsa, tahsil durumuna göre hizmet süresinin kademelendirilmesi bir zaruret olarak ortaya çıkar. Jandarma sınıfı hariç (Jandarmanın İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görmekte olduğu asayiş görevi özel tedbirleri icap ettirebilir) bütün sınıflarda mecburi muvazzaf askerlik suresi indirilebilir. Hâlen uygulanmakta olan eğitim sistemine göre 18 aylık bir sure kâfidir. Bu suretle: 6 aylık bir zaman, para tasarruf edeceği gibi senede ortalama 200 bin kişinin istihsal alanında çalışması sağlanmış olacaktır:

Orhan Erkanlı, çok sözü edilen askerî yardımlar hakkında şöyle demektedir:

«Türk Silâhlı Kuvvetlerinin ikmâl kaynakları büyük ölçüde dış yardımlara ve ithalâta bağlıdır. Millî harp sanayiimiz çok zayıftır, âdeta körlenmiştir. 1948 den itibaren, muhtelif kaynaklardan gelen askerî yardımlar mamûl halde alındığından, yerli harp sanayiinde faydalı olmamış tersine zararlı etkiler yapmıştır. Bu durum, bizi dış yardımlara muhtaç, hattâ mahkûm etmektedir. Silâhlı Kuvvetlerinin ikmâli büyük ölçüde dış yardımlara dayanan bir devlet müstakil ve haysiyetli bir dış politika takip edemez, edemiyeceğini çok yakın tarihte KIBRIS misali ile görmüş bulunmaktayız.

....Ayrıca, almakta olduğumuz askerî malzeme Türk Silâhlı Kuvvetlerini NATO'nun ileri karakolu telâkki eden bir stratejinin icap ettirdiği cins ve miktarlardır. Yine Kıbrıs meselesinde görüldü ki, Türkiye kendi hudutlarını ve menfaatlerini koruyacak sınıf ve silâhlara sahip bir silâhlı kuvvetlere, imkânlara muhtaçtır. Çıkarma ihtiyacı veya fırsatı geçtikten sonra çıkarma gemileri yapmak sadece bir tesellidir. Yarın havadan indirme birliklerine, gerillacılara ihtiyacımız olacak ve yeni sürprizlerle karşılaşacağız. Kısacası Silâhlı kuvvetlerimizin ikmâl kaynakları ve sistemi millî gücümüze uygun, sanayileşme plânımıza paralel bir yolda sokulmalıdır. Yerli harp sanayiimiz bir plân dahilinde kurulmalıdır. NATO Antlaşmasının Türkiye'ye yüklediği vazifeler malî gücümüzün çok üstünde millî güvenlik ihtiyacımızın çok dışında ve millî kalkınmamızın çok aleyhindedir»

Erkanlı'nın «Türkiye Avrupa'nın asker deposu olmaktan kurtarılmalıdır» diye biten yazısındaki «Benzini başka yerden gelen jetler, cephanesi gayri mevcut tanklar her şeyden önce ordu mensuplarına ıztırap veren süslerdir» sözlerinin ortaklaşa bir duyguyu belirttiğini sanıyoruz.

Meclis'te başlayan tartışmanın yuvarlak sözlerle geçiştiilemiyeceği, tabu sayılan konuların artık tabuluktan çıktığı, her şeyin millî çıkarlarımız açısından tartışılacağı artık belli olmuştur. Bu gelişme belirli dış ve iç çevreleri tedirgen etse de her halde Türk milletinin yararına bir gelişme olduğunda bütün Türk milliyetçileri müttefiktir.

●

Devlet Tiyatrolarında grev başladı!

Ankara'nın şehir hayatı için olduğu kadar, kimin memur kimin işçi sayılacağı tartışmaları bakımından da önemli bir grev, Çarşamba günü başladı. TOTSİS sendikasına bağlı sanatçılar Devlet Tiyatrolarında greve giriştiler ve temsiller durdu.

Devlet Tiyatrosu yöneticileri, mahkeme kararına dayanarak grevin kanunsuzluğunu öne sürmekte. TOTSİS sendikası ise bir Yargıtay kararına dayanarak kanunî olduğuna inandığı grevi fiilen başlatmıştır.

«Grev gözcüsü» ünlü sanatçıların resimlerinin gazetelerde yer alması, kamu oyunun meseleye dikkatini arttırmaktadır. Bu grevde ansıl bir uzlaşma yolu bulunacağı meraka değer.

SÜLEYMAN DEMİREL'E «Ufak Uyarmalar'dan»

Nimet Arzık

... Ve taze Hükûmet Başkanı Süleyman Demirel, Meclis kürsüsüne «ring» e çıkarcasına acele adımlarla çıktı, ve Meclise güvenoyu için kıpkısa teşekkürlerini sundu. Günlerden beri devam eden konuşma «enflâsyon» u bitmişti şükür! Kelimeler yanyana dizilseydi, üzerlerine basarak yedi dünya turu yapmak, takatı olan için mümkündü!

Şükür onca takatımız yoktu da, takatımız ancak «misakı milli» nin sınırlarına yetiyordu!..

... Ve taze Hükûmet Başkanı Süleyman Demirel koşar adımlarla, ringten ayrılırcasına, AP kulislerine fırladı, etrafında çemberleşenlerden ayrılarak, yüzünde başarı güneşine kahlan flâş güneşlerden kurtularak, «en yakın arkadaşı» Bilgiç'e sarıldı. Otuzbir milyonun güdümünü «kare» omuzlarına yüklemişti cür'etkâranel..

Vatandaşın içi onun için titriyordu, millet için de... Evet, onun için de, millet için de!

★

Yok... O öyle, söyleye söyleye bıkmışlardan değildi... Yeni bir ses getiriyordu Meclise... Türkiye İşçi Partisi lideri Mehmet Ali Aybar'dan bahsediyorum!..

Ciddî şeyler söylüyordu. Gerçek şeyler söylüyordu. Acı şeyler söylüyordu. Sivri şeyler söylüyordu. Ama o kadar alışık olmadıkları efendilikle ve bir nebze monoton bir sesle söylüyordu ki, parlâmento bu ciddî, bu gerçek, bu acı, bu sivri şeyleri yutuyordu.. Azıcık da kavramadığından..

Tutumunda Mehmet Ali Aybar'ın saldırganlık yoktu ucuzundan! Demagoji yoktu bayatından. Cemkirme yoktu hırçınından!.. «Kardeşlilik», Hürriyeeeet.. Mutluluuuuk» püskürtmüyordu Büyük Türk Milletine!..

Ve Meclis bu «küçük, edebiyatsız, sâkin» tonda büyük dramlı konuşmayı... hazmetti... azcık kavramadığından

Azcık sıkılıyordu Süleyman Demirel bu konuşma esnasında. Azcık uyuşuyordu. Azcık karalamalar serpiştiriyordu önündeki kâğıtlara... Ama Feyzioğlu Turhan'ın, alıştığımız stile uygun konuşmasında olduğu gibi, gençliğin verdiği neş'e ve neşve gösterisinde değildi. Provokasyonun doğurduğu dikleşmede değildi. İçi «kampunun çocuğuna» sıdlanmıyordu..

Feyzioğlu Turhan, Demirel için «kampunun az'cık okumuş çocuğu» idi... (Kuzum Turhan Bey, «La Trahison des clercs — Aydının ihaneti» adlı eseri okudun mu?).

Halbuki Mehmet Ali Aybar başka bir dünyadan geliyordu. Başka bir dünya getiriyordu, mevcut dünyayı köşeye köşeye, bucağa bucağa sıkıştırarak!.. Her türlü «mutluluk şarlatanlığından» uzak.

★

Çalışkan çalışkan, bir «yapacağız, edeceğiz» sıralaması olan programda, hikmeti Hüda «kültür» e en ufak yer verilmemişti.. Kültürsüz programın tenkitleri de kültürsüz geçiştirildi, maalesef!..

A.P. — Kardeşlilik... Hürriyeeet.. Mutluluuuk... Fakirliği yok etmeee... vaadediyordu «Büyük Türk Milleti» ne... Ve bir yol fazla özel teşebbüsçülere!

C.H.P. — Kendi yaptıklarının da yapmadıklarının da hesabını soruyordu, daha bir gün hükûmet etmemiş Hükûmete «tatlı tatlı» muhalefet ediyordu! «Taaaze gelinlerin (Aaah!) doktorsuz doğurmalarına dövünüyordu (Offf!)»... «işsizlikte, yolsuzlukta titreşen ihtiyarlara (Vahhh!)», bir nevi vicdan azabından ötürü olacak, tutuluyordu. Ve demagojiden öteye bir kıflık yılı arpası boyu, «babalarımızın çiftliğine yabancılar girdi» hırçınlığından bir karış öteye adım atamıyordu. Fikir ve prensip dünyası C.H.P. için meçhuldü, evet meçhul!..

Y.T.P. — Fonksiyonsuzluğunun sönüklüğü içindeydi her zamanki gibi. Her zamanki gibi «teenni, temenni ve modası geçmiş maliyeci» partisiydi. AP'ye karşı son derece «flörtçü» üstüne üstlük... «imkân verelim Hükûmete»... Kendinize verin be ahbap!

M.P. — Bölükbaşıca edebiyat yapıyordu, kısırından!..

C.K.M.P. — «Cahili ürkütmeme» prensibindeydi olanca şuuru ile... (Cahil kim mi? Ben ve benim gibiler her halde!..)

T.İ.P. — Son derece seviyeliydi... Hani şu «nâmütenahiye doğru durmadan yükselme» olan seviye. (Çetin Altan'ın dediği.) «Rejim» diyordu, «sosyalizm» diyordu, Demirel'cimin (kendi itirafı ile) yabancı olduğu bütün «izm» leri sıralıyordu... Demirel'cim de kırk sene bilmeden «nesir» konuşan Mösyö Jurden örneği (Le Borjois Gentilhomme'den) kırk sene bilmeden kapitalistmiş... Bak sen! Neler öğrenmiyor kişi, şu delik deşik bağırlı vatan yüzeyinde...

Türkiye İşçi Partisi «ekonomi» diyordu, «millî gelir» diyordu, «istatistik» diyordu, «yumurta» diyordu... Bir tek kere «hümanizma» demiyordu... Şaştık, üzüldük, kusura kalmasınlar.

Halbuki bütün bunların kaynağı, beşiği, geleceği hümanizmaydı, Hü-ma-niz-ma!.. O «izm» e de yabancı mısın Demirel? «izm» değil, «ma»... Çünkü sen «hümanizma» dersin...

★

... Ve aynı günler Ankara Sanat Topluluğu tiyatrosunun el kadar salonunda, halk «Bozuk Düzen» i alkışlıyordu, Güner Sümer'in rejisinde. «Ayak Bacak Fabrikası» nı oynuyordu, gene Güner Sümer'in rejisinde.

İstanbul'da Ertuğrul Muhsin, taaa Zeytinburnuna, aydınlık ve hâlâ umutlu bir halkın ayağına tiyatroyu götürmüştü, «Damdaki Çatlak» ı gösteriyordu. (Büyük adamın Ertuğrul Muhsin, partili Şehir Meclisi üyelerinin seni tutmamasına rağmen!)

Yaşar Kemal, «Teneke» yi büyük bir sevgi içinde bir oyun hâline getiriyordu.

Fazıl Hüsnü Dağlarca «Kazmalama» sını halka sunuyordu. Bir taraftan defter, bir taraftan kitap, bir taraftan kristal sesli ilkokul çocuklarının «Amca onikl renkli suluboya var mı» arzularını yerine getirerek. Eh, büyük şair başka türlü geçinemiyor bizde... «Onikl renk suluboya» ile perişanlık arasında seğirtmesi lâzım, Taze Başbakanım!..

Suad Sinanoğlu, dünyada yankılar uyandıran ve birincisi kendisini satın alan üniversitenin depolarında fare özel teşebbüsünü kalkındırmaya yardım eden «L'humanisme à venir» adlı eserinin ikinci kitabını hazırlıyordu...

Ve «bakımsız, yalnız, tâviz vermedikleri için zorlu» hayatlarına devam ediyorlardı, devam edeceklerdi, «hümanist» bir hükûmet iş başı edinceyedek!..

Demirel, bu hükûmet seninki olabilir mi? Seninki olabilir mi?

Politika kazanının dışında kaynamaya, güneş kaynatmaya hazır bir suya kazan var Demirel! 31 milyonu «kare» omuzlarına yüklenirken bunu da yüklendin... Üstüne üstüne taşırma!

Git, şu programında sözü bile geçmeyen kültür dağıtıcılarına, sanat dağıtıcılarının ocaklarına! Partililerini bunca sıvazlıyacağına, kültürü, sanatı, sanatkârı sıvazla Demirel! Odur gerçek destek, odur gerçek yardımcı!

Zeytinburnunun bir «ikibuçukluğa kıymış» (onun için çoktur) aydınlık yüzlü halkının neleri beklediğini, sahnede kendi perişanlığının neresine gamlandığını, neresine güldüğüne dikkat et! Dünyada yalnız «harde-hurda» özel teşebbüsü yok!

(Alman hükûmeti tiyatrolara senede yüzmilyonlarca sübvansiyon yapar. Yanındaki çileli Polonya hükûmetinin tiyatrolara desteği 200 milyon Zloty'yi geçer. Bizde o meşhur «lubiyat resmi» belediyenin yüzde 25'i bulur halbuki. Onunla kalsa sadece... Meclis üyesi tiyatroya sataşır partizanlığına dayanıp «iffet» ii, «iffet» ii...)

Sözüm yalnız sana değil Demirel, öbür liderlere de. Niye politika dışında bunca kayıpsınız? Niye millî değerlere, insanî değerlere, sanat değerlerine bunca uzaksınız?..

★

Mecliste lâf enflâsyonu bitmişti, Demirel, Feyzioğlu'na ondan hiç bir alanda aşağı kalmıyacağını «sağlığa», «çarıklılığa», «sovimliliğe» vurarak (yamanmış!..), kozuna koz çıkararak ispat etmişti, ve «ekşitmiş» idi...

Demagojiden on numara almış, barajlar konusunda bilgisinin «pozitiffff» liği ile etrafı kamaştırmıştı!.. Hattâ CHP'nin entellektüel veliahdının yüzüne bir dâvetiye «yelpazelemiş» idi! Üçüncü katı çıkmış bir külliyatın geçinden temel atma törenine katıldı diye! (E tören geç yapıldıysa Feyzioğlu, fakir, ne yapsın?) Bu yelpazeleme hangi yanığımızı milletçe yelpazeledi ki Demirel?

Yeni bir ses lâzımdı Meclise, yeni bir nefes... Parlâmentoyu devrimlerin hızını kesen bir kurul hâlinden çıkaracak bir ses, bir nefes!..

31 milyonu «kare» omuzlarına bunca cür'etkârane yüklenen taze Başbakanım, var mı sende bu ses, var mı bu nefes? İnsana müstenit her şeyde evvelâ «yaşama» şuurunu getirmek lâzım! Kimsin, nesin, ne gibi bir dünyada yaşıyorsun? Bu yaşama şuurunu getirebilecek misin, getirebilecek misin Demirel'cim?..

Türk - İş Semineri

Türk - İş, iş hayatını altüst eden «kim işçi, kim memur» meselesinde önemli bir seminer düzenledi. Türk - İş Genel Sekreteri Halil Tunç, çeşitli kanunlarda işçi tanımlamalarının değişik olduğunu belirtti ve yeni Personel Kanunu ile 100 bin Emekli Sandığına tâbi işçinin memur haline getirilmek istendiğini açıkladı. Devlet Personel Dairesi, Devlet Üretme Çiftliğinde çalışan bir çobanı bile memur sayma eğilimindeydi. Kamu hizmeti gören herkesi memur saymaktaydı. Türk - İş'in görüşüne göre, bu hatalıydı. Nerede çalışırsa çalışsın, niteliği işçi olanlar memur sayılamaz, toplu iş sözleşmesi, grev ve sendika üyesi olma haklarından yoksun bırakılamazdı.

Bundan sonra söz alan ilim adamları, memur-işçi meselesi hakkında görüşlerini açıkladılar. İlk söz alan Prof. Turan Güneş şunları söyledi: «Memur tarifi Anayasanın 117. maddesinden alınmadır. O zamanlar bu maddenin hazırlanmasına katılmıştım, ama şimdi bu maddeyi beğendiğimi söyleyemiyeceğim. Madde açık değildir. Memur kavramı tarif edilmeli, bunun dışında kalanlar işçi sayılmalıdır. Anayasa ve Personel Kanununda ayni şekilde geçen ve memur tarifinde süreklilik ve aslîlik arayan hususu ben ölçü olarak kabul etmiyorum. Bence, kamu kudretini kullanın ve kullanılmasına vasıta olanlara memur denir. Personel Kanunu, haksız yere 100 bin kişiyi memur statüsünde göstermektedir.»

Prof. Muammer Aksoy da Turan Güneş'in memur tanımlamasına katıldığını belirtti. Prof. Tahsin Bekir Balta, Anayasa maddesinin sarih olmadığını, meseleye maddenin mantığına uygun pratik bir çare bulunması gerektiğini söyledi. Prof. Turhan Esener de şu görüşü savundu: «Önce memurun değil, işçinin kim olduğu tesbit edilmelidir. İki ölçü kullanılmalıdır. Bunlardan biri bedenen çalışma, öteki de hizmet akdidir. Bu iki ölçüye uyanlar işçi, geri kalanlar memur sayılmalıdır. Mesele Batıda dahi çözümlenmemiştir. Kararı orada yargı organları vermektedir. Personel Kanunundaki aslî ve süreklilik ölçüleri yanlıştır.»

Personel Dairesi Başkanı Adal ise, resmî görüşü açıkladı: «İktisadî kamu kuruluşları hariç, kamu hizmetinde 231 bin memur, 75 bin D cetveli, 7 bin E cetveli ve 13 bin yevmiyeli vardır. Biz bu 231 bin kişiyi direkt memur sayıyoruz. Geriye kalanlar içinde de aslî ve sürekli ölçülerine uyanlar memur sayılacaktır. Kanaatımıza göre, bunlardan pek azı memur kategorisine girecektir.»

Şah Hazretlerinin Dalkavukları!

Şah Hazretlerinin emir kullarının büyük bir görevi vardır: Yabancı ülkelerde Şahın hoşuna gitmeyen yazılar yazan gazetecileri, konuşmalar yapan hatipleri bir savcı gibi izlemek ve Dışişleri Bakanlıkları yolu ile onların cezalandırılmasına çalışmak. Nitekim 1960 yılından önce Akis dergisinde yazdığı bir kaç yazıdan dolayı Doğan Avcıoğlu ile derginin sorumlu müdürü Kurtul Altuğ, Şah'ın ve dalkavuklarının hışmına uğramışlar ve dört ay yirmişer gün hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir. O tarihlerde bazı diplomatlarımızın ve Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürünün Avcıoğlu ve Altuğ'u mahkûm ettirebilmek için gösterdiği çaba, Şah Hazretlerinin mükâfatına hak kazandıracak nitelikteydi.

Şah'ın bendeleri şimdi Orta Doğu Teknik Üniversitesi Talebe Cemiyeti Başkanı Muammer Soysal'ın peşine düşmüşlerdir. Üniversitenin ciddî ve parlak talebelerinden olan Muammer Soysal, açılış konuşmasında, Orta Doğu Üniversitesinin İranlı öğrencilerinin de görüşlerine tercuman olarak, Şahın polis rejimini yermişti. Şahın bendeleri bunun üzerine Dışişleri Bakanlığına başvurarak Şahın polis rejimini tenkide cür'et eden talebenin cezalandırılmasını istediler. Hariciye, büyük dostumuzun hatırına Muammer Soysal'ı belki de harcayacaktı. Fakat Rektör Kemal Kurdaş, Soysal'ı cezalandırmaya pek niyetli değildi. Meseleyi «Ben cezalandırırım» deyip geçiştirmek istedi. Ne var ki, Şahın bendeleri bu kadarla tatmin olacağa benzemiyorlardı. Ama Abdi İpekçi'nin, haksız ve yersiz müdahalelerde bulunan Şah bendelerinin hudut dışı edilmeleri gerektiğini yazması ve Rektörün direnmesi üzerine işin rengi değişti. Hariciyemiz lütfen açıkladılar ki, Rektör ve talebe cezalandırılmıyacaklar!!

S.K.D. Konferansları

Geçtiğimiz yaz başında ara verilmiş olan Sosyalist Kültür Derneği Genel Merkezinin söyleşileri, geride kalan Cumartesi günü, Profesör Muammer Aksoy'un yaptığı, «1965 seçimlerinin tahlili» konulu konuşmasıyla yeniden başladı.

S.K.D. Genel Başkanı Osman Nuri Torun'un bir konuşmasıyla başlayan ve bizzat Torun tarafından yönetilen söyleşide Prof. Aksoy, seçimlerin kalitatif ve kantitatif bir tahlilini yaptı. Millî iradenin tam anlamıyla tezahür edebilmesi şart ve şekillerini, medenî hukuk ve Anayasa açısından inceledi. Seçimlerde iradeyi sakatlayan hususları, bilgisizlik ve yanlış bilgiler, tâvizler, tehditler, din istismarı, fikir ve söz hürriyetinin tam olmaması ve kısıtlanması gibi hususlar üstünde durdu. Kantitatif tahlilinde de, iştirâk nisbetinin düşüklüğü, bu nisbet içinde millî iradenin tezahür tarzı, seçim kütüklerine yazılamıyanların durumu ve oy kullanamıyanların davranışlarını belirtti.

Üç saatten fazla süren söyleşinin ikinci kısmında Prof. Aksoy, bu sonuçların Türkiye'yi nereye götürebileceği sorusuna değindi. Siyasî hayatta nereye gidebileceğimiz sorusunun cevaplarını verirken de iktidarın lider kadrosunun tahlilini yaptı, iktidar grubunun karakterini belirtip, Anayasa Mahkemesinin, mahkemelerin, basının, radyoların ve zinde kuvvetlerin, sendikaların, gençliğin muhtemel davranışlarını ele aldı. Türk siyasî hayatında yeni belirmiş olan sosyalist hareketlere karşı bir tepkinin beklenebileceğini, 141-142. maddelerin işletilebileceğini, sosyalizm öncüleri sayılabileceklere karşı iş hayatlarında baskı yapılabileceğini, bu tip mücadeleleri göze almak gerektiğini söyledi.

Sonra iktisadî ve sosyal alanda seçim sonuçlarının vereceği sonuçlara eğilerek, iktidarın takip edeceği iktisadî yolun toplumu sosyal adalete kavuşturamıyacağını, eninde sonunda bir enflasyona sürükleyeceğini söyledi.

Masonluğa siyaset ve ticaret Karıştıranların yenilgisi

Anglosakson Temsilcisi Mobilci Necdet Egeran büyük üstadlığı kaybetti

ITIBAR KURTARILDI

Adalet Partisi Genel Başkan adayı Süleyman Demirel'e, mason olmadığına dair sahte vesika verilmesiyle başlayan ve sahte vesikayı veren Necdet Egeran'ın Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadlığına seçilmesiyle şiddetlenen masonlararası buhran, Büyük Loca Daimî Heyetinin geride bıraktığımız Pazar günü İstanbul'da yaptığı toplantıda çözülmüşe benzemektedir. 17 kişilik daimî heyet, Büyük Locanın yönetim kurulu niteliğindedir ve yılda bir defa toplanan Büyük Loca Umumî Heyetinin bütün yetkilerine sahiptir. Başlangıçta Büyük Üstad Necdet Egeran'ı destekleyen Daimî Heyet, özellikle iş çevrelerinin dışındaki genç masonlardan gelen ve Türkiye Yüksek Şûrasında yankı bulan baskılar karşısında Egeran'ı bırakmıştır. Son İstanbul toplantısında, Daimî Heyetin 15 üyesi, Egeran'ı kabul etmediklerini belirtmişler ve istifalarını vermişlerdir. Büyük üstad Egeran istifaları kabule yanaşmıyarak kritik anı atlatmaya çalışmıştır. Fakat 1965 Mayısında Egeran lehine adaylıktan feragat ederek onun seçilmesini kolaylaştıran Büyük Üstad Kaymakamı, Yapı Kredi Bankası Umum Müdürlerinden Nuri Pere, bu sefer Egeran'a çekilmesi gerektiğini sert bir dille hatırlatmıştır. Aylardır her türlü metoda başvurarak koltuğunu korumak için meydan muharebeleri veren Egeran, bu durumda çaresiz, istifa zorunda kalmıştır. Şimdi Türkiye Büyük Locası Genel Kurulu toplanarak yeni Büyük Üstad'ı seçecektir. Masonluğun en yüksek organı olan Türkiye Yüksek Şûrası ile girişilen şiddetli mücadele ve Masonların ikiye bölünmesi tehlikesi, böylece, hiç değilse şimdilik önlenmiş görünmektedir.

EGERAN YENİLGİSİNİN ANLAMI

Yakın dostu Demirel'in Başbakanlığa gelmesine rağmen, Necdet Egeran'ın yenilgiye uğraması, Türk Masonluğu bakımından önemlidir. Zira Egeran, Türk Masonluğunu, Dünya Masonluğunun Vatikanı sayılan İngiltere Birleşik Büyük Locasına bağlayacak adam olarak ün kazanmıştır. Kendisi İskoçya Büyük Locasının Fahrî İkinci Büyük Nâzırı ve Türkiye Temsilcisidir. Mobil şirketinin bir çok yetkilileri, Anglosakson Masonluğunun önemli kişileri arasındadır. Egeran, Mobil'deki mevkiinden yararlanarak, ünlü milletlerarası petrolcülerle dostluk kurmuş ve bunlar sayesinde İskoçya Büyük Locasında Fahrî İkinci Büyük Nâzırlığa gelebilmiş ve Türkiye Temsilcisi olabilmiştir.

Egeran bu durumundan faydalanarak Türk Locasını, İngiltere Büyük Locasına sokacak adam propagandasını başarıyla işlemiştir.

Türk Masonlarının 1909'dan beri rüyası, «Vatikan'a girmek», yani İngiltere Birleşik Büyük Locasınca kabul edilmekti. 1909'da kurulan Türk Yüksek Şûrasını, Fransa ve Belçika gibi Avrupa Yüksek Şûraları tanıdığı halde, İngiltere tanımamıştı. 1964 yılı 8 Nisan'ında yapılan son bir müracaat, İngiltere Birleşik Büyük Locası Kâtibi J. W. Stubbs'ın sert bir cevabiyle reddedilmişti. Stubbs, Türkiye Büyük Locası Büyük kâtibi Nafiz Ekemen'e «Teşkilâtınız, İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından muntazam olarak kabul edilip tanışma muamelesi tekemmül edinceye kadar, bana masonik tâbirlerle hitap etmekten vazgeçmenizin daha uygun olacağını sanıyorum. Zira size ayni tâbirlerle mukabele etmek durumunda olmadığımı takdir buyuracaksınız» diyor ve müracaatı hakaretâmiz bir üslûpla geri çeviriyordu.

Bu güçlük, Egeran'ın dahil olduğu İskoçya Büyük Locası yoluyla çözülmeye çalışılmıştır. 1959 yılında İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı Lord Mcdonald ile Büyük Kâtibi Dr. Buchan Ankara'ya gelmişlerdir. Bu ziyarette Dr. Buchan bir formül ortaya atmıştır. Formüle göre, İskoçya Büyük Locası, Türkiye Büyük Locasını konsakre edecek, yani tanıtacaktır. Böylelikle, «menşeini intizama getiren» Türkiye Büyük Locasının, İngiltere Birleşik Büyük Locası tarafından tanınması sağlanabilecektir. Nitekim 1962'den itibaren İskoçya Büyük Locası, Mobilci Egeran'ın çabalarıyla Türkiyeyi tanımış ve 29 Nisan 1965 günü İstanbul'da, İskoçya Büyük Locasının Türkiye Büyük Locasını muntazam Masonluğa tanıtma merasimi yapılmıştır. Merasimde, o zamanın Büyük Üstadı Dr. Ekrem Tok, tanıtmayı «tarihî bir olay» sayıyor ve merasime katılanları şöyle sıralıyordu: «Bugün aramızda bulunan İskoçya Büyük Heyetine hoş geldiniz demek benim için cidden hususî bir zevk ve şereftir. İskoçya Büyük Locası Büyük Üstadı pek muhterem Lord Bruce Birader ve ayni Büyük Locanın Büyük Kâtibi muhterem Dr. Alexander F. Buchan Heyetin esasını teşkil etmektedir. **Büyük Üsadt Kaymakamı Dr. Necdet Egeran kardeşimiz İskoçya Büyük Locasının Fahri İkinci Büyük Nâzırı ve Türkiye Temsilcisi bulunduğundan vekâleten Büyük Hatip olarak Heyete alınmıştır. Ayni zamanda gerek İskoçya'nın ve gerekse bizim obediansımıza bağlı muhterem Robert T. Sime Birader de İzmir'den gelmiş ve vekâleten Büyük Teşrifatçı olarak Heyete katılmış bulunmaktadır.»**

Merasimde Büyük Üstad Dr. Ekrem Tok, Atatürk tarafından milletlerarası niteliği dolayısiyle kapatılması istenen Türk Mason örgütünün, eğer Anglosaksonlarla daha önce irtibat kurabilseydi, kapanmaktan kurtulabileceğini ileri sürecek kadar coşkundu: «1920 - 1922 İstiklâl Harbini müteakip ve 1923'de Türkiye Cumhuriyetinin ilânını takip eden senelerde Türk Masonluğunun yeniden canlandığına ve Anglosakson Masonluğu ile tanışmaya tevessül ettiğine şahit oluyoruz. Fakat bu tanınma tahakkuk edememiş ve **Dünya Muntazam Masonluğunun manevi müzaheretinden mahrum bulunduğundan, 1935'de belki de kapanmasını önleyecek kuvvetli bir teşkilâta sahip olamamıştır.»** (1)

İskoç Locasının kabulü üzerine, Türkiye Büyük Locasının dış itibarı büyük ölçüde artmıştır. 1962'den önce Türk Locasını ancak Hollanda ve Amerikan Kansas Büyük Locası gibi bir kaç örgüt tanımıştı. 1962'den sonra Texas, Pennsylvania, Ohio, New-York da aralarında bulunan 36 Amerikan Büyük Locası ile Türkiye Büyük Locası tanışmaktaydı. Başkan Johnson'un ve Amerikan kapitalistlerinin çoğunun Mason olduğu düşünülürse, İskoç Büyük Locası yoluyla kurulan «tanıma»nın önemi anlaşılır. Esasen İngiltere Birleşik Büyük Locasının gücü de Yvon Le Vaillant'ın 8-15 Eylül 1965 tarihli **Le Nouvel Observateur** dergisinde yayınlanan araştırmasında belirttiği üzere, manevî otoritesi kadar, «İngiliz ve Amerikan sermayelerinin sağladığı ağırlık»tan ileri gelmektedir. Nitekim İngiliz Locasına kafa tutan Fransa Büyük Şark Örgütü, Harpten sonra Almanya'da nüfuzunu arttırmak bakımından İngiltere Büyük Locası ile mücadeleye girişmişti. İşgal altındaki Almanya'da, Büyük Şark Örgütü başlangıçta biraz başarı elde etmişse de, nİgiltere Büyük Locası çok geçmeden durumu lehine çevirmiştir. Yvon Le Vaillant'ın yazdığına göre, «Bugün Alman Masonluğunun bütün gayrimenkul operasyonları İngiltere Merkez Bankasının garantisine sahiptir!». Ayni olaylar İtalya'da da görülmüştür.

İşte böyle nüfuzlu milletlerarası ilişkiler kurmanın, Türk Masonluğunun kariyerist ve kapitalist kanadını teşkil eden Egeran grubu için önemi anlaşılır. Nihayet her yerde olduğu gibi Türkiye'de de Masonluğun barış, kardeşlik, doğruluk, dayanışma gibi ilkelerine inanarak örgüte giren, çıkarcı olmıyan, dürüst kişilerin yanı sıra, onu «hayatta kolay kazanç ve başarı sağlama aracı» yapmaya kalkışan çıkarcılar eksik değildir. Masonluğu, milletlerarası kapitalist ilişkileri güçlendirme aracı sayan Egeran için, milletlerarası bağlar özellikle önemlidir. İçte ve dışta, bu sayede büyük nüfuz sağlanacak ve kapitalist ilişkiler geliştirilecektir. Sabık Büyük Üstad Ekrem Tok; «Dünya Muntazam Masonluğunun manevî müzahereti olsaydı, 1935'de kapatılmazdık» derken bu gücü belirtmektedir. Ayrıca çıkarcı olmıyan kişiler de Masonluğun Vatikanına bağlanma cazibesine elbette hissiz kalmamaktaydılar. Ama buna rağmen, Türk Masonluğunu Anglosakson Masonluğuna bağlamakta hayli emeği geçen Büyük Üstad Egeran'ı, bir kısım Masonlar başlarından atmakta tereddüt etmediler. İstenmiyen Büyük Üstad, yerinde kalmak için sonuna kadar diretti. Egeran «tarihî mesajım» adını vererek, localara ve bütün kardeşlere yolladığı 7 Haziran 1965 tarihli Büyük Üstad Mesajında, «Ben gidersem, milletlerarası alanda yıkılırız» tehdidini bile savuruyordu: **«Unutmayınız ki ,Dünya Masonluğunun nazarları da Büyük Locanızın tesanüt ve beraberliği üzerine temerküz etmiş bulunmaktadır. Tesanüdü ve disiplini gevşettiğimiz anda, Türk Masonluğunun yıkılmasına, haysiyet ve şerefinin onarılmaz yaralar almasına ve Muntazam Dünya Masonluğunca tanınmamızı sağlamak için yapılan 10 yıllık büyük gayretlerin heba olmasına yol açacaktır.»**

Egeran'a göre, Türk Masonluğunun haysiyet ve şerefi, bile bile sahte belge düzenleyen, yabancı petrol şirketlerinin savunuculuğunu çok şeyin üstünde tutan ve ahlâk dışı kulis oyunları ile kendini Büyük Üstadlığa seçtiren bir adamın iş başında bırakılmasıyla korunacaktı! Mobilci Egeran giderse, Dünya Masonluğu da Türkiyeyi bırakırdı! Masonluk yıkılırdı! Bir Büyük Üstad bunları rahatlıkla, yüzü kızarmadan söylüyor ve böylece mevkiini koruyabileceğini ümit ediyordu! Mason çoğunluğu, bu baskı ve tehditlere aldırış etmiyerek Egeran'ı istifaya zorladılar ve böylece örgütlerinin son derece sarsılan itibarını korudular.

DEMİREL'E AÇILAN İKTİDAR YOLU

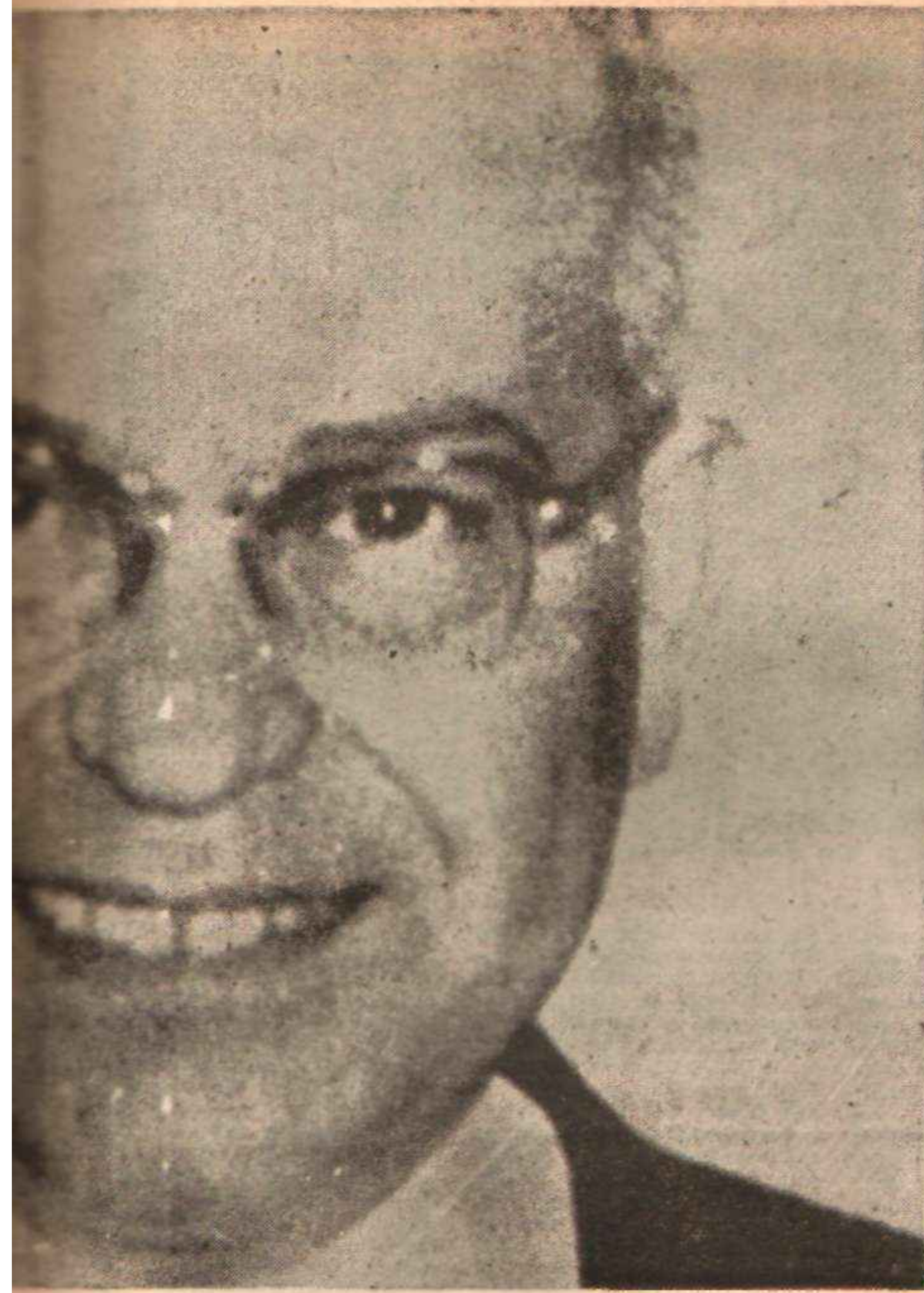
Bütün bu hikâye, Ankara Bilgi Locası 43 sıra numarasında kayıtlı Yüksek Mühendis Demirel'e müracaatı üzerine Mason olmadığına dair belge verilmesiyle başladı. Müracaat, Demirel'in DSİ'deki selefi yüksek dereceli mason müteahhit Hikmet Turat aracılığı ile yapılmıştı. Turat, talebi, o sırada Türk Yükseltme Cemiyeti İkinci Başkanı ve Türkiye Büyük Locası Büyük Üstad Kaymakamı olan Egeran'a iletmişti. Egeran, 14 Kasım 1964 tarihli ve «Sayın Süleyman Demirel, isteğinize uyarak yapılan tetkike göre, Cemiyetimizde kaydınızın bulunmadığı anlaşılmıştır» yazılı bir belgeyi düzenleyip imzalamıştı. Demirel de, bu belgeye dayanarak A.P. Genel Kongresinde «Ben Mason değilim. Benim evimde her sabah Kur'an okunur» demiş ve delegeleri mason olmadığına inandırmıştı.

Gerçeğe aykırı bir belgenin politik amaçlarla verilmesi, üstelik bu belge vesilesiyle masonların dinsizlikle suçlanması, masonlar arasında bir bomba gibi patladı. Olay, tahkik konusu yapıldı. Dernek Müfettişleri, Hikmet Turat'ı sorguya çektiler. Turat, Büyük Locanın ve Egeran'ın olaydan haberi bulunduğunu bildirdi.

Masonlar, meselenin Haysiyet Divanına getirilmesini bekliyorlardı. Ama yetkililer, Türkiye'nin kaderinde rol oynayacak büyük bir siyasî parti liderinin, yarının başbakanı da olabileceğini düşünerek Demirel'i cezalandırma yoluna gitmediler. «Bizden olmadığını söyleyen, bizden değildir» gerekçesiyle dosyanın Demirel sayfasını kapattılar. Yalnız Hikmet Turatı cezalandırdılar. O zamanın Büyük Üstad Kaymakamı ve İskoçya Locasının Türkiye Temsilcisi olan Egeran'a da dokunmadılar! Büyük Üstad Ekrem Tok, Kaymakamını açıkça korudu. Tok'a göre, «Kabahatli, kendi vicdanında, kendisini yargılamalı, duyduğu azap ile kendi kendini mahkûm ederek islâh yolunu bulmalıydı.»

DUL KADIN ÇOCUĞUNA YARDIM

Mesele bu noktada kalsaydı belki çoktan unutulmuş olacaktı. Egeran, 1 Mayıs 1965'de, yani Türkiye Büyük Locasının, İskoçya Locası tarafından tanınması merasiminden üç gün sonra toplanan Umumî Heyette bir miktar tenkit edilecek ve mesele unutulacaktı. Türkiye'de bulunan İskoçya Locası yetkilileri de Egeran'a çok yakın görünüyor ve bu «koruyucu melek» durumu, Egeran'ın işini kolaylaştırıyordu. Nitekim Umumî Heyette Refet Hakul, **«Temsilcisi bulunduğum Fazilet Locası, son hâdisenin sorumlularının tesbitiyle haklarında gerekli muamelenin yapılması yolunda temennide bulunmaklığıma karar vermiştir. Locamın bu kararını bildiriyorum.»** diyordu. Egeran, bu tenkidi, **«Bir dul kadın çocuğunun benden istediği yardımı yapmakla ne gibi kötü bir harekette bulunduğumu anlamaktan âcizim»** sözleriyle cevaplandırdı. Büyük Üstad Ekrem Tok da, **«Politika dışarıda istediğini yapsın, fakat bizim aramıza girmesin... Bana tevcih ettiğiniz şerefli vazifeyi, kimseyi kırmadan, kimseyi incitmeden elimden geldiği kadar ifa etmeye çalıştım, ama sizi temin ederim ki bu iki sene zarfında on yaş ihtiyarladım: hepinizden rica ediyorum**

Necdet Egeran

...lerinizden, yanaklarınızdan öpüyorum, birbirimizi incitmeden başka bir netice vermiyecek olan bu konuyu burada kapatalım, artık üzerinde konuşmayalım.»

EGERAN'A AÇILAN İKTİDAR YOLU

Mesele burada kapanıyor ve 1 Mayıs 1965 tarihli toplantı tutanağı **«Sükût câri olduğu bildirildi»** ibaresiyle son buluyordu. Ertesi gün seçimler vardı. Egeran'a karşı delegeler, hiç değilse onun aday olmıyacağından emin olmak istemekteydiler. Ekrem Tok, Egeran'ın adaylığının kesinlikle söz konusu olmadığını söylemekteydi. Bizzat Egeran da soranlara «Hayır, adaylığım bahis konusu değil» diyor ve **«Ben bir Masonu kurtarmak istedim. Bu hareketi onun için yaptım. Demirel, bugün yine başvursun, Mason olduğunu bildiğim halde, kendisine istediği belgeyi yine veririm»** sözleriyle kendini savunuyordu.

Egeran'ın aday olmıyacağını, Büyük Üstadın ve bizzat Egeran'ın ağzından işiten Egeran'a karşı delegelerin pek çoğu ertesi gün seçime katılmaya bile lüzum görmediler. Necmettin Sâhir Sılan'ın seçileceğinden emindiler. Ne var ki, Nâsır Zeytinoğlu, Demirel, Dâniş Koper, İhsan Doğramacı gibi nüfuzlu birçok masonun desteğiyle Ankara delegelerinin büyük kısmının oylarını elinde tutan Egeran, cür'etli bir seçim oyunu tertiplemişti. Bir gün önceki *sözlerini unutarak aday oldu* ve kazandı. Son günlerde yayınlanan **«Dünyada ve Türkiye'de Masonluk»** adlı kitap, bu tertibi şu sözlerle anlatmaktadır: **«Seçim günü, Egeran'ın seçilmesi ihtimali bile bütün delegeleri ürkütmekteydi...»** Ekrem Tok, seçim kulislerinde, Necdet Egeran'ın seçilmek istemediğini, böyle bir ihtimal bulunmadığını resmen belirtiyordu. Bu durumda, İstanbulluların adayı olan Necmettin Sâhir Sılan tek namzet gibi *gözüküyordu. Nerdet Egeran, kendi hare*ketinde bir suç görmüyor ve bir Masonu koruduğunu, kendisine sadece yardım ettiğini belirtiyordu. Fakat hareketinin hem Masonluk kaidelerine aykırı olduğunu ve hem de siyasî bir çekişmede yalan söylemekten çekinmeyen bir insanın iş başına gelmesinin memleket için ne derece yararlı olabileceğini herhalde düşünmüyordu. Hâdise, hem masonik ve hem de siyasî ahlâk kaidelerine aykırı idi. Seçim günü, *toplantıda çoğunluk Ankaralılarda* idi. Ansızın Ankaralı delegeler Necdet Egeran'ın adaylığını ileri sürdüler. Ve bu kişi de, bir takım prensiplerden bahsederek, adaylığı kabul etti. Bir gün evvel Başkanlığı kabul etmiyeceğini belirten Egeran, ertesi gün yine sözünden cayıyor ve masonik ahlâk prensiplerinin en büyük yöneticisi haline geliyordu. Çekişme olmayacağına inandıkları için seçime gelmiyen İstanbul delegelerinin yüzünden Ankaralılar hâkimiyeti kazandılar ve Egeran bir oy farkla başkanlığa seçildi. **Sermaye çevrelerine yakın olduğu bilinen bazı loca temsilcileri de, İstanbullu oldukları halde, Necmettin Sâhir Sılan'a oy vermemişler ve çekimser kalmışlardı.»**

Türkiye Büyük Locası Umumi Heyetinin 2 Mayıs 1965 tarihli toplantı tutanağı da bu seçim komedisini açıkça ortaya koymaktadır: «Büyük Üstad (Ekrem Tok) — Şahsım için mazeret beyan ediyorum. Lütfen kardeşlerimiz namzet gösterinler, dedi.

Nuri Pere — Ben namzetliğimi koyuyorum, dedi ve vaki istek üzerine masonik hayatı hakkında malûmat verdi.

Fikret Çeltikçi — Necdet Egeran biraderi namzet gösteriyorum, dedi.

Necdet Egeran — Çeltikçi Kardeşime teşekkür ederim, fakat ben namzetliğimi koymuyorum.

Fuat Aydemir — Necmettin Sâhir Sılan biraderi namzet gösteriyorum, dedi.

Necmettin Sahir Sılan — Namzetliği kabul ettiğini söyledi, hakkında teveccüh gösteren biraderlere teşekkür etti ve masonik hayatı hakkında malûmat verdi.

Rey torbaları dolaştırıldı. 88 oy pusulasının geldiği tesbit olunmakla tasnife geçildi: Necmettin Sahir Sılan biraderin 38, Nuri Pere biraderin 34 ve Necdet Egeran biraderin 15 rey aldıkları ve 1 rey pusulasının boş geldiği tesbit ve ilân olundu.

Büyük Üstad — Ekseriyet hasıl ol*mamıştır, ikinci tura geçeceğiz, dedi.*

Necdet Egeran — Söz istedi. **kendisi namzetliğini koymadığı halde rey vermiş olan biraderlere teşekkürle, bunu bir iltifat saydığını, israra rağmen yine de namzetliğini koymıyacağını ve fakat kardeşler kendisine vazife vermek isteklerine devam ettikleri takdirde bunu kabul edeceğini söyledi.**

İkinci tur için rey torbaları dolaştırıldı, 88 oy pusulasının geldiği tesbit olun*makla tasnife geçildi. Necmettin Sahir Sı*lan biraderin 32, Nuri Pere biraderin 28 ve Necdet Egeran biraderin 28 rey aldıkları tesbit ve ilân olundu.

Büyük Üstad — Yine ekseriyet hâsıl olmamıştır, üçüncü tura geçeceğiz, dedi.

Dahili Muhafız — Üç temsilci biraderin toplantıya iştirâk ettiklerini ve rey sayısının 91 olacağını bildirdi.

Büyük Üstad — Keyfiyeti ilân etti.

Nuri Pere — Söz aldı, **namzetliğimi koyduğum zaman Necdet Egeran biraderin namzetliği bahis konusu değildi, onun lehine namzetliğimden feragat ediyorum,** dedi.

Üçüncü tur için rey torbaları dolaştırıldı. 91 rey pusulasının geldiği tesbit olunmakla tasnife geçildi. Necmettin Sahir Sılan biraderin 32, Nuri Pere biraderin 24, Necdet Egeran Biraderin 34 rey aldıkları ve 1 rey pusulasının boş geldiği tesbit olundu.

Büyük Üstad — Üçüncü turda da ekseriyet temin edilemediğinden en fazla rey alan iki namzet arasında, Necmettin Sahir Sılan ve Necdet Egeran kardeşlerimiz arasında balotaj yapılacak ve en fazla rey alan kardeşimiz seçilmiş olacaktır, dedi.

Rey torbaları dolaştırıldı. 91 rey pusulasının geldiği tesbit olundu, yapılan tasnif neticesinde Necdet Egeran biraderin 44, Necmettin Sahir Biraderin 42 rey aldıkları ve 5 rey pusulasının boş geldiği tesbit olundu.

Büyük Üstad (Ekrem Tok) — Büyük Daimî Heyette kendisinden gördüğü büyük müzaheretten dolayı Necdet Egeran biradere teşekkürle yemin ettirdi ve makamına is'ad etti.

Necdet Egeran — Pek muhterem üstadlarım ve sevgili kardeşlerim, bana rey veren ve vermiyen kardeşlerimin cümlesine teşekkür ederim. Ekrem Tok büyük üstadımdan sonra bu makamı işgal etmek ciddenden çok zordur, onun bilgi, onun kâmil insanlık, onun sevgi ilham eden ve bizzat sevgi ile dolu müşfik kalbinin yarattığı kudsî hava kolay kolay doldurulamaz. İki sene müddetle, büyük yükü taşımak için bana müzahir olur, kusurlarıma müsamaha ile bakar, beni irşad ederseniz, hareketlerime rehber olursunuz ve elbirliği ile Türk masonluğunun yükselmesine içerde ve dışarda hakikî mevkiini almasına bütün gücümüzle çalışmış oluruz. Kâinatın Ulu Mimarından hepimize yardımcı olmasını temenni ediyorum.»

Egeran'ın Büyük Üstadlığa seçilmesi üzerine 26 delege salonu terketti, kalan 65 delege ile Daimî Heyet seçimine geçildi. Daimî Heyete Nuri Pere (Büyük Üstad Kaymakamı), Halit Arpaç (Büyük I. Nâzır), Cevat Memduh Altar (Büyük II. Nâzır), Sacit Öncel (Büyük Hatip), Nâfiz Ekemen (Büyük Kâtip), Cemal Gücü (Büyük Hazine Emini), Hulûsi Selek, Saffet Rona, Celâl Olcay, Süreyya Akalın, Galip Kardam, Safa Dikmen, Fikret Çeltikçi, Orhan Alsaç, Mansur Sayın biraderler seçildiler.

TÜRKİYE YÜKSEK ŞÛRASININ ULTİMATOMU

Seçimlerle beraber kıyamet koptu. «Dünyada ve Türkiyede Masonluk» kitabı, Mason teşkilâtındaki huzursuzluğu şu sözlerle anlatmaktadır: «Masonların, Necdet Egeran'ın petrol konusundaki tutumuna ve yabancı sermaye konularına pek aldırdıkları yoktu. Fakat seçim olayı masonlarda bir aldatılmışlık hissi yaratmıştı, bu olay masonik faziletlerin ihlâli, mason ahlâkına tecavüz şeklinde kabul edildi. Masonluk teşkilâtı büyük bir huzursuzluğa kapılmıştı. Localarda konuşulan tek konu artık bu idi».

Hakikaten İstanbul'da 1 numaralı İdeal Locasında, Büyük Üstad'dan gelen yazıların ayakta dinlenmesi usulü olduğu ve biraderler altında Necdet Egeran'ın imzası olan bir yazıyı dinlemek için ayağa kalkmıyacaklarını açıkça bildirdikleri için, gelen yazılar okunamıyordu. Durum, Büyük Üstada duyurulduğunda, İdeal Locasına yazılan yazılara başkasının imzasının konması çaresi bulundu ve böylece usule riayet sağlandı.

9 Haziranda Demirel'e hulus çakmak amacıyla yazıldığı anlaşılan mektubunda İstanbul Erenler Locasından Avukat Dr. Baki Toksal, durumu şöyle tasvir etmektedir: **«Zatı üstâdanelerinin seçiminden itibaren, bildiğim kadarıyla, İstanbul Vâdisi localarında, kanaatımca haddimizi aşan şekil ve nisbette, bu seçim olayı tartışma konusu *yapılmakta, yaptırılmaktadır.***

Tartışmanın özü şudur: (İddiaya nazaran) Bir kardeşimiz için (Demirel), tarafımızdan, matriküler olmadığı yolunda bir belge verilmiştir: bu suretle mesleğimiz politikaya karıştırılmıştır ve bundan böyle, sizin seçilme niteliğiniz yoktur.

Bu iddia ile localarımızda tırtınalar yaratılmak istenmekte ve maalesef yaratılmaktadır. Bu arada, Zatı Üstadânelerinin kişiliği konusunda da, burada tekrar edemiyeceğim elfaz kullanılmaktadır.

Ben kardeşiniz, bildiğim özellikleri ve muhtevası ile, mezkur belge olayının (Demirel'e verilen belge) **mesleğimizin politikaya karıştırılması değil; bilâkis mesleğimizin politikadan kurtarılması olduğuna kat'iyen inanmaktayım. Bu asil ve masonik hareketinizle, sosyal durumu ve seviyesi bilinen kişilerin ağzında, bir kardeşimizin (Demirel) harici hayatı ve inkişafının önlenmesi maksadı ile, mesleğimizin sakız haline getirilmesi önlenmiştir. Bunun yanında, her an lâfzen tekrar ettiğimiz yardım ve muavenet prensibi de, bir kardeşimiz için (Demirel) tatbik edilmiştir. Haddimi aştığımı bilerek arzediyorum ki, hareket tekdire değil, ancak, takdir ve tebcile konu olabilir.»**

Ne var ki Büyük Üstad Egeran'ı ancak Avukat Dr. Baki Toksal gibi gönüllü savunucular takdir ve tebcil ettiler. Çoğunluk, Egeran aleyhindeydi. Nitekim Türkiye Yüksek Şûrası, localardan gelen ve Yüksek Şûrada sözü geçen Avukat Ali Galip Taş tarafından da desteklenen büyük infial üzerine harekete geçti. Egeran'ın seçim sonuçlarını bildiren 7 Mayıs tarihli yazısına, 28 Mayısta Yüksek Şûra, masonik hitap cümlesi ile selâm ibaresini dahi reddederek Büyük Üstadı tanımadığını belirten bir cevap verdi. Ultimatom niteliğindeki mektupta, **«Bahis konusu seçim hakkında çeşitli kaynaklardan ve yapılan şikâyetlerden aldığımız bilgilere nazaran Mason esas nizamlarına ve ilkelerine aykırı bazı hareketler olmuş ve seçimler usulü dairesinde yapılmamıştır. Bu sebeple, seçiminizi dahi tebrik edecek durumda olmadığımızı ve 13 Haziran 1965 tarihine kadar durumun düzeltildiğini bildirmenizi üzülerek beyan ederiz»** deniyordu. Yüksek Şûranın mektubu, Hâkim Büyük Âmir Hazım Atıf Kuyucak ile Büyük Umumî Kâtip ve Büyük Şansölye Muhittin Osman Omay'ın imzalarını taşıyordu.

(Devamı Arka Sayfada)

---

(1) Atatürk, Masonların Büyük Üstadlarından Operatör M. Kemal Öke ile aralarında geçen bir konuşmada, M. Kemal Öke'nin Masonluğun milletlerarası niteliğini ileri sürmesi üzerine, teşkilâtın kapatılmasını ve mallarının Halkevlerine verilmesini istemişti. Atatürk ve M. Kemal Öke arasında geçen konuşmanın önemli kısmının M. Kemal Öke'nin ağzından nakli şöyledir:

«Atatürk — Kemal Bey, Masonluğun umdeleri nelerdir? Madem ki Masonluk milliyetçidir, halkçıdır, Cumhuriyetçidir, Halk Fırkasının da umdeleri bundan başka bir şey olmadığına göre, Masonluğun hikmeti vücudu yoktur. Kemal Bey, ne dersin?

M. Kemal Öke — Evet, memleket dahilinde realize etmek istediğiniz yüksek ideal ile Masonluğun tahayyül ve realize etmek istediği ideal aynı olabilir. Halk Fırkasının umdeleri memleket dahilinde caridir. İşte Masonluk bu idealin memleket hudutları haricine intişarına vasıta olan rasyonel bir teşekküldür. Bu bakımdan hikmeti vücudu reddedilemez. Diktatör memleketlerde Mason Locaları yıkılır, yakılır, Masonlardan hesap sorulur.

Atatürk — Peki Kemal Bey, hangi memleket masonlarının en bahtiyarıdır?

M. Kemal Öke — Dışarıda Masonlar sürgün ve imha edilirken Türk Millî Masonları Ulu Önderinin ve onun Hükümetinin itimat ve müzaheretine mazhar olmakla daima bahtiyarlık duymuşlardır. Dünyada en bahtiyar ve mesut masonların, Türk Masonları olduğuna şüphe yoktur. Masonların bu vaziyetine yakından vâkıf olan ecnebi masonlar, memleketimizde masonların haline gıpta ettiklerini defaatle söylemişlerdir.

Atatürk — Reisiniz kimdir?

M. Kemal Öke — Memleket dahilinde sulh ve selâmet tavsiye eden ve bütün cihana hitap ederek bu idealin tahakkuk ettirilmesini temenni eden zâtı devletleridir.

Atatürk — Ben bu cemiyete girmem. Ben, başkalarının yaptığı prensiplere değil, ancak kendi prensiplerime uyarım.»

Bu konuşmadan sonradır ki 10 Ekim 1935'de Anadolu Ajansı, Türk Mason Cemiyetinin faaliyetine kendiliğinden son verdiğini ve bütün mallarını Halkevlerine teberru ettiğini açıklamıştır.

Bularistan İzlenimleri: 7

KÜLTÜR HAYATI

Fakir Baykurt

Kültür şenlikleri, köylüleri de içine alacak biçimde düzenleniyor. Türkü ve oyun yarışmaları günlerce sürüyor. Bunlardan bir grup.

Yazarlarla yaptığım konuşmaları, onların yaşamalarıyla ilgili gözlemlerimi daha önce anlatmıştım. Bu yazıda genel olarak kültür hayatını ele almak istiyorum. Bulgaristanda kültür hayatının canlı bir görünüşü vardır. Kültür hayatı sadece Başkentte değil, dışardaki kentlerde, kasaba ve köylerde de canlıdır. Kültürevleri, tıpkı bizim halkevleri gibi, fakat daha talihli ve canlı bir halde kentlere, kasabalara, hattâ köylerin çoğuna serpilmiştir. Bunların temsil ve toplantı salonları, kitaplıkları, okuma odaları vardır. Okuma odaları yaz kış açıktır. Kültürevlerinden ayrı olarak kasabaların küçük semtlerine okuma odaları açılmıştır. Her çıkan kitap buralara düzenli olarak gönderilmekte, bir görevli, kitap alış verişini aksatmadan yürütmektedir. Büyük merkezlerdeki tiyatroları, zaman zaman dışarıya turnelere çıkmakta, her gittiği yerde temsiller vermektedir. Kentlere, kasabalara modern sinema yapıları yapılmıştır. Sinema seyircisi her yıl büyük ölçüde artmaktadır. Festivaller, kültür şenlikleri yurt içinde düzenli olarak yapılmakta, özel olarak yetiştirilen gruplar uluslararası şenliklere katılmakta ve çok kere üstün başarılar kazanmaktadırlar. Bir grup 25 Ağustosta Ankara'da yapılan gösterilerde büyük başarı sağlamıştı. İstanbulda da folklor birincisi seçilmişlerdi. Halk, Maria Çolakova'ya tempolu alkış tutmuştu. Folklorü olduğu yerde, olduğu halde bırakmıyorlar. Toplayıp işliyorlar. Geliştiriyorlar, genç kuşaklara öğretiyorlar. Bunların içerde ve dışarda tanınmasına yayılmasına gayret ediyorlar... Yayın hayatı da canlıdır. Kitap satışları hızlıdır. Resim, heykel ve filmcilik alanındaki görünüş sanıldığından farklıdır.

Yazarların iyi işleyen bir birlikleri var. Bunlar ülkenin kültür hayatını etkileyen çalışmalar yapıyorlar. Dış ülkelerin edebiyatçılarıyla ilişkileri bunlar yürütüyorlar. Konuk çağırıyorlar. Çağrılan yerlere konuk gidiyorlar. Yazarlar Birliğine ülkenin tanınmış, edebiyatın herhangi bir kolunda varlığını göstermiş, ciddi eserler vermiş kimseler alınıyor. Bunların sayısı 300 kadardır. Kesin üyelik belli olmadan önce bir «aday üyelik» var. Adayların sayısı bu yıl 15 miş. Üyeliğe alınmak için iki üç yıl bekleyenler oluyormuş. «Genç Yazarlar Birliği» adlı bir başka dernek de yetişmekte olanları topluyor. Yazarlar Birliği onlar için seminerler, toplantılar düzenliyor. Sık sık şiir matineleri yapılıyor. Bana anlatıldığına göre Yazarlar Birliğinde sadece bir tek Türk üye vardır. Bu noktanın biraz ihmal edilmiş olduğunu sanıyorum.

Yazarlar Birliği, edebiyatçıların malî ve sosyal haklarını koruyor. Yazarlar telif haklarını düzenli olarak alıyorlar. Bütün yayın işleri devletin ya da meslek birliklerinin elinde olduğu için, herhangi bir aksama olmuyor. Ünlü, çok satan yazarların telif hakkı yüksek oluyor. Eserleri çok satan yazarlar sadece yazılarıyla geçiniyorlar. Ama bunların sayısı 10 kadar. Bütün Bulgar halkının günde 8 saat çalışması yanında, yazarlar günde dört saat çalışıyorlar. Ve durumlarına uygun bir işe yerleştiriliyorlar. Televizyonda, radyoda gazete ve dergilerde, yayınevlerinde redaktörlük yapıyorlar. Yaratıcılığa, yazarlığa epeyce vakitleri kalıyor. Öğretmenlik, avukatlık, mimarlık, mühendislik yapan yazarlar da var. Ayrıca bir destan, bir oyun, roman yazmak isteyen üyeler, hazırladıkları taslağı Yazarlar Birliğine bildirerek, maaş aldıkları işten 5-6 ay izinli sayılıyorlar. Bu süre içinde maaşları işliyor. Tasarladıkları eseri bitiremezlerse bir iki ay da Yazarlar Birliğince destekleniyorlar. Birliğin bu işlere ayrılmış fonu var. Bu kolaylıklardan yararlanarak, köylerde, işçi çevrelerinde, hayatın türlü alanlarında geniş incelemeler yapıp malzeme toplayan böylece eserini güçlendiren yazarlar çok. Birliğin gücü, bütün üyelerden kesilen % 2,5 lardan geliyor. Telif hakkı, genel olarak % 12,5 kadar tutuyor. Şiirin bir mısrası bir leva getiriyor. Otuz mısralık bir şiir 225 lira kadar tutuyor. Gazeteler, dergiler, yayınevleri bu paraları çok kere peşin ödüyor. Şiirin bir mısra bir leva oluşu, mısraların kısa kısa olması gibi bir sonuç yaratmış. Tanıştığım ozanlara «Açıkgözlük edip halkı kandırıyorsunuz!» diye takıldım. Orada bulunduğum sürece gerek Türkçe gerek Bulgarca çok şiir kitabı karıştırdım. Walt Whitman'ınkiler kadar uzun mısralı şiirlere rastlamadım. Kısa mısra hevesi, daha hiç kitap bastırmamış genç ozanlara da geçmiş. Donka Mehmed'in damadı Petko Bratinov, 1966 da 700 mısralık bir kitap çıkaracak. İlk şiir kitabı. Onun mısraları da kısaydı. Petko, şiirlerinin çoğunda Amerikalı gençlere sesleniyordu.

Yazarlar Birliğinin «Literatura Front» (Edebiyat Cephesi) adında, haftalık, büyük boy dört sayfalık bir gazetesi var. Baskı sayısı 40.000. Burada edebiyat üstüne makaleler, eleştiriler, hikâyeler, şiirler, kısa roman tefrikaları, yerli ve yabancı yazarlarla yapılmış konuşmalar yayınlanıyor. Ülkenin en tanınmış edebiyat organı budur. Ayrıca aylık ve dört aylık dergiler var. Bütün ülkede çıkan her türlü dergi sayısı 196 dır. Bunların yıllık baskı toplamı 18.500.000 dir. Mizah yanlılarının baskısı daha da yüksek. «Eşek Arısı» anlamına gelen «Stırşel» 2.500.000 basıyor. 1964 yılında bütün ülkede ayrı adlarla 3436 kitap basılmış. Bunların genel baskı sayısı 33.705.690 dır. İnsan başına düşen kitap ortalaması (4,2) dir. Uluslararası kıyaslamaları bilmiyorum. Bu ortalamanın çok yüksek olduğunu belirtiyorlar. İki üç yıl önce ölen bir genç ozanın lüks baskılı, plâklı şiir kitabı, iki seferde 50.000 basılmış. İkinci baskı ben oradayken basılmış ve hemen tükenmişti. Daha da basılır diyorlardı.

Gelecek yıl altmışıncı yaşını kutlayacak olan ve «Şeftali Hırsızı» adlı filmin hikâyesini yazan Emiliyan Stanef'le bir akşam yemeği yedik. İsteğim üzerine bana Bulgaristandaki edebiyat ödüllerini anlattı. Bunların ilgi çekici olanlarını sıralıyorum:

Varna'daki uluslararası bale yarışına bir tek balerinle biz de katıldık. Birinciliği bir Küba'lı aldı. Resimde yarışçı ulusların bayrakları.

1. Georgi Dimitrof ödülü: Devletin iki yılda bir bilime, edebiyata, tiyatro ve baleye verdiği bu ödül, Bulgaristanın en büyük sanat ödülü. Bilim ve edebiyat ödülü beşer bin leva. Tiyatro ve bale dörder bin. Edebiyatın seçiciler kurulu 30 kişilik, yazarlar, eleştirmenler, ressam ve müzikçiler. İçlerinde politikacı yok. Yılın adayları gazetelerde açıklanır. Halktan ve okuyuculardan oy mektupları gelir. *Adaylar hakkında* eleştiriler çıkar. Seçim işi böylece kamu oyuna mal edilir. Bu armağanı geçen yıl, bir öğretmenin hayatını anlatan «İvan Kondaref» adlı romanıyla Emiliyan Stanef almış. Roman biraz uzunmuş. «Artık olgunlaştım, bundan sonra daha kısa yazacağım.» diyor kendisi. Aynı yıl Dimitir Metodiyef adlı ozana da bu ödül verilmiş. İkisine de beşer bin leva, bizim parayla otuzbeşer bin lira. Georgi Dimitrof edebiyat ödülünü daha önce romancılardan Georgi Karaslavof, Andre Gulaşki, Dimitir Dimof, Dimitir Talef; ozanlardan Veselin Hancef, Valeri Petrof kazanmışlar. Ödülle birlikte «Seçkin sanatçı», «Halk artisti» gibi ünvanlar da veriliyormuş.

2. Yazarlar Birliği ödülü: Her yıl hikâye ve romana, şiire, eleştiriye ikişer bin leva olarak dağıtılıyor. Yazarların o yıl çıkan kitapları konu alınıyor. O dalda iyi kitap yoksa ödül verilmiyor.

Bunlardan başka Gençlik Örgütü'nün de edebiyat ödülü varmış. Millî Eğitim Bakanlığı yılın en iyi çocuk kitabına 1500 ile 2000 leva arasında ödüller dağıtıyormuş. Belli dergi ve gazetelerin de bizdeki gibi ödül yarışmaları varmış. Yangın Söndürme Örgütünün, sendikaların da sanat ödülleri varmış.

Bulgar yazarları böyle bir ilgi içinde... Önceki meslekdaşlarının adları türlü caddelere, türlü kurumlara verilmiş. Salonlarda, sokaklarda, parklarda büstleri, anıtları. Bütün eserlerinin cilt cilt, boy boy baskıları yapılıyor, adları anılıp duruyor.

Bulgar sineması, devlet eliyle ve bir merkezden yönetiliyor. Yukarda andığım «Şeftali Hırsızı» nı çok öğdüler. Yazarı Emiliyan Stanef pek hoşnut değil: «Sinemacılar, filmi bir olaylar dizisi olarak görüyorlar. Oysa ki güzellik parçalarda değil, bütündedir. Sinema, eserin bütünlüğünü koruyamıyor.» diyor. Film Merkezinde isteğim üzerine «Şeftali Hırsızı» nın bir gösterisini yaptılar. Dengeli, abartmasız bir «siyah-beyaz» dı. Belleğim Vulo Radef. Konusu 1918 Savaşları. Olay Tırnova'da geçiyordu. Beş on ulustan savaş tutsakları. Tel örgüler içinde günlerce yurt özlemi, açlık ve sefillik çekiyorlardı. Bulgar komutanının konağında güzel bir karısı ve konağın bahçesinde şeftalileri vardı. Şeftali çalmağa gelen bir tutsak komutanın karısına tutuluyordu. Genç kadın Liza'yı Bulgar Neneva Kokanova, Şeftali Hırsızı İvo'yu Yugoslav oyuncusu Rade Markoviç canlandırıyordu. Bulgar — Yugoslav işbirliği yalnız sinemada değil; Almanyaya giden karayolunun Yugoslavyadan geçen uzun kısmını da birlikte yapmışlar. Bu yoldan Almanyaya en çok Bulgar sebze ve meyvaları taşınıyormuş. Film boyunca tutsaklar yanık türküler söylüyorlar: «Benim yurdum orda, dağların ardındadır. Köyüm ordadır. Köyümde sevgilim vardır. Bulgar subayları da İvan Vazof'un bir şarkısını mırıldanıyorlardı: «Madalya ve nişan için değil, yurdumuz için döğüştük...»

Gösteri bittikten sonra, müdür yardımcısı Gençef, merkezi gezdirdi. Stüdyoların teknik olanakları yüksekti. Bunlardan 750 ve 1250 M2. olan ikisini gördük. O sırada stüdyonun birinde Avusturyalılar bir çekim yapıyorlardı. Burada yılda sadece 11 uzun film yapılıyormuş. Daha fazla, örneğin 25 film yapabilirlermiş ama, iyi senaryo kıtlığı varmış. Oyuncuları da yetmiyormuş. Oyuncuların çoğu, bizdeki gibi tiyatrodan geliyormuş. Hemen bütün filmlerini dışarıya, sosyalist uluslara satıyorlarmış. Son yıllarda Amerika'ya da film satmışlar. Büyük festivallere katılıp iyi dereceler tutturuyorlarmış. Kısa metrajlı dökümanterleri ve korton filmleri de çok iyi. Bunların çoğunu okullar, televizyon ve kooperatifler için yapıyorlarmış. «Papatya» ve «Eşek» adlı ikisini ilgiyle seyrettim. Eşek'i Batı Alman Televizyonu için yapmışlar. Todor Dinof'un «Papatya» sı da dışarda çok tutulmuş. Ben oradayken Varna Festivalinde de gösterilmiş ve çok beğenilmişti. Galiba bizimkilerle bir değişimi de yapılmış. Bizimle film alışverişi konusunda görüşmeler yapılıyormuş. Gençef, «Galiba iyi sonuç alınacak.» diyordu. Yalnız bizim çok film yaptığımızı, bu yüzden kaliteyi düşürdüğümüzü de ekliyordu. Bir yılda onların 11 filmi nerde, bizim 110—120 filmimiz nerde!..

Gezim sırasında tiyatro ve bale çalışmaları tatildi. Bazı gruplar turneye çıkmışlardı. Bu alanda hiçbir örnek göremedim. Geçen yıl İvan Vazof Tiyatrosu'nda oynanan «S[illegible]» adlı oyunu çok öğdüler. Oyunu ozan Cagarof yazmış. Cagarof'la Sofya'da ayaküstü el sıkıştık. 1944 öncesi bir olayı Stalin zamanına uygulamış. Anlatıldığına göre iki genç var. Biri savcı, biri sanık. Babaları, faşizmle yapılan savaşta berabermiş. Sorgu yargıcı, genç sanığı cezalandırmak istiyor. Savcı, «Babalarımız beraberdi, biz de ayrılmıyacağız.» diyor, arkadaşını tutuyor. Cagarof oyunu «sekiz duruşma» halinde işlemiş. Önce hiçbir tiyatro Savcıyı oynamak istememiş. Ama Cagarof savaşmış. Bir gün Başbakan Civkof, Plovdif'e doğru bir geziye çıkmış. Cagarof özel arabasına binmiş, Başbakanın ardına düşmüş. Polisler

kuşkulanıp sormuşlar:

«Ne var?

«Ben ozan Cagarof. Başbakanla görüşeceğim.»

Haber veriyorlar, Başbakan «Gelsin.» diyor.

Cagarof geçiyor Çivkof'un arabasına, oyunu baştan sona okuyor. Okuma bittikten sonra Başbakan, «Ver onu bana.» diyor, alıyor oyunu, sonuna «Da!» yazıyor, imzalıyor. «Da! = Evet!» İvan Vazof Tiyatrosu alıp sahneye koyuyor ve «Savcı» o yılın en iyi oyun ödülünü kazanıyor.

Tırnova'da «Balkan Turist» lokantasında yemek yerken İvan Vazof Tiyatrosu oyuncularını gördük. O akşam Savcı'yı oynayacaklardı. Ama biz program gereği yola çıkacaktık. Kalamadık.

Emiliyan Stanef'le beraber olduğumuz akşam, Film Merkezinin Müdür Yardımcısı Gençef, Telgraf Ajansından Paraşkev Peruşev ile birlikte Hâldun Taner çıktı geldi. Taner, Varna'daki festivalden dönüyormuş. O akşam 22.12 deki trenle İstanbul'a geçecekmiş. Oturdu, festival hikâyeleri anlattı. İstasyona arabayla gideriz diye de ağırdan aldı. Sofya'da, biraz geç saatlerde taksi bulmak zor oluyor. Taksi az, şoförler sekiz saatten fazla çalışmıyor. Yanılıp bekliyorsun, gelmiyor. Taner'inki de öyle oldu. Tren saati gittikçe yaklaşıyor. Teli çekilmiş, bileti alınmış. Kapıya giden bay, bakıp bakıp boş dönüyor. Donka Melâmed, «Be kardeşim, erkekler başaramaz bunu!» deyip kalktı usulca. İki dakika sonra geldi: «Tamam.» dedi. Taner'i uğurladık. Masamıza bir hanım gelip oturdu. Adı Malina Papilova imiş. Bir kavun söyledi. Malina'nın kocası ressammış. Mariya Medkova da ressammış. Kafam karıştı: «Şu işi baştan anlat.» dedim Donka'ya. Anlattı: «Be kardeşim, taksi taksi!.. Yok taksi. Hemen masaları dolaştım. Baktım, bizim Mariya ile Malina yemeklerini bitirmiş. Mariya'nın özel arabası var. Hemen, kalk dedim, bir konuk var, treni kaçırıyor!» Mariya kalktı, Malina'yı da alıp bu masaya getirdim. On beş dakika sonra Mariya döner, sen de bir ressamla tanışmış olursun.» Bir de soğuk çıktı. Çayla konyak iyi gelirmiş. Malina karşıda kavun yerken konyakla da ısınmadık.

Mariya Medkova geldi az sonra. Tanıştık. Gravürler yapıyormuş. İki üç renkli litografları da varmış. Özellikle portrelerde başarılıymış. Yakınlarda bir fabrikanın iç dünyasından topladığı izlenimlerle bir sergi açmış. Geçen Şubatta Cezayir'e gitmiş. Oradan da güzel resimler yapmış. Donka, «Mariya'nın resimlerini severim.» diyor. Atelyesi yakındaymış. Eğer geç oldu demezsek resimlerini gösterebilirmiş.

Kalkıp ressamın arabasına dolduk. Sağa kıvrıldık, sola kıvrıldık, tamam. Beş altı katlı bir apartmanın önünde durduk. Mariya'nın evi de apartmanın üçüncü katındaymış. Gitti, anahtar aldı, sonra çatıya çıktık. Çatıda biraz ekleme çıkarma yapmış, eh, şeker şirin bir atelye olmuş. Resimlerini dizmiş duvarların dibine. Yerlerde kilimler, hayvan postları. Gitti, radyodan bir müzik buldu. Postlara oturduk. Gösterdiği resimlere bakmağa başladık. Mariya'nın özel bir üslûbu vardı.

Belki biraz çok yapıyor, bu yüzden biribirine çok yakın yüzler çıkarıyordu. Ama çizdiği yüzler sevimli ve ümitliydi. Özellikle kadın yüzlerini iyi dokuyordu. Bakarken insanın içine iyimserlikler doluyordu. Cezayirden çizdiği kadınlarda bize çok yakın yönler vardı. Yaşmaklıydılar. Yüzlerinin yarısı örtüktü. Ama gözleri ve kalpleri açıktı. Okunuyordu.

«İyi...» dedim Mariya Medkova'ya. «Eviniz üçüncü katta, atelyeniz çatıda, rahat sayılırsınız.» Ressamların çalışmaları ve yaşamaları üstüne konuşmaya başladık. Çoğunun böyle özel arabası, özel ateyesi varmış. Ressamlar Birliği iyi çalışıyormuş. İçerde, dışarda, gerek toplu, gerek özel sergiler açmada zorluk çekmiyorlarmış. «Bizim Ressamlar Birliği, beş altı yıl önce iyi bir iş başardı. Kalktı Bakanlara gitti, konuştu, anlattı, şöyle bir karar aldırdı: Yeni yapılacak evlerin çatıları, ressamlara atelye olarak düzenlenecek. Ona göre genişlik, ona göre pencere, ona göre lâvabo, musluk... Belediye ressamlara aynı apartmandan birer daire verecek, ressam çıkıp yukarda çalışacak.» Tutmuş bu akıl. Şimdi Sofya'da, kentin ortalarındaki apartmanların çatıları atelye imiş. Kiraları da 5 - 6 leva, 35 - 40 lira gibi, ucuzmuş. «Bu öyle bir akıl ki, her ülkede, her düzende uygulanabilir. Bizim ressamlar buldu ve yaptırdı.»

Vakit su gibi geçiyordu. Artık sokaklarda taksi bulmanın olanağı yoktu. «Pliska» oteli kentin merkezinden 5 - 6 kilometre dışardaydı. Mariya kalktı, «Arkadaşlarla sizi bırakırız, biz de biraz hava alırız.» dedi. Başka çare yoktu, öyle yaptık. Gece yarıyı geçmişti. Yaz ortasında çok serin bir Sofya gecesiydi...

Yazarlar Birliğindeki bir konuşmamız sırasında, Genel Sekreter Yankof, bir fırsat olursa bana dinlenme evlerini göstermek istediğini söylemişti. Ertesi gün beş kişi yola çıktık. Donka Melâmed'le, Yankof'tan başka, birliğin yönetim sekreteri Mariana Pençeva ile genç hikâyeci Nikolay Ninof da vardı. Mariana, mekik gibi çevik, becerikli bir sekreterdi. Birliği asıl çekip çeviren o idi. Konukların bilet, pasaport, gezi, buluşma gibi işlerini hep o ayarlıyordu. Nikolay Ninof'un basılmış üç hikâye kitabı vardı. Henüz Yazarlar Birliğine alınmamıştı. Asıl işi öğretmenlikmiş. Hikâvelerinin konusunu köy hayatından alıyormuş.

Gittiğimiz yer, Sofyanın güneyinde, «Banki» adında bir kaplıca köyü. Yolların sağı solu işlenmiş geniş tarlalar. Tütün, ayçiçeği, bağ. Her yer yeşil, her yer ağaç. Sonra çiçekler başlıyor. Çiçeklerle birlikte geniş pencereli, balkonlu dinlenme evleri. Sezlonglara uzanmış kadınlar, erkekler. Atlet şort dolaşanlar...

Önce Küçük Sanat Kooperatifleri Birliği'nin dinlenme evine gidiyoruz. Bir tepenin bağrında, yonma taşlarla derzlenmiş, güzel bir yapı. Bahçesinde dolana dolana gezinti yerleri. Her yer çiçek, çiçek... 240 kişi alıyormuş. Her işçi, ya da sanatkâr, 15 gün kalıyormuş burada. Yıllık izni bir aysa, üstünü gezip tozarak başka yerlerde geçiriyormuş.

Dinlenme evi yaz kış açık. Yılda dört beş bini buluyormuş gelip dinlenen. Müdür Stoyan Karamelski ile hemşire Tamara bizi gezdirdiler. Yatak odaları birer, ikişer kişilik. Tek gelenler, çift gelenler var. Çocuk getirmek vasak. Stoyan Karamelski, «Çocukla dinlenme olmaz.» diyor. «Ana - babalar bu raya, çocuklar kamplara, kreşlere... Bizim burada disiplin vardır. Saatle yatılır, saatle kalkılır. Cimnastik de vardır. Herkesin iki saat öğle uykusu uyuması ve banyo alması şarttır. Gerekenlere fizik tedavi yaparız. Bu işleri yapacak doktorumuz ve hemşirelerimiz var. Yemeklerimiz iyidir. Çorba ile tatlıdan başka dört türlü «ana yemek» hazırlatırız ki, herkes seçsin alsın. Listeleri doktorla, kendi aralarından seçilen bir grup hazırlar. Bir kişinin 15 gün için ödediği ücret 16-17 levadır. Kendini göstermiş işçilerden para almayız. Bu arada programlı eğlence ve geziler yaparız. Tiyatro, sinema gösterilerimiz olur. Uykudan uyanışlar müziklidir. Gelecek yaz sizi çağıralım, bize Türk plâkları getirin, uyanışları onlarla yapalım..» Oturma salonlarını, kitaplığı görüyoruz. Yine her yer güzel Bulgar kilimleriyle döşeli. Bütün odalarda dolap, gardrop, masa, karyola, ayna, lâvabo.. Duvarlarda gravür, litograf ya da yağlıboya tablolar. Pencerelerde balkonlarda çiçek saksıları..

Bir salonda işçilerin arasına katışıyoruz. Terziler, marangozlar, berberler, kaynakçılar.. Çeşitli sorular soruyorlar. Ben onlara soruyorum. Konuşuyoruz karşılıklı. İçlerinde dış ülkeleri görenler çok. Güler yüzlü, konuşkan insanlar. Eski savaşlara katılmış yaşlı bir hanım yanıma sokuluyor: «Burada Türkler de var. Ben Yahudi'yim. Ayrımız gayrımız yok. Hem de parasız dinleniyorum.» diyor. Bana çevirmesi için Donka'ya daha çok şeyler söylüyor.. Yahudi hanım anlatırken ötekiler gülüşüp şakalaşıyorlar. Beraberce bir Bulgar halk türküsü söylemelerini rica ediyorum. Bir an biribirlerine bakıp başlıyorlar. Güzel sesli bir erkek tek başına bir türkü söylüyor. Sonra bir işçi kadın isteklenıyor. Dinleyip alkışlıyoruz. Yemek zilleri çalıyor. Birer ikişer yemek salonuna iniyorlar. Yemek salonu geniş. Siyah önlük, beyaz yen yaka garson kızlar her şeyi hazır etmişler. Grup grup oturup yiyorlar. Müdür Stoyan, «Sizin kitapları okuyacağız, siz de bizim durumumuzu Türkiye'deki arkadaşlara anlatın.» diyor. Hemşire Tamara, burada dinlenmiş, hem de tedavi görmüş Şükrüye, Hüseyin ve Ali Çınar adlı Türklere selâm söylüyor. Adreslerini unutmuş, çıkaramıyor.

Ardımıza baka baka buradan çıkıp Gazetecilerin dinlenme evine gidiyoruz. Orası, 20 gün için 28 leva alıyormuş üyelerinden. Üç yaşından yukarı çocukların getirilmesine izin veriyormuş. Daha küçük çocuklar hiçbir dinlenme evine alınmıyormuş. «Çocukla dinlenme olmaz.» diyorlar. Gazetecilerin yemek salonu küçük. Alt katta iyi döşenmiş başka bir salon var. Müdür Yordan İvanof, öğle yemeğini birlikte yememizi söylüyor.

Yeşil minderlere oturuyoruz. Domates biber, peynir, sonra köfte, isteyene rakı, şarap, maden suyu. Kültür ve edebiyat konularında konuşa konuşa karnımızı doyuruyoruz. Söz bir ara yine çocuk edebiyatına geliyor. Gazetecilerin çalışmalarına, yaşamalarına geçiyor. Gazetecilerin Varna'dakinden başka Balçık'ta, Rodopların başında, Batak'ta dört dinlenme evi daha varmış. Batak'taki yeni barajın kıyısındaymış. Yüzme, orman, temiz hava, sessizlik. Müdür İvanof, «On iki yıldır burasını ben yönetirim. Herkes gazetecilerin geçimsiz olduğunu söyler. Ama işte geçinip gidiyoruz.» diyor.

Yazarlar Birliğinin dinlenme evlerini anlatıyorlar. Varna'da gördüğümden başka, Rila dağında bir köyde, Karadeniz kıyısında Sozopol'da, Plovdif'e bağlı Hisar köyünde.. Birliğin 300 üyesinden her biri, eşiyle, yetişkin çocuklarıyla bunların birinden mutlaka geçermiş yılda. Geçmeyen bir iki kişi varmış. Taşrada yaşıyan, hiçbir işte çalışmıyan yazarlar.. Örnek soruyorum, Slavinski'den söz ediyorlar. Dobruca'da yaşıyormuş. Konularını da oradan alıyormuş..

Saat 15.30 da kalkıp, Madenciler Sendikasının dinlenme evine geçtik. Kapılar kitli. Millet uykuda. Uyumak istemeyenlerden bir erkek ağacın dibinde gazete okuyor. Daha ötede çimenlerin üstünde baylı bayanlı dört kişi iskambil oynuyor. Burası daha özentili, daha bakımlı, büyük bir dinlenme evi. Gezdirme işini Kate Georgieva adında bir hemşire yapıyor. 1958'de açılan bu dinlenme evi 200 kişi alıyormuş. Her işçi 20 gün kalıp 22 leva ödüyormuş. Dört doktoru, yedi hemşiresi varmış. Burası da disiplinli bir yer. «Uyumak istemeyen dört beş kişi çıkıyor, onları da bırakıyoruz. Ağaçların altında kâğıt oynuyorlar, o da dinlenme sayılır» diyor Kate. Yemekler düz yemek ve perhiz yemeği olmak üzere iki türlü çıkıyormuş. Burada dinlenecek olanları iş yerlerinde doktorlar seçiyormuş. Fizik tedavi olanları bolmuş. Gerekenlere ilâç da veriliyormuş. Kaplıcaların da sağlığa yararı çokmuş «Burası, Bulgaristan'da sayıları çok olan sanatoryumların güzel bir örneğidir.» diyorlar. «Ne diyorsunuz? Vereminiz bu kadar çok mu?» diye soruyorum. Gülüyorlar. Donka açıklıyor:

«Bizde sanatoryum başka anlama gelir. Hasta olmamış, ama olma sınırına yaklaşmış işçiler seçilir, gelir burada beslenir, perhiz yapar. Sade ciğerlerinden değil, sinirlerinden, kaslarından.. Yorgunlar, astımlılar, romatizmalılar.. Bizde verem yoktur. Çocuk felci de yoktur. Savaşıp kökünü kuruttuk.»

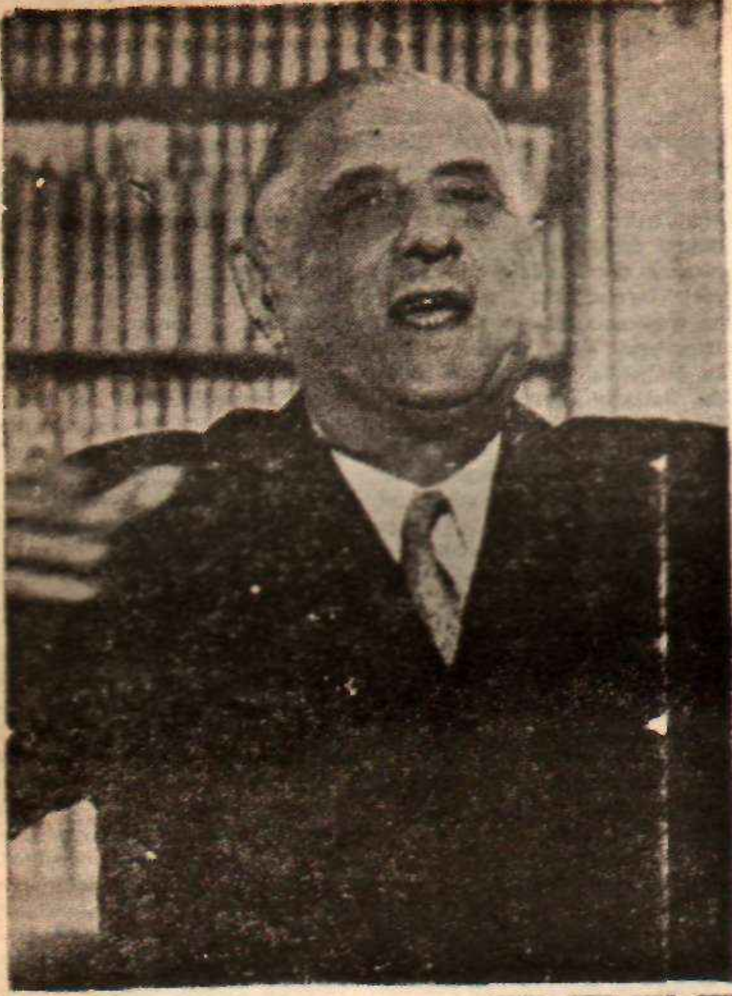
İçerisini gezip görüyoruz. Her katı ayrı ayrı dolaşıyoruz. Kadın erkek işçiler birer ikişer uyanıp odalardan çıkıyorlar. Ellerine birer karpuz, biraz meyva alıp dışarlara gidiyorlar. Yine tek kişilik, çift kişilik, kutu gibi, şirin odalar. Yine yerlerde güzel kilimler. İki kişilik bir odanın duvarındaki aynada yüzüme bakıyorum. Gözlerimde tanımadığım bir hayret! Burası Almanya'da, Amerika'da lüks bir otelin odası gibidir. Duşuna kadar var. Donka koluma vuruyor: «Burasını altı ay sana verseler çifte roman yazarsın.» diyor. Arkadaşlar gülüşüyor. Donka'nın şakasında saklı anlamı biraz geç yakalıyorum: «Belli olmaz, belki hiç yazamam.» diyorum. Yeniden gülüşüyoruz. Hemşire Kate Georgieva'ya teşekkür edip ayrılıyoruz.

Dinlenme işleri yanında, ülkenin sağlık durumu hakkında da bilgi alıyorum arkadaşlardan. Sofya'da Unesko'nun İngilizce dökümanlarını buluyorlar. 1962 sayılarına göre 641 kişiye bir doktor düşüyor Bulgaristan'da. Bir kıyaslama olsun diye başka ulusların durumuna göz atıyorum: Federal Alman Cumhuriyetinde 690 kişiye, ABD'de 780 kişiye, İngiltere'de 932 kişiye, Türkiyemizde 2800 kişiye birer doktor düşüyor. Bulgaristan'ın 1927 deki durumu çok ilginç: 15000 kişiye bir doktor. 1944'de bütün ülkedeki 1489 doktorun sadece 136 tanesi taşrada çalışıyormuş. Ötekiler yığılmışlar kentlere, gitmeyiz de gitmeyiz. Silistre'nin durumunu daha önce anlatmıştım. Kuklen ve Tataratmaca'nın durumlarını anlatmıştım. Köylerde ebeler, doktorlar, dişçiler.. Şimdi! Verem yok, çocuk felci, frengi, trahom yok..

«Şeftali Hırsızı» filminde bir Yugoslav oyuncu: Rade Markoviç

AĞAOĞLU YAYINEVİ
SUNAR
SHOLOKHOV
YAZARINA 1965 NOBEL ARMAĞANINI KAZANDIRAN DEV ROMAN.
Türkçesi: TEKTAŞ AĞAOĞLU
VE DURGUN AKARDI DON
BÜTÜN KİTAPCILARDA
AĞAOĞLU YAYINEVİ Ankara Cad. 37/7 İSTANBUL-Vilâyet karşısı
(YÖN — 139)

«Atatürk antiemperyalistti», «Emperyalizme karşı savaş» sözlerinin dillerde dolaştığı günümüzde mutlaka okunması gereken bir eser:
EMPERYALİZM NEDİR ?
Hazırlayan: Fethi Naci
Fiyatı: 6 lira.
GERÇEK YAYINEVİ — P.K. 455 — İSTANBUL
(YÖN — 131)

General de Gaulle, milliyetçi bir dış politika izlemektedir. Washington, Generalin «demode» savdığı milliyetçi politikasından şikâyetçidir ve Atlantik Câmiası gibi milletler topluluklarında, milli egemenlik haklarının kısıtlanmasından yanadır. Ne var ki bu tip milletler toplulukları, istense de istenmese de, zorunlu olarak, büyük ortağın hegemonyasına yol açmaktadır. Atlantik Câmiası, bir cins modern Amerikan İmparatorluğu sayılabilir. Milletlerarası birleşmeler, A.B.D.'nin egemenlik alanını genişletme yolunda bulduğu usta bir aldatmacadır. Prof. Duverger, aşağıda okuyacağınız Le Monde'da çıkan önemli yazısında, Türk milliyetçilerinin üzerinde dikkatle durması gereken bu önemli meseleyi dile getirmektedir.

GENERAL DE GAULLE'ÜN MİLLİYETÇİ POLİTİKASI

Prof. Maurice Duverger

General de Gaulle politikasına karşı Birleşik Amerikanın giriştiği taarruzu mevsimsiz bulmakta herkes birleşmektedir. Fakat asıl mesele bu değildir. Eğer Amerikalılar esasta haklıysalar, harekete şimdi başlamaları daha iyidir. Böylece 5 Aralık seçimlerinden önce, yani iş işten geçmeden, Fransızlar için hükûmetlerinin çizdiği yolu değerlendirme imkânı doğacaktır. Vatandaşlarımızın milli politikalarına dost da olsalar yabancıların müdahelesinden hoşlanmadıkları bellidir. Fakat bu müdaheleler haklı olursa, kızgınlık yüzeyde kalır ve neticede akıl ağır basar. Bunu Cezayir Harbi sırasında Washington, IV. Cumhuriyet Hükûmetlerinin körlüğünü tenkid ederken gördük.

MİLLİYETÇİLİK

Bugünün asıl meselesi, Washington'un çok daha az haklı olmasıdır. General de Gaulle diplomasisinin kabul edilemiyecek bir çok yanları bulunduğunda şüphe yoktur. Ortaklarımızı hiçe sayışı, tek başına olma azmi, Avrupa egemenliği rüyası, belli başlı kararların tahrik edici ve spektaküler niteliği, erişilmek istenen amaçların gizli tutulması, amaçlar ve araçlar arasındaki ölçüsüzlük haklı görülemez. Fakat tenkid çeken biçimlerde ve eskimiş bir üslûpla da olsa de Gaulle, Amerika ve öteki Batı ülkelerinin görmediği daha doğrusu görmezlikten geldiği bazı temel meseleleri ortaya koymaktadır.

Şimdilik bunlardan diğerlerinin de az çok temelinde yatan esas meseleyi ele almakla yetineceğiz. Bu mesele, de Gaulle diplomasisinin temel kaynağını teşkil eden milliyetçiliktir. Amerika, milliyetçiliği özünde kötü saymaktadır. Zira milliyetçilik Avrupa, ya da Atlantik Camiası gibi bütünlemelere doğru dünyanın gelişmesini frenlemektedir. Ama mesele, bu kadar basit görülemez, zira bu camialar eş nitelikte değildir. Tarih boyunca milliyetçilik, daima iki farklı anlam taşımıştır. Daha güçlü devletin milliyetçiliği, zayıf devletlere kanununu empoze etmek şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunu, iç hukuktaki otokratik iktidarın, milletlerarası plâna aktarılması sayabiliriz. Ama daha güçlü devlete mukavemet eden daha zayıf bir devletin milliyetçiliği, normal olarak özgürlüğün ifade biçimidir. Birinci tip milliyetçilik, her biçimde sömürgeciliği, genişlemeyi ve emperyalizmi yaratır. İkinci tip milliyetçilik, Ondokuzuncu ve Yirminci yüzyılın bağımsızlık hareketlerini teşkil eder. Sömürge ya da yarı sömürge halkların kurtuluşu, Moskova vesayetinden çıkmak için halk demokrasilerinin, Kuzeydeki «Büyük Kardeş» ten bağımsız olmak için Güney Amerikanın ve Washington liderliğinden kurtulmak için bugünkü Fransanın çabaları bu ikinci tip milliyetçiliğin örnekleridir.

Büyük câmialar yaratma hareketi, bu ikiliği yansıtmaktadır: Eğer biribirini ezemiyecek ve ötekiler üzerinde gerçek bir milletlerüstü (süpranasyonal) iktidar kuramıyacak olan hemen hemen aynı büyüklükteki milletlerin birleştirilmesi bahis konusuysa, bütünleme (entegrasyon), herkesin hakkına saygıya dayanan, egoizme gömülmek yerine öteki devletlerle olan dayanışmayı derinleştiren gerçek bir işbirliğine götürür. Fakat orta ve küçük milletlerin, onları kat kat aşan bir dev etrafında birleşmesi söz konusuysa, zorunlu olarak, bir büyük devletin egemenliğini maskeleyen sahte bir câmiaya ulaşılır. Aslında bu bir imparatorluktur.

ATLANTİK CAMİASI

Washington'un iyi niyetlerine rağmen, Atlantik Câmiasının gerçek niteliği budur. Amerikan Hükûmeti, Kennedy'nin güzel formülüne uygun olarak, «liderliği», «ortaklığa» çevirmeyi samimiyetle arzulamaktadır. Fakat bunu yapamaz, zira Avrupa ile Amerika arasındaki kuvvet ilişkilerini değiştiremez. NATO içinde, Avrupanın Amerikaya karşı denge kurabilmesi için, onun da Amerika kadar birleşmiş ve bağdaşmış olması gereklidir. Eski Dünyanın Fransa, İtalya, Almanya gibi milletleri, Birleşmiş Avrupada, Amerikanın Teksası, İdaho ve Kaliforniyasından daha fazla muhtariyete sahip bulunmamalıdır. Bu tip bir birlik, belki bri gün gerçekleştirilebilir. Fakat o gün, hayli uzaktadır. Şimdiki nesil, muhtemelen bu birleşmeyi göremiyecektir. Atlantik Câmiası içinde daha uzunca süre Amerika tek bir milletin, tek bir hükûmetin tek sesi olarak kalacaktır. Halbuki Avrupa çok sayıda milletlerin seçtikleri hükûmetlerin çok sayıda oyları ile karar verecektir. Fizik güç bakımından Amerika ve Avrupa eşit olsa bile, bu yapı farkı, ciddi bir politik eşitsizlik yaratacaktır.

Fizik güç bakımından da denge yoktur. Avrupanın ekonomik ve demografik potansiyeli, Amerikaya benzer durumdaysa da, Amerika ve Avrupa firmalarının büyüklükleri ve aralarındaki ilişkiler, meseleyi tamamen değiştirmektedir. Dünyanın en büyük teşebbüsleri, bir kaç istisnasıyla Amerikan şirketleridir. Bu şirketler Avrupa ekonomisinin önemli bir kısmını ele geçirmişlerdir. Avrupa firmalarının Amerikan ekonomisinde egemenliği ise çok nâdir görülmektedir. Amerikan kontrolu altındaki firmaların Avrupa üretimi içindeki payı, toplam olarak hâlen pek fazla değildir, fakat öteki sektörleri de sürükleyen bazı kilit sektörlerde bu pay şimdiden önemli hâle gelmiştir. Böylece Avrupa ekonomisine nazaran, Amerikan ekonomisi hâkim pozisyonda bulunmaktadır.

Askeri ve diplomatik güçler arasındaki eşitsizlik, bu dengesizliği arttırmaktadır. Bir yandan Sovyet ekonomik buhranı ve Pekin ayrılması, öte yandan Amerikanın müthiş silâhlanma çabası, 1950 yıllarının iki kutuplu milletlerarası ilişkilerini geniş ölçüde değiştirmiştir. Hâlen tekelci üslûpta bir dünyaya girmiş bulunuyoruz. Bu dünyada, az çok hegemonya durumunda olan süper bir millet, öteki milletlere nazaran büyük üstünlük sağlamıştır.

Kore Harbi sırasında, bazen bir Avrupalı Hükûmet başkanının —genellikle İngiliz Başbakanının— daha ılımlı davranması için Amerikan Başkanı nezdinde teşebbüse geçtiği görülmekteydi. Bu teşebbüslerden, bir takım sonuçlar da alınmaktaydı. Bugün Vietnam konusunda kimse bu cins teşebbüslere kalkışmamaktadır. Zira bunun anlamsızlığını herkes bilmektedir. Elbette, hiç bir milletlerarası hegemonya, hiç bir iç iktidarın mutlak olmadığı gibi, tam değildir. Fakat hegemonya durumunda bir devlete karşı mukavemet, iki başlı bir dünya içindeki ilişkilere nazaran, farklı meseleler ortaya çıkarmaktadır. Kabul edilebilir ki, her blok, daha küçük milletlerin bağımsızlığını zedeleme pahasına iç birliğini güçlendirebilir. Böylece karşı blokun genişlemesine karşı herkes daha iyi korunmuş olabilir. Fakat hegemonyaya dayanan bir sistemde, hâkim devlet ile ötekiler arasındaki bağların sıklaştırılması, bu devletin ötekiler üstündeki egemenliğini arttırmaktadır.

SAVUNMA

Amerikan gücünün genişlemesi ortaklığa dayanan bir Atlantik Câmiası fikrini, daha da hayalci kılmaktadır. Bu sözde câmiaların her birinde, A.B.D., istese de istemese de, zorunlu olarak lider rolünde bulunacaktır. NATO, önemli meselelerde A.B.D. Başkanının karar serbestisini gerçekten kısıtlayamaz. Amerika, önemli işlerde değil, ikinci plânda meselelerde, NATO'nun ortak iradesini kabullenebilir. Washington'un, egemenlik haklarının terki ve milletlerarası birleşmeler bütünlemeler hakkındaki propagandası samimi olabilir. Fakat kuvvet ilişkileri, bir Atlantik câmiasında, Amerikanın egemenlik haklarından gerçekten vazgeçip birleşmeye, ya da bütünlemeye gitmesini engellemektedir. Bu vazgeçiş, ancak önemsiz meselelerde mümkündür. Aksine Câmia çerçevesi, A.B.D.'nin kendi kararlarının uygulama alanını genişletir. Kararlar, sâdece A.B.D. hudutları içinde uygulanmak yerine, sözde Câmianın bütün topraklarında engelsiz yürütülebilir.

Güçler arasındaki ölçüsüzlük çok büyük olunca, bir Câmia çerçevesinde hâkim devletin baskısına mukavemet edilemez. Câmia, bu devletten korunma imkânını ortadan kaldırır. Korunma, milli egemenlik zırhına sığınarak, dışarıdan daha iyi yapılabilir. Bu zırh, elbette çok kuvvetli değildir. Bununla beraber bâzı manevra imkânlarına sahip Fransa gibi orta boy bir devlet için milli egemenlik zırhının aşılmasının daha güç olduğunu denemeler göstermektedir. Bâzıları, Washington'un askeri himayesi sayesinde doğduğu için manevra imkânının hayali olduğunu ileri sürmektedirler. Ne var ki bu iddia, meseleyi hiç bir şekilde değiştirmemektedir. Eğer Amerika, Generalin kafa tutmasına rağmen, Fransayı askeri bakımdan korumaya devam ediyorsa herhalde bunu Fransızlara olan aşkından dolayı değil, kendi milli güvenliği Fransanın Sovyet egemenliği altına düşmesini önlemeyi gerektirdiği için yapmaktadır. Tarafsız bir Fransa, Tito tipi bir Fransa, NATO'ya sâdık bir Fransa gibi Amerika tarafından korunacaktır: Zira Sovyetleşmiş bir Fransa, bütün Batı Avrupa için korkunç bir tehdit teşkil edecektir. Eğer Batı Avrupa Moskova egemenliğine düşerse, Amerikanın geleceği tehlikeye girecektir. General de Gaulle, bu gerçeği, kendisinden önce gelen Fransız devlet adamlarından daha iyi anlamıştır.

General, özellikle daha elverişli şartlardan yararlanmıştır. Beşinci Cumhuriyet döneminde Fransız milliyetçiliğinin çok daha fazla belirmesi, Generalin [illegible] kadar, olayların gelişmesinin sonucudur. Evvelce Hindi Çin ve Cezayir harplerinde gömülmüş bir Fransanın elleri serbest değildi. Nitekim bağımsız diplomasi, General'in iktidara geldiği 1958 yılında değil, özellikle Cezayirde barışın imzalandığı 1962 tarihinden öte belirli hâle gelmiştir. Hatta Dördüncü Cumhuriyette, Hindi Çin harbinin bitişi ile Cezayir harbinin başladığı kısa dönemde, Mendes — France Hükûmetinin varlığı ve Avrupa Savunma Câmiasının reddi ile bir ölçüde diplomatik bağımsızlığın görülmesi ilgi çekicidir.

Bununla beraber, Paris'in Amerikan hegemonyasına mukavemeti, Avrupanın öteki ülkeleri tarafından desteklenmezse, başarısızlığa mahkûmdur. Generalin politikasının zayıf noktası buradadır. Muhalefet bu zayıf noktaya yüklenmelidir. General de Gaulle politikasının temel çelişmelerinden biri, Amerikan baskısından kurtarma rüyası gördüğü ülkeleri, onun kollarına itmesidir. Böylece, özellikle önlemek istediğini teşvik etmekte ve Batıyı kötü bir yola götürecek olan Bonn — Washington mihveri etrafında Ortak Pazar dostlarımızın toplanmasına yol açmaktadır.

RODEZYA

Sömürgeci Beyazların Oyunu

Rodezya'nın sömürgeci beyazları, nihayet tek taraflı olarak bağımsızlıklarını ilân ettiler. Rodezya'da 220 bin sömürgeci beyaz ve 4 milyon parya durumunda Afrikalı vardır. Egemen beyaz azınlık, sıkı bir ırk ayırımı politikası uygulamakta ve siyahların parlamentoda ancak göstermelik temsiline yanaşmaktadır.

İngilere, eski sömürgesinin, ırkçı bir devlet olarak bağımsızlığını ilân etmesini önlemeye çalıştı. Fakat hiç bir zaman yeteri kadar enerjik olmadı. Bağımsızlık ilânı halinde, askeri müdahaleye gitmeyip ekonomik müeyyidelerle yetineceğini önceden açıkladı. Bütün bunlar, ırkçı beyaz azınlığın cesaretini arttırdı. Kenya'da siyahlar, beyaz azınlığa karşı ayaklanınca, Mau Mau avına çıkan İngiltere, Rodezya'daki beyazlar dar[be]si karşısında çok yumuşaktır!

Rodezya'nın bağımsızlığını ilânı Güvenlik Konseyi tarafından takbih edildi. Bu ülkeye karşı geniş bir abluka hareketine girişileceği açıklandı. Bütün bunlar yetecek mi? Rodezya'nın beyaz azınlığı, ekonomik ablukaya karşı tedbirlerini herhalde çoktan almıştır. Birleşmiş Milletler ve İngiltere aldatıcı yarım tedbirler yerine beyaz azınlığın zorbalığını bir anda yokedecek gerekli her türlü tedbiri almalıdırlar.

Kongo'da bir kaç beyazın hayatı tehlikede diye paraşütçülerle vahşi katliamlara girişenler, Rodezya beyazlarının barbarlığı karşısında yavaştan alırlarsa ırk ayırımcılarının suç ortağı olmaktan kurtulamazlar.

İLHAN SELÇUK
GÜZEL AMERİKALI
ÇIKTI
5 Lira
Fahir Onger Yayınları — P.K. 918/İstanbul
Genel Dağıtım: Uğrak Kitabevi — Beyaz Saray/Beyazıt
(YÖN — 135)

YENİ DERGİ
Yöneten: MEMET FUAT
YENİ ROMAN ÖZEL SAYISI
Alain Robbe - Grillet, Nathalie Sarraute, Michel Butor, Claude Mauriac, Maurice Nadeau, Jean-Paul Sartre, Samuel Beckett, Claude Simon, Robert Pinget, Monique Wittig, Philippe Sollers gibi yazarların Yeni Roman'ı anlatan incelemeleri ve bu akımı çeşitli yönleriyle yansıtan örnekler.
136 Sayfa, 5 Lira.
DE YAYINEVI, VİLAYET HAN, KAT 2, CAGALOGLU
(YON . 131)

AMERİKAN ESKİLERİ KAZIGI!..

Amerikan Yardım Teşkilâtı A.I.D., «ihtiyaç fazlası malzeme ve teçhizat» adı altında hurda ve çöplerini Türkiye'de devlete ve kamu görevi yapan kurumlara satmaktadır. Bu malzeme, genel olarak Türkiye'deki Amerikan askeri birlik ve kurumlarının artık kullanılmaz hale gelmiş araç ve öte berileridir.

Kuruluş amacı «Az gelişmiş memleketler halklarına, kendi kaynaklarını geliştirmek, hayat stnadartlarını iyileştirmek ve sorumluluklarını anlamış idareler kurmalarını sağlamak üzere sağlam plân ve programlara dayanan iktisadî kalkınma için kendi kaynaklarını harekete getirme çabalarına sosyal ve iktisadî alanlarda A.B.D.'nin diğer görevli teşkilâtı arasında yardımda bulunmak» diye tanımlanan A.I.D., Türkiye'de köhne malzeme ve çöplerini, hürriyet havası içinde nasıl değerlendirdiğini görelim:

Amerikan Hükûmeti, Türkiye'de köhne malzeme ve çöplerini «ihtiyaç fazlası malzeme ve teçhizat» gibi aldatıcı bir isim altında devlete ve kamu kuruluşlarına satmaktadır. Bir Amerikan kuruluşunda, yıpranmış, onarımı gayri iktisadî, demode olmuş, kullanma süresini doldurmuş, ya da hizmet dışı edilmiş ikmal maddeleri imha edilmesi gerekirken, 4 Ekim 1962 tarihli genel kaide ve usullerle ve 5/582 sayılı kararname uyarınca, Türkiye'de devlete ve kamu sektörüne satılmakta, dolayısile çöp taşıma ve imha masraf ve külfetlerinden kurtulduğu gibi, bu çöpleri paraya çevirme imkânı da bulunmaktadır.

Gerçi, bu işleri düzenleyen 4 Ekim 1962 tarihli genel kaide ve usullerin 8. maddesinde bu çöplerin «parasız» teslim edileceği zikredilmektedir, ama bu «parasız» tâbiri, hakikati ifade etmekten uzaktır. Bu muameleler sonunda Amerikan lehine kârlar doğmaktadır. Adı geçen 8. madde şudur: «Amerikan askerî birliklerinden devredilen, bir çok ihtiyaç fazlası malzeme ve teçhizat, parasız olmak üzere bulundukları yerde teslim edilir. Ancak malzemeyi talep eden ve alan merciler, bunların tamir ve yenileme masrafları dışında, malzemenin Amerikan hükûmeti esas iktisap maliyetinin yüzde 10-15'ine tekabül eden ambalâj bakım ve denizaşırı ve Türkiye dahilindeki mevkilerden yapılan sevkiyat ve gümrük v.s. gibi masrafları ödeyecektir.»

Görülüyor ki, Amerika, Türkiye'de hurda ticareti yapmakta, süprüntülerinden masrafsız kurtulduğu gibi, başka memleketlerde isteklisi olmayan köhne ve hurda malzeme, araç ve teçhizatını paraya çevirmekte ve ayrıca nakliye masraflarını da ödetmektedir. Tamir ve yenileme masrafları dışında, «bakım masrafları» talep edilmektedir. Bakım ve yenileme konusunun tâyin ve takdiri ise, satıcının insiyatifine bırakılmıştır. Malzeme için talep edilen paranın gerçekten iktisap maliyetinin yüzde 10 veya 15'i olup olmadığını alıcı tesbit ve kontrol imkânından mahrumdur. Ambalâj ve bakım masraflarının tutarını da Amerikan mercileri tâyin eder. Kısaçası, satıcının dediği dediktir.

İşte bu şartlar içinde bir devlet teşkilâtı, Maliye Bakanlığı kanalı ile 96 adet araç talebinde bulunmuş ve bu talep kabul edilmiştir.

Maliye Bakanlığı, araçların iktisap maliyetine göre A.I.D. ve gereken ödemeyi yapmış, denizaşırı nakliye masraflarını yüklenmiş, ayrıca bu araçlar için gümrük resmi verilmiş ve en yenisi 1954 modeli olan kamyonlar, İstanbul gümrüğünden Ankaraya nakledilmiştir. Bu araçların onarımı için piyasada parça bulunamamıştır. «Onarımı yapıldı» kaydı ile bir kuruma tahsis edilen iki kamyon, trafik muayenesi yapılacak yere kadar olsun gidemiyerek yolda kalmıştır. Ortada öyle bir durum vardır ki, bu araçların hurdaya çıkarılıp Hazine'ye devrinden başka hiç bir hal yolu bulunamamaktadır. Ancak, yürürlükteki usullere göre, alınan bir araç hurdaya çıkarılabilmek için belirli bir süre hizmette kalmak zorundadır. İşte şimdi bu 96 araç, hurdaya çıkmak için bu sürenin geçmesini beklemektedir!

Kazığın derecesini anlamak için şu karşılaştırma yeterlidir: Esas iktisap maliyetinin yüzde 10-15'i oranında A.I.D.'ye yapılan ödeme, denizaşırı nakliye, memleket içi ulaştırma, personel geçici görev yollukları, parça bedelleri ve işçi ücretleri, gümrük ve diğer masraflar tutarı ile bir devlet kuruluşu, 96 hurda araç yerine Türkiyede 87 adet son model ve sıfır kilometrede yeni araç satın alabilirdi.

Bu kârlı alış-veriş sadece araç alanında kalmamakta, kırık dökük karyolalar, yatak altında fersude şilteler, hurda mutfak eşyası, İkinci Dünya Savaşı yadigârı sahra çamaşır makinaları, tamiri mümkün olmıyan buzdolabı iskeletleri, ancak çok büyük masraflarla kullanılabilir hale gelen tıbbî teçhizat, oto yedek parçası v.s. satışı devam edegelmektedir.

Bir devlet kurumuna Frankfurt'ta bulunan Amerikan birlikleri çöplüğünden 2 dolara karyola, 1 dolara şilte teklif eden Amerikan satıcıları, «ucuz» fiyatları ile alıcıların gözlerini kamaştırıyorlar. Mahallinde malları teslim alan kurum, sonradan ödediği denizaşırı ulaştırma masrafları, gümrük, memleket içi nakliye ve tamir masrafları, dağıtım masrafları binince, ortaya insanı hayrette bırakan neticeler ortaya çıkıyor. Hurda demir fiyatının altındaki bu teklif karşısında düşünülmüyor ki neden bu malzeme Almanya'da hurda demir olarak satılmıyor? Satılmıyor, çünkü Türkiyeye bu yolla satmak çok daha kârlı da ondan..

Diğer taraftan bu döküntülerin mahalline kadar taşınması ve genel olarak hizmete girmeden tekrar hizmet dışı edilmesine kadar geçen süredeki para ve emek kaybı dikkate alınmıyor.

Her birine 250 dolar iktisap maliyeti takdir edilen 16 elektrokardiogram cihazının demode ve hurda olduğu, kullanma yeri bulunmadığı bilirkişi raporu ile tesbit edilmiştir. Böylelikle 40 bin lira sokağa atılmıştır. Daha doğrusu sokağa değil, A.I.D.'nin kâr hanesine atılmıştır. Ulaştırma ve diğer masraflar bu rakama dahil değildir.

NASIL OLUYOR DA..

AID'den alınan hurda ve süpürüntünün genel olarak fayda sağlamadığı, iki yıllık bekleme süresini doldurmasından sonra, hemen hemen hiç kullanılmadan olduğu gibi hurdacılara devredildiği apaçık bilinirken, bu işlerle ilgili bir kaç kişi, «AID temsilcileri ile nasıl iyi münasebet kurduklarını, nasıl yardım sağladıklarını» ballandıra ballandıra anlatmaktadır. Amerika'lı satıcıların süpürüntü değerlendirmedeki başarıları, bizim ihmalimizden, kontrol ve murakabe yetersizliğinden, bu malzemenin muhasebe dışı bırakılarak elâstiki bir şekilde kullanılabilmesi avantajından doğmaktadır.

Bu acınacak halin neden sürüp gittiğini şöyle açıklayabiliriz:

Bu şekilde alınan araç ve malzemenin hibe, ya da bedava olduğu hakkında bazı kimselerin hakikate aykırı beyan ve telkinleri üst makamlardaki yetkilileri kolaylıkla yanıltmaktadır. Devlet ve kamu görevi yapan kuruluşlara ağır masraf yükleyen ve sonuç olarak fayda sağlamayan, hizmet görmeyen malların, devlet kuruluşları tarafından Muhasebei Umumiye Kanununun 55. maddesi uyarınca irat kaydolunması, masraf kaydı suretiyle mahsubun yapılması gerekir. Ama gelin görün ki, pek çok halde tesellüm edilen «Amerikan ihtiyaç fazlası malzeme» muhasebe dışı bırakılmakta, özellikleri belirtilmemekte ve kuruşlandırılmamakta, senelik sayımların dışında bırakılmaktadır.

Amerikan artıklarının tesellümünde, bazı kurumların gösterdiği arzu ve aceleclik, muhasebe dışı bırakılan malın dilendiği gibi kullanılma avantajıdır. Böylelikle elden çıkarılması kolaylaşmaktadır.

Bu işlere imkân veren dökümana ciddiyet kazandırmak için bu malların «Amerikan makamlarından gerekli müsaade alınmadan başka mercie devredilemiyeceği» ve «alıcı merciler, ihtiyaç fazlası malzeme ve teçhizatı derhal tamir edip etmiyeceklerini ve tahsis edildikleri maksat için kullanacaklarına dair imzalayacakları senetlerle mesuliyetlerini tevid edecekleri» gibi hükümler de konulmuştur. Ancak bunlar, Amerika'nın kârına, bizim zararımıza olan bu alış - verişin sürüp gitmesine engel değildir.

Gözümüzü açmanın zamanı gelip geçmiştir. «Zararın neresinden dönülse kârdır» deyip bu çöp ve süpürüntü müşteriliğine bir son verilmelidir.

ÖKÜZÜ BULUN

M. Hasırşapkalı

1927 yılında Cihanbeyli'nin Sülüklü köyünden bir vatandaş, öküzünü yitirir, bulamaz. Günlerce aradıktan sonra, soluğu Ankara'da alır. Varır, İsmet Paşanın evine. «Paşam» der, «Cumhuriyet geldi, devletcilik geldi, ben öküzümü bulamadım. Bulsun, Cumhuriyet benim öküzümü..»

«Peki» der, 1927 yılının İsmet Paşası. Oturur bir telgraf kaleme alır. Telgraf aşağı yukarı şöyledir:

«Sülüklü köyünden filân vatandaşın öküzü kayıptır. Acele bulunup sonucundan bilgi verilmesi. Gereği için kaymakamlığa, bilgi için Konya Valiliğine yazılmıştır. — Başvekil İsmet.»

Başvekil İsmet'in telgrafı gece yarısından sonra ulaştı. Jandarma çavuşu Ali Rıza efendinin eline. Gözlerini uğuşturarak bir daha okudu çavuş telgrafı. Hemen giyindi, yanına jandarma erini aldı. Yollandı öküzü kaybolan vatandaşın köyüne.

Bana bu öyküyü, Jandarma çavuşu Ali Rıza efendi anlattı. 1927 yılının Ali Rıza efendisi.

Sülkülü köyünde, öküzünü yitiren vatandaşı arayıp buldular. Başladılar öküzü aramıya. Köylü, bir yerde öküzünü boynuzlarından tanıdı. Öküzü derisi için kesmişler, hırsızlar ortadan kaybolmuşlardı. Arıya arıya hırsızlar da bulundu. Ancak, köylüye öküz nasıl teslim edilecekti?

Hazineden köylüye on üç lira sayıldı o zamanın parasiyle. Köylünün elinden «öküzümün bedelini aldım» diye de bir vesika alındı, Ankara'ya yollandı.

Aradan yıllar geçti. Çavuş Ali Rıza efendi, gedikli ve baş gedikli oldu. Emek verdi.. Sonunda emekliye ayrıldı

1965 yılında emekli baş çavuş Ali Rıza Süer, bir ilçede okul aile birliğinin başkanı idi. Ortaokulun fen grubu öğretmeni eksikti. Okul aile Birliği Başkanı olarak bir yazı kaleme aldı. Milli Eğitim Müdürlüğüne yolladı. Yazıda, okulun öğretmeninin eksik olduğundan, bir öğretmenin yollanması için bakanlığa yazılmasından söz ediyordu. Aradan ay geçti...

Bir cevap çıkmayınca kalkıp il'e, Milli Eğitim Müdürlüğüne vardı. «Biz» dedi. «şöyle şöyle.. bir yazı yazmıştık, ne oldu?» diye sordu.

Evrak bulunamadı. «Yok..» dediler.. «Allah allah nereye gider..» dediler. «Siz hele numarayı bir daha söyleyin bakalım..» dediler. Yoktu, evrak kayıptı.

Ali Rıza Süer, oradakilerin anlamalarına imkân olmıyan şu sözleri söyledi:

«Evrakı bulun.. Öğretmeni bulun.. Evrakı bulamazsanız, zarfını bulun. Ben, 1927 yılında bulmuştum.»

Oradakiler hiç bir şey anlamadılar. Boş ellerini gösterdiler. «Yok, işte.. kayıp..» dediler. «Olsa niye vermiyelim. Yok oğlu yok..»

***

141—142 nci maddeler açıklığa kavuşturulacakmış. Af hazırlıkları devam ediyormuş.

141—142 nci maddelere göre, hüküm giymiş olanlara af yok...

Bir bakan açıkladı: «İki TİP milletvekili girerse bu Meclis çalışamaz. Yok.. çalışamaz.»

Özel sektörden, özel sektöre, yok devletten devlete yok Mehmetten Mehmede.. Daha neler, yok..

Başbakan Demirel, hükûmet programını eleştirenleri cevaplıyordu kürsüden: Başbakanın kullandığı cümleler:

«Türlü çeşit tenkitler..», «...peyk ve uydu olamayız...», «Bir şeyi öğrenmek için bu kadar hesap sormaya lüzum var mı?...», «Türkiyeyi izole edip, tek bir devlet haline getirmek istiyorlarsa biz buna karşıyız..», «Şu sömürme ve sömürtme işine son verelim..», «imzam imzadır. Biz hiç bir şeyden caymış değiliz..»

***

Genel Müdürler görevlerinden alınacakmış, yok yerleri değiştirilecekmiş.. Anadolu Ajansı genel müdürü ayrılmış, yerine bir genç getirilmiş. TRT için bir komisyon kurulmuş. Ka komisyona genel kurmaydan da bir yetkili katılacakmış. Ka nun, «günün icaplarına göre» değiştirilecekmiş. Yok, yoksa nasılmış?

Yok azizim yok...
Öküz nerede öküz?..
Onu bulun..

GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir
(YENİ AJANS — 6593)

Bir Milli Kurtuluş Kahramanı

LUMUMBA

Fethi Naci

Lumumba'nın öldürülmesi Türk basınında da tartışmalara yol açmıştı. Bir yanda, halkını sevmekten başka suçu olmayan bir yurtseverin ölümüne yananlar vardı, bir yanda bilerek bilmeyerek emperyalizmin türkülerini söyleyenler... Zaman, kimlerin haklı, kimlerin haksız olduğunu apaçık ortaya çıkardı. Dr. Topuzoğlu'nun Ataç Kitabevi Toplumbilim Dizisinde yayınlanan «KONGO KURTULUŞ SAVAŞI» adlı kitabını okuyorum Lumumba'yı «Moskova ajanlığı» yla suçlayanların da bu kitabı okumalarını isterdim. Ama okusalar ne olacak. okumasalar

Lumumba

ne olacak? Onlar, emperyalizmin, artık pek bilinen, bir metodunu uygulamaktan öteye bir şey yapamayacaklarını çoktan ispat ettiler: Bir ilerici hareket mi oluyor, kullanın «komünizm» suçlamasını! Kennedy öldürülünce de bu böyledir, Lumumba ortaya çıkınca da bu böyle.. Zamanla gerçekler ortaya çıkarmış, varsın çıksın! O zaman da bir daha bu konuya dönmezsiniz, olur gider!

Bu bakımcan Lumumba'nın «komünizm suçlaması» ile ilgili sözlerini tekrar okumakta fayda var:

«Komünizmden söz ediyorlar. Çeşitli hikâyeler anlatıyorlar her yanda. Seçimler sırasında halk bana ve Kashamura'ya oy vermesin diye katolik misyonerler broşür bastırıp dağıtmıştı. Fayda etti mi? Yine biz kazandık. Gülüyorum bana komünist dedikleri zaman. Değilim ve hiç bir zaman olmıyacağım. işin iç yüzü şudur arkadaşlar: Başbakan olduğumdan beri Amerika'dan, Fransa'dan, Almanya'dan, Belçika'dan ve daha birçok yerlerden ticaret heyetleri geldi bana, anlaşma üzerine anlaşma tasarısı sundular. Hiçbirini kabul etmedim. Anladılar ki hükümetimizi satın alamıyacaklar, açtılar kampanyayı.

«Hükümet kurduğum zaman söyledim, dış politikada tarafsızlık yolunu seçtik. Hiç bir bloktan yana değiliz. Kongo ne Fransız olacaktır, ne Rus, ne de Amerikan. Biz sömürgeciliğe karşıyız. Kongolu ve Afrikalı kalacağız. Ama emperyalistler çok güçlü. Çok paraları var. Biz daha zayıfız, aldanmıyoruz. Bağımsızlık için savaşa atıldığım zaman, zindana atıldığım zaman Ruslar mı akıl öğrettiler bana?...

«Belçika Ana Kraliçesi Elizabeth Belçika - Rus dostluk derneği başkanıdır, komünist diyorlar mı ona? Belçika Temsilciler Meclisi Başkanı Moskova'ya gitti, komünist dediler mi ona? Belçika'yı Ruslara sattı dediler mi? Ama Lumumba, Gizenka veya başka bir Kongolu Moskova'ya gidecek oldu mu basıyorlar yaygarayı. Herkes gidebilir, ama zenciler gidemez.

«Belçikalı milletvekilleri her yıl Moskova'ya gidiyorlar, onlara söz yok. Soruyorum, biz bağımsız bir devlet miyiz, değil miyiz? Biz tarafsız kalmak istiyoruz. Ne Amerikan politikası, ne Rus politikası, orta yolu seçeceğiz.

«Tekrar söylüyorum, komünist değilim. Hepinize hatırlatırım bütün ailem katolik kilisesinde evlenmiştir. Çocuklarım Leopoldville'de papazların okulunda okuyor. Afrika'da ileriye yönelen, halktan yana ve emperyalistlere karşı olan herkese komünist diyorlar, Moskova ajanı diyorlar. Emperyalistlerden yana olan, emperyalistlerden para alanları da örnek diye gösteriyorlar. İşte gerçek budur arkadaşlar.» (Sayfa: 76-77)

Lumumba, mücadeleye başladığı zaman, aklı fikri politik bağımsızlıktadır. Az gelişmiş ülkelerin kalkınması hakkında bir görüşü yoktur henüz; yeni-sömürgecilik denilen şeyden de habersizdir. Genel olarak liberal görüşlere eğilimlidir. Belçikalıların yanında çalışmakta, hattâ kendini biraz da onlardan saymaktadır. Ama savaşın içine girince, yavaş yavaş sol düşünceye doğru yönelmiştir. Başlangıçta pasif karşı koymadan söz eden Lumumba, sonunda, elinde altı buçuk çapında sedef kakmalı bir tabancayla radyoevi basmaya kalkışmıştır.

*Ama Lumumba için yenilgi ka*çınılmazdır. Karşıda korkunç bir emperyalist güç vardır. Bu güç, Kongo'nun dillere destan maden zenginliklerini eline geçirmiştir ve kolay kolay da bırakacağa benzememektedir.

Öte yandan, Kongo'da, bağımsızlık savaşını yürütecek ilerici ve devrimci bir örgüt, yetişmiş kadrolar yoktur. «30 haziran 1960'ta Kongo bağımsızlığa kavuştuğu zaman altı yıllık orta eğitimi bitirenlerin sayısı 132'dir bütün ülkede. Yüksek öğretimi bitirmiş olanların sayısı da 6'dır. O tarihte Kongo'lu tek bir doktor, tek bir mühendis, tek bir avukat, tek bir eczacı yoktur daha.» (Sayfa: 83).

Bu şartlar içinde Lumumba, ancak sözünü duyurabildiği zaman ve sözünü duyurabildiği ölçüde etkiliyebilmiştir halkını. Ama emperyalistlerin satın alıp kullandıkları yerli kuklalar da bu halkı etkiliyebilmektedir. Ve emperyalistler bu ülkede öylesine âdi oyunlara girişmişlerdir ki «Çombe» sözü, bir kişi adı olmaktan çıkmış, bir davranışın tarifi yerine kullanılmaya başlanmıştır.

Lumumba, az gelişmiş ülkelerdeki millî kurtuluş savaşlarının verdiği kurbanların ne ilkidir, ne de sonuncusu olacaktır. Onun maceasının bizce en önemli yanı, Türkiye'de çoğu kimselerin hâlâ farkında olmadıkları emperyalist dalavereleri çok somut bir biçimde açığa vurmasıdır. Ayrıca, emperyalistlerin el koyduğu zengin madenlerinin Kongo'nun başına açtığı belâ, Mr. Ely tasarısını kanunlaştırmaya hazırlanıldığı şu günlerde özellikle hatırlanmalıdır.

Dr. Topuzoğlu'nun anlatımı, her yazarın kolay kolay üstesinden gelemeyeceği bir akıcılıkta, bir canlılık ve renklilikt edir.

Dr. Topuzoğlu, Kongo Kurtuluş Savaşı, Ataç Kitabevi, 96 sayfa, 3 lira.

●

ELOĞLU'NUN YENİ SERGİLERİ

Şair - ressam Metin Eloğlu, yaz boyunca biriken resim çalışmalarını ilk olarak 13 - 20 Kasım arası İzmir'deki modern galeride; sonra da İstanbul Şehir Galerisinde ve Ankara Sanatseverler Kulübünde sergileyecektir.

●

CEZZARLARDA «TENEKE»

Yaşar Kemal, romanları arasında en çok basılan «Teneke»yi oyun haline getirmiş ve «Gülriz Sururi - Engin Cezzar Topluluğuna» vermiştir. Bir süreden beri oyun üzerinde çalışmakta olan Topluluk, «Teneke»yi 22 Kasımdan itibaren temsile başlayacaktır. İdealist bir kaymakamla çeltikçi ağalar arasındaki çatışmayı bir komedi havasıyla veren oyunun baş rollerini Gülriz Sururi, Engin Cezzar, Tunçel Kurtiz ve Şevket Altuğ paylaşmaktadırlar. Oyunun dekor ve kostümlerini İstanbul operasından Metin Deniz yapmaktadır.

Lumumba'nın Son Çağrısı

Lumumba, Hardy Kışlasında bulunduğu sırada bir İtalyan gazetecisi hapishaneye girerek Lumumba'nın demecini banda almıştır. Bu, onun son sözlü demeci sayılmaktadır.

Sevgili vatandaşlarım, Cumhuriyet insanları!

Merhaba!

Hiçbir zaman ihanet etmiyeceğine and içen bir insanın sesini bugün duyunca sevineceğinizden şüphe etmiyorum.

İyi günlerde de, kötü günlerde de her zaman yanınızda olacağım. Bu ülkeyi yabancı boyunduruğundan kurtarmak için hep birlikte savaştık. Ulusal egemenliğin temellerini sağlamlaştırmak için yine birlikte savaşıyoruz. Kongo Cumhuriyetinin bütünlüğünü ve ulusal birliğini korumak için de yine sizinle birlikte savaşacağım.

Biz yolumuzu seçmişiz bir defa. Vatana namusumuzla hizmet edeceğiz. Geri dönmiyeceğiz bu yoldan. Özgürlük insanların yüzyıllardan beri uğrunda savaştıkları ve yolunda öldükleri bir ilkedir. Kongo bu gerçeğin dışında kalamazdı elbtete. Yüce bir kahramanlık savaşı sonunda bağımsızlığa ve özgür birer insan olmanın onuruna kavuştuk. Biz özgür yaşamak için bu dünyaya geldik, yoksa 80 yıl süren kölelik rejimi altında yaşamak için değil. 80 yıl ezildik, sömürüldük, hakaret gördük. Bu ülkede yaşayanların en kutsal hakları 80 yıl ellerinden alındı. Yirminci yüzyılın yüzkarası olan sömürgeciliğe son vermek ve Kongo halkına kendi işlerini yönetme hakkını kazandırabilmek için sömürgeciliğe karşı kesin bir savaşa giriştik. Tarih, bağımsızlığın hiçbir zaman gümüş tepsiler içinde sunulmadığını gösterir. Bağımsızlık hep zorla elde edilmiştir. Bağımsızlığımızı kazanabilmemiz için bizim de ülkenin bütün zinde kuvvetlerini seferber etmemiz gerekiyordu. Kongolular çağrımıza karşılık verdiler ve güç birliği ile sömürgeciliğe ölüm yumruğunu indirdik.

Dünyanın her yerinde, kurtuluş kuvvetleri her zaman baskı kuvvetlerini yenilgiye uğrattığı için, giriştiğimiz savaşı biz de zaferle bitirdik. Savaştaki tek yolumuz zora başvurmadan zaferi kazanmaktı. Kurtuluş kampanyasındak parolamız Kongo'nun süresiz ve sınırsız egemenliği idi.

Ülkemizde oturan yabancılara karşı kin ve düşmanlık gösterilerine girişmedik hiçbir zaman. Biz bir rejimle savaşıyorduk, insanlarla değil. Kin ve öç alma duyguları ile hiçbir şeyin kurulamıyacağını da biliyorduk. Politik programımız şuydu: Kongo Kongoluların dır. Kongo işlerini Kongolular yürütecektir. Uyruğu ne olursa olsun, ülkemize hizmet etmek isteyen yabancı teknisyenlerin yardımına ihtiyacımız vardır. İnsanlık ailesinin bir üyesi olan Kongo valnız kalamaz elbette. Hiçbir ulus öteki ulusların yardımı olmadan yaşıyamaz. Biz insanlar ve halklar arasındaki bağların düzenine engel olan ırkçılığın ve kabileciliğin artık yeryüzünden kaldırılmasını istiyoruz.

Bağımsızlığa kavuşurken ve ülkemizin sorunlarını ele alırken buraya yerleşmiş Avrupalıları kovmayı ve mallarına elkoymayı hiç düşünmedik. Avrupalıların yeni gerçeklere uyarak ticaret ve endüstri alanlarında, bilimde ve teknikteki görgüleriyle genç devletimize yardımcı olacaklarını umuyorduk. Bu amaçla hükûmetimiz yabancıların kişiliklerini ve mallarını güven altına almayı vaad etmişti. Ülkemizin ekonomisi için zarurî olan işletmeler her zamanki gibi, en iyi güvenlik şartları altında çalışmalıdır. Ekonomik ve sosyal alanlarda hızlı bir gelişmeyi sağlayamazsak politik bağımsızlığımız bu ülkenin insanlarına yararlı olamaz. Biz boyunduruk altından kurtulurken, eşitlik şartları içinde her devletin egemenliğine saygı ilkesine dayanan işbirliği yolunu seçtik. Aynı zamanda da olumlu tarafsızlık politikasından yana olmaya karar verdik. Bu politikayı biz, egemenliğimize ve onurumuza saygı gösteren ve hiçbir şekilde iç işlerimize karışmayan devletlerle dostluk bağları kurulması anlamına alıyoruz. Dünyada barışın ayakta durabilmesine ve halklar arasında dostluk bağlarının gelişmesine zararlı olduğu için bloklar politikasından yana değiliz.

Komünist düşmanlığı bahanesiyle hükûmetimle savaşan devletlerin gerçek maksatları başkadır. Bu Avrupa devletleri yalnız kendi peşlerine takılan ve halkı aldatan Afrikalı idarecilere sempati besliyorlar. Bunlar için Afrika'da ve Kongo'da kalmak demek bir takım satılmış idarecileri kullanarak ülkemizin zenginliklerini sınırsız sömürmek demektir. Baştan çıkartılamıyan bütün yöneticilere komünist damgasını vuran ve vatana ihanet eden her politikacıyı da batı eğilimli sayan bu gidişe bir son verilmesi zamanı gelmiştir. Biz hiçbir blokun peşine takılmak istemiyoruz. Dikkatli olmazsak yeni sömürgeciliğin ağına düşeriz. Bu sömürgecilik de geçen 30 Haziranda toprağa gömdüğümüz sömürgecilik kadar tehlikelidir. Emperyalistlerin Kongo'daki manevrası, sömürgecilik sistemini yaşatarak sadece aktörleri değiştirmektir. Belçikalı eski sömürgecilerin yerine sitenildiği gibi çekip çevrilebilen yeni sömürgeciler getirmeğe çalışıyorlar. Emperyalstlerin desteğini kazanmamız için bizden bunu istiyorlar.

Her zaman söyledim, hangi ulustan olursa olsun, herkesin burada işletmeler kurmasından yanayım. Fakat kötü niyetlerle girişilen aldatma ve bölme manevralarına karşıyım her zaman.

Biz Afrikalıyız ve Afrikalı kalacağız. Bizim de öteki uluslarınki kadar asil bir felsefemiz, geleneklerimiz var. Bunları bırakıp da başka halkların felsefelerini, geleneklerini almak kişiliğimizi kaybetmemiz demektir. Ülkesini içten seven her vatandaşın amacı gibi bizim de amacımız birleşmek ve işbirliğine, ulusal uzlaşmaya dayanarak Kongo ulusunu kurmaktır. İlk uygulayacağımız program, ülkemizin zenginliklerini birleşik bir güçle değerlendirerek, bütün vatandaşların yaşama şartlarını iyiye götürecek ulusal bir ekonomi yaratmaktır.

Bağımsızlıktan önceki yıllarda sömürgeciliğe karşı birleşen Kongoluların bugün de görevi bağımsızlığın düşmanlarına karşı koymak için birleşmektir. Büyük Kongo'yu hiç kimse tek başına kuramaz. Ülkemizin düşmanları pusuda bekliyor. Bütün dünya bize bakıyor. Hiç gecikmeden kahraman halkımızın adını ve onurunu korumak zorundayız. Biz bağımsızlığı kavga etmek, birbirimizi yemek için istemedik; birlik, düzen ve karşılıklı saygı ile ulusumuzu ortaya çıkarmak için istedik.

İşte bunun için size sesleniyorum sevgili vatandaşlarım ve savaş arkadaşlarım. Kardeş kavgalarına, kabile savaşlarına, aranızdaki düşmanlıklara son verin. Bu kargaşalıktan yararlanarak ulusal bağımsızlığımızı sabote edenlerin, devletimizin ekonomik ve sosyal gelişmesini köstekleyenlerin manevralarına engel olamazsak yarın çocuklarımız hakkımızda çok kötü hükümler vereceklerdir.

Afrika'nın kurtuluşunda bu ülkenin her zaman önde gitmesi için sizinle birlikte savaşmış olan bir insanın bugün size söyliyeceği şeyler budur işte.

Yarın gurur duyacağınız birleşik ve zengin bir Kongo'nun kurulması için: İleri vatandaşlar!

Parlak bir gelecek görünüyor ufukta!

Yaşasın bağımsız ve egemen Kongo Cumhuriyeti!

(Kongo Kurtuluş Savaşı, sayfa: 9-13)

BİR KAYNAK: SİNEMATEK

Onat Kutlar

Henri Langlois, basın toplantısında olumsuz bir tanımını yaptı Sinematek'in:

«Bir film mezarlığıdır Sinematek». Böyle sinematekler oldu yeryüzünde. Örneğin Nazi Almanyasının ünlü «Rex Film Arşivi». *Binlerce film vardı bu* arşivde. Ama hepsi de gömülmüştü. Kimse bu filmleri göremezdi. Ne sinema san'atçısına açıktı ne de sinema seyircisine Kısaca halka sırtını dönmüştü.

Oysa gerçek bir Sinematek'in olumlu etkileri bir müzenin ya da bir kitaplığın etkilerini her zaman aşar. Bir mezarlık değil, yaşayan ve yaşatan, hem geçmişe hem de geleceğe dönük bir kuruluştur Sinematek. Evet, Sinematek her şeyden önce bir arşivdir. Orada Sinema san'atının geçmiş bütün ürünleri elde edildiği ölçüde saklanır, korunur. Yapımcıların, sinema işletmecilerinin oldukça zayıf dikkat ve özenlerine bırakılmış, bu yüzden ortadan kaybolan, sakatlanan, *bozulan filmler* orada toplanır. Böylece geçmişin, filmler gibi en gerçekçi belgeleri unutulmaktan kurtulur. Ama Sinematek'in belki de en önemli görevi bu noktadan sonra başlar. Bir film deposu olmakla kalmaz. Çağımızın bu en etkili san'atı ile halkın karşı karşıya gelmesini sağlar. Yeni düşünceler, yeni sanat anlayışları *nasıl ancak, yüzyıllar ön*ce yazıldığı halde gerçekliklerini, etkileme güçlerini yitirmemiş kitaplarla, yepyeni ve bugünü yansıtan ya da geleceğe dönük kitapların bir arada, canlı ilişkilerinden doğuyorsa filmler için de durum aynıdır. Bu ilişkiler ve ortaya çıkan ürünler toplumun eytişimsel gelişmesinin vazgeçilemez tanıklarıdır. *Sinema* san'atının yaşamamıza katılması da böyle olmalıdır. Toplumun dönüşümleri için itici, zengin ve hiç bir şeyi dikkatten uzak tutmayan yaratma ortamları gereklidir. Kitaplıklar, müzeler, nitelikleri gereği böyle ortamlar olmaktan uzaktırlar ya da bu olanaktan gereği gibi yararlanılmamıştır. Ama aptalca yasaklamalar bir yana *bırakılırsa, örneğin* Türkiye'de canlı bir yayın ortamı vardır. Kaynaklar birbiriyle karşılaşmakta, genç kafalar yeni bir bireşime ulaşacak sayısız bilim ya da san'at yapıtını küçük ama hep kıpırdayan kitaplıklarına taşıyabilmektedirler. Oysa günümüzde sinema kitaplardan da fazla bir şeydir. Yaşamamıza, Minerva'nın sessiz baykuşunun uçmaya başladığı *saatlerde değil, her saatte,* herkesle birlikte karışıyor. İçinde sonsuz görüntülerin toz[illegible] bu küçük ışık demeti, küçük bir periskop gibi dar kişisel sularımızdan geçmişi, bugünü, düşleri ve gerçekleri ile bütün yeryüzünü görmemize yarıyor.

Öyleyse Sinematek, bir depodan bir arşivden ibaret kalamaz. Harıl harıl kitapların okunduğu kıyı kahveleri, üniversite koridorları, genç yayınevlerinin durmadan işleyen küçük odaları, öncü tiyatroların sahne arkaları gibi bir kavganın cephe gerisi olmak zorundadır.

Bugün Türkiye'de Sinema san'atının bu anlamda eytişimsel gelişmesinden söz açılamaz. İki nedeni var bu durumun:

1. — İlk neden yönetmenlerin, endüstri koşullarını bahane ederek, genellikle sanatçı kaygılarından uzak duruşları, hattâ bundan korkularıdır. Yapımcılar elbette dünyanın her yerinde yalnızca parayı düşünürler. Önemli olan yönetmenlerin davranışıdır. Bugün Türkiye'de yapımcıya isteklerini kabul ettiren yönetmenler de var. Ama *onların da* çoğu zaman aynı «DAR - BEYOĞLU - FİLM - DÜNYASI» içinde kapalı kaldıkları, örneğin dış toplumsal gelişmelerin etkisi ile çevrilen ve Yeşilçam geleneği ile hiç bir ilgisi bulunmaması gereken iddialı filmlerin bile barlar, göbek sahneleri v.s. gibi yapay ayrıntılardan kurtulamadıkları görülüyor. Son zamanlarda hem *edebiyatta* hem de öbür sanatlarda başlıyan tuhaf bir ulusallık anlayışı giderek yönetmenlerin yabancı ülkeler sineması karşısındaki korkusunu desteklemekte, onu adetâ üç defa kilitlenmiş paslı bir eski zaman kutusu [illegible]umuna getirmektedir: İlk kilit kendi yetersizliğinden, ikincisi yapımcı baskısından, üçüncüsü de [illegible] *kuşlarını hatırlatan* yanlış bir ulusal sanat anlayışından.

2. — Eytişimsel gelişme yoksunluğunun ikinci nedeni bir kaç ay öncesine kadar bir Türk Sinematek'inin bulunmayışıdır. Ülkemizde eski ve yeni filmleri bir arada gösteren sinemalar yoktur. Az sayıda iyi, ama hepsi de iki - üç yıllık filmlerdir gördüğümüz. Onlara mahkûmuz. Ve bu *filmlerin* kaynaklarını bilmediğimiz için onları çoğu zaman gerektiği gibi kavrıyamıyor, yararlanamıyoruz. Oysa bir Dreyer'le bir Bergman'ı bir arada görmek, bir Stroheim'la bir «Yeni Dalga»cıyı karşılaştırabilmek, bir Pudovkin'le bir De Seta'yı arka arkaya iki seansta seyretmek *yepyeni olanaklar getirebilir.*

İşte yeni kurulmuş olan Türk Sinematekinin görevi bu olacaktır. Bir yandan filmleri (hepsinden önce Türk filmlerini) toplayarak kaybolmaktan kurtarmalı, öbür yandan da Sinema sanatını geçmişi ve bugünü ile yansıtan programlar düzenleyerek gerçek bir çalışma alanı yaratmalıdır.

Bu yüzden Sinematek çalışmalarından en çok yararlanacak olanlar, Türkiye'de görülemeyen filmleri sadece seyretmek isteyen özentili çevrelerden çok, sinma yönetmenleri ve genç seyircilerdir. Pek yakında başlıyacak olan üniversite gösterilerine duyulan ilgi, genç seyircinin bu olanağı çok iyi bir biçimde kullanacağını şimdiden kanıtlamıştır. Yönetmenlerin ilgisi de kendi sanatlarına karşı saygılarının bir ölçüsü olacaktır. Sinematek'e karşı olan bir yönetmenin davranışı ile «ben kitap okumam» diyen bir roman yazarının davranışı arasında ayrım yoktur.

Bu yazıyı özellikle genç sinema eleştirmecileri, genç yönetmenler ve genç sinemaseverler için yazdım. Sinematek, içi geçmiş arşivcilerin kilitli kapılar ardında sakladıkları raf raf filmler yığını olmayacaktır. Ülkemizde her kurum için olduğu gibi onun için de yaşama koşulu tektir: Canlı, geleceğe ve halka dönük bir kurum olmak.

Bağımsız bir kurumdur Sinematek. Ne devlete bağlıdır ne de herhangi bir özel kuruluşa. Bu yüzden para olanakları sınırlıdır. Ama bu sınırları duyurmayacak bir düzenle başladı işe. Bunu sürdürmek de, yozlaştırmak da bizim elimizde.

Henri Langlois

Henri Langlois'ya üç soru

Yeryüzü sinemateklerinin öncüsü ve 50.000 filmlik bir arşive sahip Fransız Sinematek'inin Müdürü olan Henri Langlois, Türk Sinematek'inin açılışı dolayısiyle ülkemize geldi. Bu önemli sinema adamına, bizi yakından ilgilendiren üç soru sorduk. Bu soruları ve cevaplarını olduğu gibi yayınlıyoruz.

Soru: Bir Sinematek'in o ülkenin ulusal sineması üzerinde ne gibi olumlu etkileri olabilir? Bunu özellikle Türk Sinematek'i ve Türk Sineması yönünden soruyorum.

Cevap: Elbette büyük ö[illegible] olumlu etkileri olacaktır. Bildiğim çok az şey bana Türk filmlerinin genel kalitesinin çok yüksek olmadığı izlenimi verdi. Bu bakımdan da Sinematek'in önemli yardımları olabilir. Elbette Sinematek Türk filmlerine pazar bulamaz. Gerçi bu da olmuştur. Örneğin Japon sinemasında böyle bir duruma rastlıyoruz. Ancak burada Japon filmlerinin zaten yüksek olan sanat değerlerini unutmamak gerekir. Türk Sinematek'inin bu bakımdan en büyük faydası, arşivlerinde bulunan Türk filmlerinin başka sinematheklerde toplu gösteriler halinde gösterilmesini sağlamak olacaktır. Çünkü her Sinematek, başka ülkelerin filmleri hakkında (değeri ne olursa olsun) kendi seyircisine bir fikir vermek ister.

Soru: Sinematek, o ülkenin sinemasına, yalnızca mevcut endüstrinin ürünleri ile yukarda söylediğiniz biçimde ilgilenerek mi, yoksa Newyork okulu, Free Cinema, Satyajit Ray örneklerinde olduğu gibi endüstri dışı bir sinema ortamı yaratarak mı daha çok yararlı olur?

Cevap: Her ikisini de yapmalıdır. Bir ülkede mevcut sinema endüstrisi üzerine dikkatle eğilinmesi gereken bir alandır. Ancak bunun dışında elbette para olanakları ile sınırlı küçük bir filmcilik merkezi ya da ortamı kurulabilir.

Soru: Bu endüstri ürünleri arşive alınırken ne gibi ölçüler kullanılmalıdır? Hiç bir sanat değeri olmayan piyasa filmleri de arşivde saklanmalı mı sizce?

Cevap: Elbette. Herhangi bir seçime şiddetle karşıyım. Biz bir müzeci, ya da galeri sahibi değiliz. Bir sanatçı gibi değil bir arşivci gibi davranmalıyız. Yıllar önce hiç bir sanat değeri olmadığı yargısı üzerinde birleşilen nice eserin sonradan birer şaheser sayıldığını gördüm. Ayrıca tarih bakımından da önemli bir sorundur bu. Geçmişin en önemli tanıkları filmlerdir. İyi olsun kötü olsun her film bu tanıklığı yapar. Bu seçim ancak film gösterileri sırasında yapılabilir. Fransız Sinematek'i arşivinde bulunan her filmi *göstermez elbette.* Belirli bazı ölçüler kullanır. Türkiye için de durumun değişik olduğunu sanmıyorum.

142'SİZ ŞİİR

142 siz bir Mühürdar akşamında sen vardın,
Çok ilerde karanlık Osmanlı sarayları
Günümüzün bulutlarında martılar
Bizim geleceğimizi uçuyor rüzgârda.
Bir Bekirağa Bölüğü, bir Sultanahmet
Unutulmaz resimleri kadınlarımızın
Yılların kasnağında işliyor elleri
142 ye ödendiğimiz yaşantılarda.

Senin özgür sesin, mısra mısra tükenmeyen,
Dilimin ana pınarı, kutsal kaynak.
Esinlendikçe halkımın gözbebeklerinden
Sadece şiirlerle kendini tutuklamak.
Büyük bir özgürlüğe doğru - daha doğru
Aşamalarla bitmeyen uzaylar yolu.
Geriye düşünceye kadar ileri varmak.

142 siz bir Mühürdar akşamında,
Hiç bu kadar yakın duymadımdı.
Bir kez bile görmediğim Binbaşının
Bir özsuyu gibi dolaştığım içimin dallarında.
Cepheler, cepheler, cepheler..
İnönü'de, Dumlupınar'da, Sakarya'da,
Doğmamış olanların bile yaşadığı
Sözcüklerin tarihe dönüştüğü günler.

Şükran Kurdakul

GERARD DE NERVAL

Bir Luxembourg yolu

O cânım kız geçti göçecek,
Diri ve çevik bir kuş gibi:
Elinde pırıl pırıl bir çiçek,
Dilinde yeni bir ezgi.

Belki bu dünyada tek onun
Yüreği yüreğime uygun;
Derin gece içre boy göstererek,
Bir bakışta karanlığı delecek!...

Ama nerde, .. gençliğim bitti...
Elveda, yüzüme vuran ışık...
Tatlı koku, cânım kız ve dirlik...
Geçiyordu mutluluk, .. kaçtı gitti!

Türkçesi: TEO

Anglosakson Temsilcisi Mobilci Necdet Egeran Büyük Üstadlığı kaybetti

(O.'ta Sayfadan devam)

EGERAN, RESTİ ÇEKİYOR

İki Mason teşekkülü arasındaki çatışma böylece başladı. Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de Masonluk iki ayrı kuruluşta toplanmıştır. Türk Yükseltme Cemiyeti olarak resmen tescil edilmiş bulunan Türkiye Büyük Locası, çırak, kalfa ve üstad ünvanlarını taşıyan ilk üç derecenin en yüksek otoritesidir. Masonların büyük çoğunluğunu toplayan Büyük Loca, teşkilâtın gövdesini teşkil etmektedir. Türkiye Mason Derneği adı ile resmen tescil edilen Yüksek Şûra ise, 4 ilâ 33 üncü derece masonların en yüksek organıdır. 21 Nisan 1957 tarihli bir konkordato ile iki teşekkül biribirlerinin yetki alanlarını ve bağımsızlıklarını tanımışlardır. Ne var ki Yüksek Şûra, masonluğun vahdeti ve masonluk prensip ve geleneklerinin korunması bahis konusu olunca hareketsiz kalamadı.

Her halde iç ve dış dostluklarına güvenen Büyük Üstad Egeran, Masonluğun en yüksek organı olan Yüksek Şûranın 13 Haziran 1965 tarihine kadar seçim durumunu düzeltme teklifini sert bir dille reddetti. Egeran ve kâtibi Nafiz Ekemen, Yüksek Şûraya yazdıkları 7 Haziran tarihli mektupta, **«Büyük Locamıza bağlı Loca Üstadı Muhteremleri üzerine baskı yapmak gayretlerini masonluğa yakıştırmamaktayız. Yakışıksız ve Masonluğun yüksek menfaatlerine aykırı hareketleri önleyeceğini beklediğimiz bazı biraderlerin, Türk Masonları arasındaki birlik ve beraberliği zedeleyen fevri tesirlere kapılarak muayyen bir tarih zikretmek suretiyle seçimlerimiz hakkındaki durumun düzeltilmesi gibi yersiz bir talebi ileri sürmesini zabıt eser kabul etmekteyiz»** diyorlardı.

Büyük Üstad Egeran aynı gün, Muhterem Localara ve bütün kardeşlere «tarihi mesaj»ını göndererek, isim vermeden Ali Galip Taş'a ve dolayısiyle Yüksek Şûraya ateş püskürüyor, tehditler yağdırıyordu: «Türkiye Büyük Locası seçimleri üzerinden bir aydan fazla bir zaman geçmiş bulunuyor. Seçimlerden evvel ve seçimler esnasında, bir Üstadın, seçimlere müdahale etmiş olması yetmiyormuş gibi, Localarımızda benim aleyhime kardeşlerimizi kışkırttığını ve Türk Masonluğunun birlik ve beraberliğini yıkmaya çalıştığını müşahede etmekteyim.

Masonik toleransın azamisini göstererek bu üstadın hareketlerine aklü hikmetin rehber olacağını ve bozguncu faaliyetlerine kendiliğinden son vereceğini bugüne kadar sabırla bekledim. Bu bekleyişi aciz telâkki ettiğini ve yıkıcı faaliyetlerini aksine genişlettiğini ve Türkiye Yüksek Şûrasındaki vazifesinden de faydalanarak Dünya Masonluk Tarihinin kaydetmediği pervasızlıkla, aradaki konkordatodan başka hiç bir münasebet ve alâkası bulunmayan Hür ve Müstakil Büyük Locamıza dil ve el uzattığını üzüntü ile kaydetmiş bulunuyorum.

Bu meyanda, kardeşlerimin usule ve nizama uygun intihabı ile deruhte etmiş olduğum Büyük Üstadlık vazifemi de hiçe sayarak, tamamen ayrı bir masonik teşekkül olan ve Büyük Locamızın Türk Masonluğu üzerindeki yüksek otoritesini bir konkordato ile tanımış bulunan Yüksek Şûraya bağlı bir haysiyet divanına beni sevkettirmek tertibinde bulunmuştur. Bütün bu hususlar dikkate alınarak hislerinin zebunu bu üstad hakkında gereken masonik muamele yapılacaktır.

Bir daha açık ve sarih olarak ifade etmek isterim ki, siyasetle hiç bir zaman uğraşmadım ve siyasi hayata girmeye de niyetim yoktur. Bu itibarla beni, Masonluğumuzu siyasete karıştırmış olmak gibi bir töhmet altında bulundurmak isteyenlerin asıl siyaset yaptıklarını görmekten üzüntü duymaktayım. Ne acıdır ki hakkımda asılsız dedikodular çıkarmak suretiyle beni yermeye çalışanlar değil yalnız masonluğu siyasete âlet etmek, siyaseti masonluğumuzun tâ canı evine kadar sokmakta asla tereddüt göstermemektedirler.»

BİLGİÇ'İ GELMELİYEREK MASONLUĞA HİZMET

Arkadaşı Demirel'i Genel Başkan yapmak için gerçeğe aykırı belge düzenleyerek siyaseti Masonluğun tâ can evine sokan sanki Egeran değildi! Egeran, masonların en yüksek organı önünde nihayet hesap vermek zorunda kalınca da «Bilgiç gibi bir gerici seçilmesin diye bu işi yaptım» diyerek, Demirel ve **«Demirel'i çok aşan büyük kuvvetler»** hatırına politika bataklıklarına nasıl saplandığını açıkça itiraf etmektedir: **«Böyle bir vesikaya sahip olmasaydı, Demirel, AP lideri olamıyacak ve büyük bir partinin başına, irkçı, koyu muhafazakâr bir lider geçecekti. Lâik zihniyetli, medenî bir insana yardım etmekle, mensubu bulunduğum Mason Cemiyetine de hizmet ettiğim kanaatindeyim.»**

AYRILMA TEHDİDİ

Ne var ki yaz başında işler, bu safhaya henüz gelmiş değildi. Egeran, henüz yüksekten atıyordu. Daimî Heyet de Egeran'ı destekliyordu. Daimî Heyet 25 Temmuzda, Yüksek Şûra Egeran aleyhindeki faaliyetlerine son vermediği takdirde konkordatoyu feshetmeye ittifakla karar vermişti. Büyük Üstad ve Kâtibi, 27 Temmuz 1965 tarihli yazı ile, ultimatomu Türkiye Yüksek Şûrasına iletiyordu: «...Meşru bir seçimle iş başına getirilmiş olan Büyük Üstad üzerine baskı yapmak ve masonluk üzerindeki kutsal otoritesini zedelemek maksadıyla Yüksek Şûraya bağlı bir haysiyet divanına verilmiş bulunduğu ve usulüne dahi riayet edilmeden tertiplenen bu divanda gıyaben muhakeme edilmesinde ısrar edildiği,

— Tetkiki ancak Türkiye Büyük Locasına bağlı kurullarca mümkün olan konular ileri sürülerek eski Büyük Üstadın (Ekrem Tok) tecziye edildiği ve bunun atölyelerde okutturulmasıyla Yüksek Şûranın Türkiye Büyük Locası üzerinde hâkim bulunduğu kanaatinin uyandırıldığı,

— Yüksek Şûranın bazı yöneticileriyle Daimî Kâtibinin (Muhittin Osman Omay) Türkiye Büyük Locası delegeleri üzerinde baskı yapmak suretiyle Büyük Üstadın istifaya dâvet edilmesini temin için çalışıldığı,

— Yukarıda belirtilen sebep ve hareketlerle 30 Nisan 1957 tarihinde Büyük Daimî Heyetçe kabul edilmiş bulunan Yüksek Şûra ile Büyük Loca arasında mün'akit konkordatonun tarafınızdan ihlâl edilerek işlemez bir hale getirilmiş bulunduğu tesbit olunmuştur.

Bu hareketler kat'î olarak Yüksek Şûranızca durdurulmadığı ve metnine ve ruhuna harfiyen riayet olunmadığı takdirde mezkûr konkordatonun feshi cihetine gidileceğine ittifakla karar verilmiştir.»

YÜKSEK ŞÛRA RESTİ GÖRÜYOR

Hareket durmadı. Yüksek Şûra, beş birader tarafından kaleme alınıp Şûraya bağlı bütün biraderlere gönderilen 31 Temmuz tarihli sirküleri Büyük Locaya göndermekle yetindi. Sirküler, Hâkim Büyük âmir Hazım Atıf Kuyucak imzasını taşıyordu. Sirkülerde özetle şunlar belirtilmekteydi:

«1 — Türkiye Büyük Locasının 1 ve 2 Mayıs günü yaptığı seçimlerin nasıl ve hangi şartlar altında cereyan ettiği o toplantıda bulunan biraderlerimizce bilinmektedir.

2 — Masonluğun temel kurallarından biri doğruluk ve dürüstlük, diğeri de politikanın mahfil kapılarından içeri sokulmamasıdır. Buna rağmen her iki esas prensibe muhalefet eden bir birader (Egeran) maalesef üstad seçilmiştir.

3 — Bildiğiniz gibi, bugün Türkiye Büyük Locası ile Yüksek Şûra arasında 30 Nisan 1957 tarihli bir konkordato vardır. Böyle bir anlaşmaya bağlı olarak her iki teşekkül arasındaki münasebetler, milletlerarası münasebetleri andırmaktadır. Devletler arası hukukta herhangi bir devletin idare s[...] veya esas bünyesinde milletlerarası ahlâk ilkelerine aykırı bir değişiklik vukua geldiği takdirde o devleti tanıyıp tanımamak yetkisi devletler ailesindeki her milletin hakkıdır. Bunun gibi gerektirici bir sebebin ortaya çıkması halinde Yüksek Şûra Büyük Locayı ve karşılıklı olarak Büyük Loca da Yüksek Şûrayı tanımamak hususunda serbesttir.

4 — Her Yüksek Şûranın remzî (ilk üç derece) loca kurma selâhiyeti vardır ve gerektiği zaman bu selâhiyetini kullanır. Nitekim bugünkü Türkiye Büyük Locasını teşkil eden mahfillerin nüvesi de Yüksek Şûra tarafından kurulmuş ve sonradan üç derecenin idaresi Büyük Locaya devrolunarak konkordato aktedilmiştir.

Büyük Loca bu konkordatoya ve masonluğun temel ilkelerine riayetkâr kaldığı ve özellikle Büyük Locayı ve dolayısiyle Türkiye Remzî Masonluğunu Dünya Masonluğuna karşı temsil eden zatı seçerken masonluğun dürüstlük ve politikadan uzaklık gibi umdelerine uyduğu müddetçe, Yüksek Şûranın remzî mahfiller açmak hususunda hiç bir düşüncesi varit olamaz... Masonluğun genel kurallarına aykırı bir seçim neticesini tanımasını Yüksek Şûradan istemek, Büyük Locanın Yüksek Şûra işlerine müdahalesinden başka bir şey değildir.

5 — Masonluğun hemen her memlekette 1—3 ve 4—33 derecelere ayrılmış olması, bir geleneğe hürmet ve idarede kolaylık düşüncesinden doğmuştur. Gerçekte her yüksek karargâh mensubu bir birader Büyük Locanın bir üyesi olduğu gibi her Büyük Loca üyesi de ya bugün bir yüksek atölye mensubudur, yahut yarın olabilecek bir namzettir. Yoksa masonlukta idare bakımından, görünüşte ne gibi tefrikler yapılmış olursa olsun, birlik esastır.

...Yüksek Şûra gayrî meşru ve gayrî muntazam telâkki edeceği bir büyük locayı tanıyıp tanımamakta tam bir serbestiye sahip olduğu kanısındadır. Her hangi bir gerekçe ile bir büyük locayı tanımakta sakınca gördüğü takdirde alacağı tedbirlerin takdiri de yine yalnız Yüksek Şûraya aittir.»

EGERAN'IN MASONLUKTAN İHRACI

Hukukî açıdan Yüksek Şûranın üstünlüğünü ve Şûranın azimli tutumunu ortaya koyan sirküler etkisini göstermekte gecikmedi. Başta Büyük Üstad Kaymakamı Nuri Pere olmak üzere Daimî Heyet üyelerinde tereddütler başladı. Yüksek Şûra, azimli tutumunu sürdürerek, yetkili organında 22 nci derecede mason Necdet Egeran'ı masonluktan ihraç kararı aldı ve bunu Büyük Locaya bildirdi. İhraç, seçimle Büyük Loca Büyük Üstadlığına gelen Egeran'ın bu mevkiini kaybetmesi için yeterli değildi. Büyük Locanın yetkili organları da bir karar almak durumundaydılar. Nihayet Yüksek Şûranın ve localardaki genç masonların ağır baskısı altında Daimî Heyet, Egeran'ı istifaya zorladı.

Masonluğu, milletlerarası bir politika oyununa âlet eden Egeran böylece cezalandırılmış oldu. Fakat masonluğun bazı Anglosakson çevrelerinden destek gören ve nüfuzlu komprador grubunu bir araya getiren «business» kanadının yenilgiyi kolayca kabulleneceği sanılmamalıdır. Egeran yenilse de, masonluğun milletlerarası kapitalizme yaslanan «business» kanadı yenilginin intikamını almaya çalışacak ve yeni yeni Egeranlar sahneye çıkaracaktır. Fakat yine de kabul etmek lâzımdır ki toplumcu görüşlü genç masonlar ile Egeran tipi lider imâl edici bir kapitalizme ayak uyduramıyan bazı klâsik masonlar, İskoçya Büyük Locası İkinci Fahrî Nâzırı ve Türkiye Temsilcisi Büyük Üstad Necdet Egeran'ı yere sermeyi başararak, önemli bir iş görmüşlerdir.

(BASIN — 19935)